

Мехмет Кемаль Пилавогълу

МУБАРЕК КУНЪЛЕРИМИЗ

Акъмесджит
2007

*Бу китап тюркиели динкъардашымыз
Мехмет Алтунбашнынъ малиевий ярдымы
ве азербайджанлы нашир Али-бей
Шамильнинъ къолтутувы саесинде дюнья
юзюни корьди.*

**Китап Къырым мусульманларынынъ Муфтияты
тарафындан бакъылды ве такъдирленди**

Терджиме эткен: **Зера Бекирова**
Муаррир: **Закир Къуртнезир**
Месуль муаррир: **Эдие Муслимова**

Сайгъылы окъуйыджылар!

Элинъиздеки «Мубарек куньлеримиз» адлы ишбу китап Мехмет Кемаль Пилавогълунынъ къырымтатар тилине чевирильген учюнджи рисалесидир. Муэллифнинъ бундан эвель ана тилимизде нешир олунгъан «Мусульман къызынынъ дин китабы» ве «Мусульман балаларына пейгъамберлер тарихы» китаплары окъуйыджылар тарафындан сыджакъ къаршыланды.

Эбет, советлер девиринде динимизни кутъмек ясакълангъаны киби, мубарек кунь ве геджелеримиз де аман-аман унуттырылгъан эди. О вакъытларда чокъ инсанларымыз къандиль геджелери олгъаныны биле бильмей эдилер. Шукюрлер олсун ки, халкъымыз ана-Ватанына авдет олгъандан бу яна Къырымда мубарек кунь ве геджелернинъ не олгъаны, оларнынъ фазилетлери эм де бу геджелерде насыл ибадетлер япыладжагъы акъкъында бильмегенлер деерли ёкъ, демек мумкюн. Мубарек учь айлар ве олар ичиндеки къандиль геджелери му'минлернинъ ахирет ичюн савап къазанаджакъ мевсимлери ве буюк фырсаатларыдыр. Бу нокъта-и назардан бакъылгъанда,

«Мубарек куньлеримиз» китабындан кырымтатар окъуйыджысы мубарек геджелернинъ не олгъаны, оларнынъ фазилетлери ве бу геджелерде насыл ибадетлер кылынаджагъы акъкъында кениш малюматлар аладжагъы шубесиздир.

Китапта не ичюн бу геджелернинъ мубарек денильгени, айларнынъ бир-бирилеринден фаркъланувлары, базы куньлернинъ де хусусиетлери нелерден ибарет олгъаны саде тильнен ве окъуйыджыгъа къолай анълашыладжакъ шекильде беян этильген.

Окъуйыджыларымызгъа китапны тевсие этер экенмиз, оларда мубарек кунь ве геджелерге сайгъы косътереджеклерине, бу геджелерни эр сене ибадет ве Аллаһкъа ялварув иле кечиреджеклерине эминмиз.

Джумлемизнинъ аятымызны мубарек геджелернинъ ышыкълары айдынлатсын.

Амин!

Аджы Эмиралли АБЛАЕВ,
Къырым мусульманларынынъ муфтиси.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

БИСМИЛЛЯХИР РАХМАНИР РАХИИМ

Кириш сөз

Бу китап мубарек кунь ве айларымызнынъ къадир ве къыйметини беян эте. Мында окъуй-ыджы ает ве хадислерде, улемаларнынъ икметлеринде шу геджелер ве айлар акъкъындаки ачыкъламаларыны кореджек, кендисини о куньлерге коре алып бараджакъ.

Ибни Мадже ривает эткен бир хадис-и шерифке коре, Мухаммед Алейхисселям: «Мусульманлар ичюн омюрде тадбикъ этиледжек эки шей бар. Бири келиме, дигери амельдир. Келименинъ энъ гузели Аллаһнынъ келямыдыр. Амельнинъ энъ гузели де Мухаммеднинъ амелидир. Динимизге яньылыкъ деп сайылгъан шейлерни кирсетмектен къачыныныыз. Чюнки энъ фена шейлер булардыр. Бу киби яньылыкъ деп сайылгъан шейлер бирер бидъаттыр. Эр бидъат дялялеттир», деп буюргъан.

Корюле ки, эр бир мусульман Ресулуллахнынъ буюргъан бу эки шейге сарылмагъа меджбурдыр.

Буларнынъ бири – Къура’н-ы Керимнинъ ильми, дигери де – Мухаммед Алейхисселямнынъ амелидир. Эр ким бу эки шейге сым-сыкъ сарылса, эйи мусульман олды демектир. Бу китап да мубарек кунълеримизге аит бу эки шейнинъ ышыгъы алтында му’минлерни ярыкъландыраджакъ. Бунъа бинаэн, бу китап шу бошлукъны толдурмакънен, акъикъат арайыджысына акъикъый бир эдие оладжагъына дуаджымыз.

Мувафакъиет Аллахтандыр.

*Эльхадж
Мехмет Кемаль Пилавогълу*

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

БИСМИЛЛЯХИР РАХМАНИР РАХИИМ

ГЕДЖЕЛЕРНИНЪ ФАЗИЛЕТИ

Бутюн кьутубы семада геджелернинъ озюне хас фазилетинден музакере этювнен салихлерни (му'минлерни) ибадетке давет эте. Алимлер геджелердеки ибадетни куньдюзге нисбетен бешюз дереджеде устюн корелер. Бутюн му'мин эждатларымыз бунъа бинаэн геджелерни сайып кельгенлер. Аллах Таалагъа якъынлашмакъны арз эткен эр кес ичюн гедженинъ озюне хас корюнишинден ильхамланмакъ бир зарурет олмакъта. Бунъа бинаэн Китаб-ы Керимде Муса Алейхисселям Аллах Таалаянен лаф этмек шерефине наиль олабильмек ичюн къыркъ гедже ибадет эткен. Бу акъта Китаб-ы Керим бойле дей:

وَوَاعَدْنَا مُوسَىٰ ثَلَاثِينَ لَيْلَةً وَأَتَمَّمْنَاهَا بِعَشْرِ
فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً

**Вевеадна Муса селясине Лейлетен ве Эт-
мемнаха Биашрин Фетемме микъатю Раб-
бихи эрбаине Лейлетен.**

Манасы: *«Муса иле отуз гедже микъад тайин эттик ве буны он геджеде тамам-
ладыкъ ки, Раббининъ микъады къыркъ гед-
же олды».*

«Муса микъадымызгъа келип, Рабби онъа сёз буюргъанда Муса: «Я Раббим, манъа корюн, санъа назар быракъайым», деди. «Аллаһ Зюльд-желял, мени коралмазсынъ, лякин дагъгъа бакъ, эгер дагъ еринде турса сен де мени коребилир-синъ», деди. Рабби дагъгъа бакъкъанда оны парча-парча этти. Муса да йылдырым ургъан киби даяналмайып ерге йыкъылды. Муса Алейхиссе-лям озюне кельгенде: «Я Раббим, санъа седжде этерим ве бойсунарым. Санъа тевбе этем, мен му'минлернинъ эвелькисим», деди.

Бу аети керимени инджелесек, Аллаһ Таалагъа

хытап этмек истеген ве кьонушмакъ шерефини къазангъан Муса Алейхисселям да отуз гедже онъа иляве он гедже ибадет ве итаат иле Аллах Таалагъа табынув ёлу беян этильди.

Азрети Мухаммед Алейхисселям да макъамларнынъ юджеси олгъан макъамы Махмудгъа иришебильмек ичюн Аллах Таала

وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَجَّ دُونَكَ بِرَبِّكَ
مَقَامًا مَّحْمُودًا

Йеминэллейли Фетехеджет бихи нафилетен леке аса эн йебасеке Реббюке макъамен махмуден, буюра.

Манасы: «*Хабибим, гедженинъ бир къысмыны нафиле техеджджут намазыны къылмакънен кечир, Раббинъ сени макъамы Махмудгъа этиштирир*» демектир. Макъамы Махмуд эвелининъ, сонъунынъ энъ юдже макъамыдыр. Аллах Таала Хабибини бу макъамгъа этиштирмек ичюн техеджджуд намазына тешвикъ эткен.

Кене Музземмил суресининъ биринджи аетинде

يَا أَيُّهَا الْمُرْتَلُّ ❶ قُمْ الْبَلَّ الْإِغْلِيَّا ❷ نِصْفَهْ أَوْ انْقُصْ مِنْهُ
فَلِيَّا ❸ أَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَبِّلْ الْقُرْآنَ رَبِّيَّا ❹

Йазййухель Мюземмилю къумуллейле илля къалилен нифсехю эвинкус минхю къалилен эвзид алейхи веретилиль Къур'ане тертиля. («Эй, орътюнип, бурюнген (Мухаммед)! Геджелерни чокъ юкъламай, ибадетнен кечир! Факъат аз – гедженинъ ярысында, я да истесенъ яры геджеден эвель, я да бираз сонъра бир муддет къалкъып, Къура'н-ы Керимни ашыкъмайып, манасы ве маиетине дикъкъат этип, дане-дане окъу!» буюраракъ, Азрети Мухаммед Алейхисселямгъа эмир эткен ве Муземмиль суресининъ 6-нджы аетинде де гедже ибадети раатсызлыкъта шедит исе де къурбиет ве ихляскъа даа якъындыр. Сенинъ куньдюзлери чокъ ишлеринъ бар. Раббинънинъ адыны зикир эт, онъа бутюн варлыгъынънен ибадет эт», дие буюргъан.

Гедже ибадетининъ темизликке даа якъын олгъаны ичюн ондаки фазилетни бильдирмекте. 19-нджы аетте булар мевзудыр. «Истеген Раббине ёл араштырыр», деп буюргъан. Корюле ки, инсан-

лар халис къул олмакъ ичюн амельнинъ халисини япмакъ истеселер, мухакъкъакъ гедже ибадетлерине девам этерлер.

Факъат Аллаһ Таала умметке кучъ кельген бир иш себебинден бундан азат этти. Муземмилъ суресининъ 20-нджи аетинде: «(Эй, Мухаммед). Шубесиз Рабинъ сенинъ ве сенле берабер булунгъанларнынъ гедже вакътынынъ учтен эки къысмындан бираз аз, яхут ярысы я да учтен бири къадар вакъыт ичинде ибадет этип тургъанынъызны билир. О, сизинъ бу вакъытларны такъдир этмейджегинъизни билъгени ичюн енгиллик берди – артыкъ Къур’андан муессер олгъан яни элинъизден кельген микъдарда окъунъыз. Аллаһ сизинъ аранъыздан къувети етмеген хасталар, Аллаһнынъ джумертлигинден рызыкъ арап, ер юзюнде долашкъанлар ве Аллаһ ёлунда дженкешеджек олгъанлар бар экенини, шубесиз, билир. Къур’андан элинъизден кельгени къадар окъунъыз, намаз къылынъыз, зекят беринъиз ве Аллаһкъа гузель одюнч оларакъ фукъарелерге хайыр-садакъа беринъиз. Озюнъиз ичюн япкъан бу эйилигинъизни къыямет куню даа эйи ве даа буюк

**эджир-мукъфат оларакъ, Аллаһнынъ янын-
да тапарсынъыз», деп буюра.**

Бу ает-и керимени инджелейджек олсакъ, хаста, ёлджу ве Аллаһ огърунда дженкleshкенлернинъ ёргъунлыкъларыны бильген Аллаһ оларны меджбур этмеди, афу этти. Бу ишни япмакъ я да япмамакъны му'миннинъ озю чезер. Чюнки, геджеде сонъсыз къазанчлар бардыр. Инсаннынъ юкъусы даимий олмайып, анджакъ вуджуды раатлангъан сонъ онынъ бир микъдарыны Аллаһкъа ибадетке багъышламасы къазанчларнынъ энъ буюгидир. Бундан долайы Фахреддини Разий Амме суресининъ 9-нджы аети олгъан (Веджеальна Невмекюм Субатен) яни: «Юкъунъызны сизе истираат яптыкъ» аетиндеки «субатен» сёзюни «кесмек» манасында алырлар. Яни юкълап раатлангъан сонъ, гедженинъ бир микъдарыны Хакъкъа ибадет этмеге багъышламакъны анълата. Аллаһ Таала геджени раатлыкъ ичюн бир орътю япкъан. Инсан шу орътю алтында юкълап раатлана билир.

Бунъа бинаэн (Веджеалнель лейле либасен) буюраракъ: «Биз геджени сизге орътю либас яптыкъ», (Веджеальненнехаре мааша) «Кунъдюзинъизни де кунъ кечирмек ичюн къазанув вакъ-

ты эттик» денильген ки, гедже инсанларнынъ ра-
атланмакъ вакътыдыр.

Инсан куньдюзи не къадар юкъласа юкъласын,
гедже юкъусынынъ ерини туталмагъаны киби, гед-
же ибадети берген мемнунлик ич бир вакъыт кунь-
дюзки ибадетинден алынган мемнунликнинъ ери-
ни туталмаз. Онда озюне хас бир ер къазанч бар.

Аллаһ Таала геджени бу сыргъа бинаэн, даа
да къыйметли дие илян этип, онынъ икметини
куньдюзден эвель тильге алган. Къура'н-ы Ке-
римге дикъкъат этсек, къыймети буюк шей баш-
та зикир этиле. Бир-бирини толдургъан ве тамам-
лагъан шейлер де арды-сыра анбыла.

Меселя: иман иле амель беян этилир экен (Ин-
неллезине Амену Веамилюссалихати) башта
иман, сонъра амель зикир олуна. Чюнки иман
амельден къыйметлидир. Иман олмаса, амель-
нинъ кучю ёкътыр. Ве кене де (Ве Экимуссела-
ти ве атуззекати) дие буюраракъ намазны зекят-
тан эвель зикир эте. Чюнки намаз диннинъ дире-
гидир. Намаз къылмадан зекятнынъ да къыйме-
ти ёкътыр. Ве кене де:

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

(Себбеха Лилляхи мафиссемавати веларди вехувель азизуль хаким) буюраракъ, «Коклерде ве ерлерде эр шей Аллахны зикир эте. Тесбих ве тензих этти. О, гъалип ве къадир хакимдир», аети керимесинде де Аллах Таала икмет джеэтинден коклерни ерден эвель беян эте. Ве кене де икмет нокътаи назарындан геджени куньдюзден эвель зикир этерек, гедженинь шерифини куньдюзден даа да юдже олгъаныны бильдире ве (Велфеджри Велейалин Ашрин) аети керимесинен де сене ичинде келеджек он гедженинь къыйметини бильдиререк он геджеге емин эте. Бу он гедже рамазаннынь сонъки он геджеси ве яхут Хадж айынынъ ильк он геджеси ве я да Мухарремнинъ ильк он геджесидир. Ве кене де

حَمْدًا ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا
كُنَّا مُنذِرِينَ ۝

Ха мим вель китабиль мубин. Инна энзелнаху филейтин мубаракетин инна кунна мунзирине аети керимесинен сене ичиндеки энъ къыйметли саатнинъ о геджеде олгъаныны биль-

диререк (Ха мим Велькитабиль Мубин) (Хакъкъы ичюн биз оны яни Къур'анны мубарек геджеде эндирдик, онынънен идаре этермиз». О геджеде эр укюм эмир этиле билир яни бу гедже Берат геджеси киби мубарек бир гедже олмакънен бу геджеге емин бар.

Ве кене:

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ

Инна Энзельнаху Филейлетиль къадри, яни «Биз Къур'анны къадир геджесинде эндирдик». Вема эдраке малейлетуль къадри) «Къадир геджеси недир? Билесинъми, Хабибим» (Лейлетулькъадри хайрун мин эльфи шехрин) «Къадир геджеси бинъ айдан хайырлыдыр». О геджеде мелеклер ве рух Раббилерининъ изни иле эр тюрлю эмирлернен енерлер. О гедже сабагъадже селямет бар.

Бу аети кериме де бинъ ай сексен учь йыл этмекнен бир кимсенинъ бу мубарек геджени къабул этмесинен сексен учь йыл кендисинде къадир геджеси олмагъан нафиле ибадеттен хайырлыдыр. Бу гедженинъ шерифине бинаэн мелеклер ер юзюне енерлер, сабагъа къадар му'минлерни зиярет этип, оларгъа дуа ве истигъфар этерлер.

Бу гедже Мухаммед алейхисселямнынъ умметинден башкъа ич бир умметке берильмеген бир геджедир. Чюнки бутюн къутубу семавиенинъ озю олгъан Къура'н-ы Керим шу геджеде назиль олунгъандыр.

Бунъа бинаэн, бу умметнинъ бу геджеде япад-жакъ ибадетининъ дереджеси ве къазанчынынъ не къадар буюк олгъаныны аети кериме бизге бильдирмекте. Риваетке коре, Шемъун адлы бир исраил огълу къараманынынъ бу къадар сене Аллаһ ёлунда чарпышмасыны Неби Алейхисселям макътагъан, Асхаб да биз бу дереджеге насыл наиль олурмыз, дие сорагъанда, шу суре назиль олгъан.

Яни умметнинъ бу геджеде япаджакъ ибадетнинъ къыймети косътериле. Корюне ки, геджелернинъ къазанчы чокъ олмакънен, бутюн Ресуллер, онынъ варислери олгъан Велилер геджелердеки сынъырсыз ниметлерден, джумертликлерден файдаланып кельгенлер. Геджени салихлер беш къысымгъа айыргъанлар.

Акъшам-ятсы арасы, ятсы – яры гедже арасы раатлыкъ вакътыдыр. Пейгъамбер бу вакъытта раатланмакъны буюргъанындан, салихлер де ятсы намазыны къылгъанларынен, деръал раатланмагъа чекильгенлер.

Яры геджеден сабагъа къадар олгъан къысым да, учъке болуне: яры гедже хашилер вакъты олмакънен гедженинъ бир маалинде арш алтындан бир нида чыкъа: «Йа эййухель хашиун кумюллейле» яни «Эй, Аллахтан къоркъкъанлар, геджеде къалкъынъ, намаз къылынъ», деп багъырыр. Хашилер къалкъып, намазларыны къылырлар. Сонъра раатлыкъларына девам этерлер.

Ресулуллах да эксериет бу вакъытта тургъан. Бундан долайы Къур'анда (Кумюллейле илля къалилен нисфеху) яни «Гедженинъ аз бир муддетинде тур», деп буюрылгъандыр. Сонъра гедже девамында кене бир арш алтындан (йа эййухель ашикъин кумюллейле) деген сес эшитилир. Ашыкълар бу аныде къалкъып, намаз къылар, дуалар этер, теспи чекер, козьаш тѣкер, сонъра субху садыкъ вакъты бир сес чыкъар. (Йа эййухель мюстагъфируне кумюллейле) «Эй, Аллахкъа истигъфар эткенлер, турынь, истигъфар этинъ» дер.

Аллаһ Таала (Вельмюстагъфируне билесхар) аети керимесининъ сырына коре бу къулларыны север. Али Имран суресининъ 17-нджи аетинде бу акъта бойле дениле:

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ
وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ ۝

Эссабирине вессадикъийне вель къанитине вель мюнфикъийне вельмюстегъфирине биль асхаари.

Яни: Олар сабыр эткенлер, иманларына садыкъ къалгъанлар, итаатлы олгъан, хайыр-садакъа берген ве саарь вакъытларында Танърыдан тилек эткенлердир, деп бу кимселерни шерфлендиргендир.

Сахих хаберлерге коре, Аллах Таала бу вакъытта истигъфар эткен ёкъ экенми ки, афу ве магъфирет этейим, дуа эткен ёкъ экенми Ки, дуасыны къабул этейим, дие буюрыр. Иште, бойле саатлер му'мин къулларынынъ энъ къыйметли ве къазанчлы саатлеридир.

Ресулуллах да бу вакъытта бир къойны сагъмагъа еткени къадар муддет тапылса, эки рекят намаз къылынъыз, дие бу вакъытнынъ къыйметини бильдире. Истигъфар, дуа бу вакъытта къабул олунмакънен, бу вакъыт, табир джаиз исе, ашыкълар базарыдыр. Эр ашыкъ бу вакъытта алыш-ве-

ришини япар. Къазанч анджакъ бу киби шерефли саатлерде догъар. Бунынъ ичюн буюк затлар бу вакъытта буюк Къур'андан буюк болюклер окъу-яракъ, тилеклерини Аллах Таалагъа бильдирирлер, ялварырлар, агъларлар, бутюн гедженинъ энъ къазанчлы вакъты бу вакъыткъа догъру келип, тилек къапулары ачылыр. Дуалар ред олунмаз. Иште, бу саатлерде япылагъан зикрлер бутюн бир куннинъ саатлерине мусавийдир. Бунъа коре бир шаир:

**Саарьдир бутюн вакъытнынъ падишасы,
Уян, эй, козьлерим, вакъты саарьде! –**

диерек, бу вакъытнынъ не къадар къыйметли бир вакъыт олгъаныны косьтере. Геджени бир нимет оларакъ къабул этерек, гедженинъ муайен бир саатини Хакъкъа багъышламакъ, яни Къур'ан окъумакъ, зикр, вааз этмек, динълемек, намаз къылмакънен кечирмек эйидир.

Шубесиз, намаз диннинъ диреги, бутюн ибадетлернинъ рухы, теvedжухнынъ тамыдыр. Анджакъ хашилер гедженинъ бутюн фазилетлерини эйи бильгенлеринден шунъа коре намаз, ибадет, зикр, истигъфар вакъытларыны айыралар.

Месея, «ашыкълар» вакътында узун-узун намаз къыларлар, Къур'ан, дуалар окъурлар. Саарь вакътында истигъфар этип, ялварувнынъ озю ол-

гъан дуаларны окъурлар, бойлеликнен, геджеде бир микъдар юкълап, къалгъан къысмыны ибадет иле кечирирлер. Азрети Пейгъамберимиз адети узъре гедженинъ ярысында турып ибадет эткен. Ятакътан турмакъ зор олгъаны ичюн бунынъ мукафаты да эки къаттыр. Иште, Аллах Таала бойле ятакъларындан нефислерине зорлукъ берип Аллах къоркъусы ве рахметини къазанмакъ умюти иле тургъан инсанлар акъкъында Седжде суресининъ 16-17-нджи аетлеринде бойле буюргъан:

تَجَاوَزُوا عَنْ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا
وَمَا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿١٦﴾ فَلَا تَكَلِّمُنَّ نَفْسًا مَا أَخْتَلَىٰ لَهَا
مِنْ قُرَّةٍ أَعْيُنٍ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٧﴾

(Тетеджафа джунубухум аниль мезаджиинъ иедъуне Раббехум хавфен ветамеан ве мимма разакънахум йунфикъуне феля тагълему нефсун маухфийе лехум мин къуррети аъйунун джезаен бима каню йамелюн)

Оларнынъ янбашлары ятакъ ерлеринден иракъ олыр (яни геджелерни ибадетнен кечирип, аз юкъларлар). Олар Раббилерине къоркъу ве

умютнен ялварырлар ве бизим оларгъа рызыкъ этип берген шейлеримизден яхшылыкънен хайыр-садакъа берип, сарф этерлер. Япкъан амеллерине къаршылыкъ оларакъ олар ичюн сакъланылгъан муждени кимсе бильмез.

Бу аетте геджелери Аллахнынъ ризасына иришмек умюти иле янбашларыны ятакъларындан котергенлер ве бир де Аллахнынъ берген рызкъыны хайыр-садакъагъа сарф эткенлер акъкъында бильдириле. Ве оларгъа Аллах тарафындан не киби ниметлер азырлангъаныны кимсе бильмез, дениле. Бу чизги салихлернинъ адети олмакънен биз де гедже фазилети акъкъында китабымызда буны язмакънен амеллернинъ энъ гузелини бильдиремиз.

УЯН ГЕДЖЕЛЕРДЕ

Эй козьлерим! Недир юкъу?
Айды, уянынъ геджелерде;
Йылдызларнынъ сейирини сейир этинъ,
Сейран геджелерде.

Бакъ эйети алемде
Бу икметлерни сейир этинъ
Тап яратыджыны
Ол аныге хайран геджелерде.

Кунь кундюоз олурсынъ
Нидже душман иле гъафиль
Гъафлетте къалма
Дилдардан утан геджелерде.

Гъафлетнен юкъу юкъламакъ
Не рева абди хакъире.?
Шефкъат иле нида эйлер
Рахман геджелерде.

Ибраим ХАКЪКЪИЙ.

КЪАДИР ГЕДЖЕСИ

إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ

**ИННА ЭНЗЕЛНАХУ
ФИ ЛЕЙЛЕТИЛЬ КЪАДРИ**

«КЪАДИР ГЕДЖЕСИ»

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ❶
وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ ❷
لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ ❸
نَزَّلْنَا الْمَلَائِكَةَ وَالرُّوحَ فِيهَا
بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ ❹
سَلَامٌ مِمَّنْ حَتَّىٰ مَطْلَعِ الْفَجْرِ ❺

БИСМИЛЛЯХИР РАХМААНИР РАХИИМ

(Инна энзалнаху фи лейлетиль къадри вема эдраке малейлетуль къадри лейлетуль къадри хайрун мин эльфи шехрин тenezзелуль мелаикету верруху фиха биизни Раббихим минкулли эмрин селямун хийе хатта матлаил феджри).

Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен.

Биз Къур'анны къадир геджесинде эндирдик. Къадир геджеси недир билесинъми? Къадир геджеси бинъ айдан хайырлыдыр. Онда мелеклер ве рух Раббилерининъ изнинен эр тюрлю эмирлернен энерлер. О гедже танъ ери агърагъандже селямет бардыр.

КЪАДИР ГЕДЖЕСИ ВЕ ОНЫНЪ ФАЗИЛЕТЛЕРИНИНЪ БЕЯНЫ

Динимизде мубарек дие адландырылган геджелерден бири ве энъ кыйметлиси къадир геджесидир. Бу геджеге Къадир геджеси деп Танъры огюнде къадир ве шерифининъ буюк олгъаны себебинден айтыла. Дженаб-ы Хакъ о гедженинъ къадир ве кыймети бинъ айдан да хайырлы олгъаныны бильдирмекте. Бу гедже ичюн назиль олунган суреге де «Къадир» суреси дениле.

Бу суреге бойле дениле: (Инна Энзельнаху Фи Лейлетил Къадри) яни «Биз Къур'анны Къадир геджесинде эндирдик», демектир Ки, мында (Инна Энзельна) даки «ху» Къура'н-ы Керимге ишареттир. Бойлеликнен, кутюбу семавиенинъ озю ве сонъкиси олган улу Къур'аннынъ эндирильмесинен бу гедже ич бир умметке насип олмаган буюк бир кыймет ве шериф ташый. Бундан эвель кечкен умметлерге бу шериф берильмеген. Бу дередже, бу мубарек кунь Мухаммеднинъ умметине насип олды. Бу геджени къабул эткен бир му'мин кендисинде лейлеи къадир олмаган бир айны ибадетнен кечирген дереджени

къазаныр. Бу исе сексен учь йыл дёрт ай яни бутюн бир омюр демектир. Яни бу умметтен бир кимсе бир Къадир геджесини къабул этмекнен, кечкен умметлернинь бу геджени къабул этмегенлерининь сексен учь йыл дёрт айына мусавий бир ибадет дереджесини къазаныр.

Базы муфессирлер бу сурени тефсир этер экенлер (Иннаэнзельнаху) келимесинде Къур'аннынъ левху махфуздан дюньягъа энген, дерлер, базаляры да Мухаммед алейхисселямгъа Къур'аннынъ назиль олунувынынъ башлангъычы олгъаныны сёйлейлер. Мутебери биринджи фикирдир. Чюнки, инзал сёзю сыкъча тензил яни тюшюрме манасында къулланыла. Ёлламакъ манасыны ташымай.

Дикъкъатнен бакъсакъ, Дженаб-ы Хакъ бу суредде (Иннаэнзельнаху филейлетилкъадри) деп буюргъан, яни «Биз Къур'анны Къадир геджесинде эндирдик» демеси бутюн сема ве саифелер киби мукеррем олгъан Къура'н-ы керим де рамазан айында эндирильген ве эндирильген геджеси дюньягъа пек буюк сеадет ве нур багъышламасынен башкъа геджелерге нисбетен къыймет къазангъан. Бунгъа бинаэн, Дженаб-ы Хакъ бу гедженинъ къыйметини бильдиререк, Хабибине: (Вемаэдраке малейлетулькъадри) деп буюра

яни «Хабибим, къадир геджеси недир билесинъ-ми?». Къур'аны хакимде бир шейнинъ къыйметини бильдирмек макъсады иле даима бойле соралгъаны корюльмекте. Месея: (Элькъариату мелькъариату вемаэдраке малейлетулькъадри) буюрыла ве сонъра бунъа изаат бериле. Яни «къадир геджеси бинъ айдан хайырлыдыр» демектир. Бу геджеге бу шерейфинъ берильмеси Къур'аны Керимнинъ эдиесидир. Бу суреи шерейфинъ эмити акъкъында бир чокъ риваетлер бар, ашагъыда биз догъру сайылгъан экисини алмакънен сынъырланаджакъ. Бири Маликий мезхебининъ эсасчысы имам Маликнинъ бильдирген риваетидир. Бу риваетке коре, Ресулуллахкъа бутюн умметлернинъ омюрлери косьтерильди. Кенди умметининъ омюрлерини къыскъа корип, башкъа умметлернинъ узун омюрлери боюнджа япкъан амеллерге етишалмайджакъларындан къоркъугъа тюше. Дженаб-ы Хакъ бу умметке бир бахшыш оларакъ, Къадир геджесини берди. Онда ишленеджек амель дигер умметлернинъ бинъ айына яни сексен учъ йыл дёрт айдан хайырлы корюльди. Бу исе бир омюрге мусавийдир.

Экинджи ривает Ибн Мунзирнинъ ве Ибн Эбухатамнынъ ве Бейкакъийнинъ муджахидден рива-

етидир. Бу риваетлерге коре, Ресулуллах бир кунь асхабына, Исраил огъууларындан Шемун адлы бирисининь бир ай джихад эткенини анлаткъан.

Асхабы бойле буюк ве макъбул бир амельге тааджипленип, озьлери япкъан ишлерини кучюк сайгъанлар. Аллах Таала бу умметке къадир геджесининь фазилетини беян эткен бу суреи шерифени эндирди. Асхабы кирам бу суренинъ назиль олунмасына чокъ севинди. Бундан ферахлангъанлары киби даа ич бир шейден ферахланмагъан эдилер ве сонъра шу Къадир геджесини арамакъ пешине тюштилер. Ресулуллах эфендимизге бу хусуста сыкъ-сыкъ суаллер бердилер.

Бухарийнинь беянына коре, Пейгъамбер алейхисселям асхабына бир кунь: «Эй, асхабым, сиз Къадир геджесини рамазаннынъ сонъки он геджелеринде аранъыз», деген. Бойлеликнен, Къадир геджесини асхаб рамазаннынъ 21, 23, 25, 27 атта 29-нджы геджелеринде арап, ибадет эткенлер.

Бухарий ве Муслимге коре, Ресулуллах рамазаннынъ сонъки он кунюнде джами ичинде къапалып ибадет эткен. Яни бу куньлерде дюнья ишлеринден узакълашып, бутюн барлыгъыны ибадетке багъышлагъан. Эм эр кеске бу куньлерде чокъ-чокъ ибадет этмелерини тенбиелеген.

Эбу Заид Ибн Худрийнинъ риваетине коре, Пейгъамбер иле рамазан айынынъ сонъларында итикафкъа кирген эдик, Пейгъамбер рамазаннынъ 20-нджи геджеси саба итикафтан чыкъып, бизге бир хутбе икрам этти:

«Манъа Къадир геджеси косьтерильди, факъат унуттырылды. Мен тюшюмде къадир геджесинде сув иле чамур ичинде седжде эткенимни корьдим ве сонъра эр ким меннене итикаф этсе, текрар авдет этсинлер ве янъыдан интикафкъа ниет этсин», деп буюрды. Биз де, джумлемиз текрар итикафкъа кирдик. Сонъра эртеси гедже эди, яни рамазаннынъ йигирми биринджи геджеси эди. Кок булутланды, шиддетли ягъмур ягъды, селлер акъты. Месджитнинъ таваны да акъты. Чюнки, месджитнинъ дамы хурма япракъларынен къапатылгъанындан, ягъмур Пейгъамбернинъ намаз къылгъан ерини сылатып, чамур алына кетирген. Саба намазы къылынган вакъытта Пейгъамбернинъ мубарек манълайы да чамурланган. О заман анъладым ки, о гедже Къадир геджеси экен. Ресулуллахнынъ тюшю айны чыкъты». Асхаб да Къадир геджеси акъкъында бир чокъ тюшлер корьген, Пейгъамберге икяе эткенлер.

Бухарий ве Муслимининъ беянына коре, бир куню

асхабы кирамдан бир чокълары Къадир геджесини рамазаны шерифнинъ сонъки еди геджесинде корьгенлер. Ресуллулах бунынъ узерине: «Тюшлеринъизнинъ рамазаны шерифнинъ сонъки еди геджесине расткельгенини корем, Къадир геджесине къавушмагъа истеген, оны рамазаннынъ сонъки еди геджесинде арасын», деп буюрган.

Ибн Месут азретлери де Къадир геджесининъ рамазаны шерифнинъ йигирми единджи геджесинде олгъаныны «Къадир» суресининъ келиме ве арифлеринден хуляса чыкъаргъаныны беян эткен. Бунъа коре, «Къадир» суреси отуз келимедир. Рамазаны шериф де отуз кундир, эр келимеси бир кунге догъру кельгени иле Къадир суресининъ йигирми единджи келимеси олгъан (хийе) яни «о гедже» къадир геджесине ишареттир, деген.

Ве кене де Къадир суресинде къадир келимеси учь кере текрарлана. Джемиси докъуз арифтир. Учь кере докъуз йигирми еди олгъаны иле айны геджеге догъру кельмекте. Бу, бойле олмакънен берабер, къатий ифаде этильмез. Аллах Таала къадир геджесининъ икметини рамазаны шерифнинъ кунълери ичинде гизлегендир. Му'минлернинъ бу геджелерде уяныкъ олмаларынынъ сыры да шундадыр. Иште, эвлиасыны халкъ арасында гизлеп

му'минлернинъ бир-бирине урьмет ве иззет этмелери талап олунгъаны киби, Исми Азамыны да эсмаи хуснасы арасында гизлеерек джеми эсмаи иляхиенинъ урьмет этильмеси талап олуна.

Бухарий ве Муслимге коре, Ресулуллах: «Фазилетине инанаракъ ве мукъяфатына умют этерек, Къадир геджесини таныгъан кимсенинъ кечмиш гунахлары магъфирет олуныр», деп буюргъан.

Термизий, Несей, Ибн Маджеге коре, Ресулуллахкъа азрети Айше валидемиз Къадир геджесинде не окъуйджакъларыны сорагъанда, Пейгъамбер онъа шу мубарек дуаны огреткен:

«Аллаһумме иннеке афюввун тухиббюль афве фагъфу анни» яни «Аллаһым, Сен афу этиджисинъ, афуны северсинъ, меним гунахларымны афу эт». Риваетке коре, о гедженинъ ярысында эки рекят Къадир намазы къылыныр. Биринджи рекятта Фатиха суресинден сонъ окъулгъан суре ерине энъ аздан учь, беш ве я да еди Инна энзельнаху суреи шериф окъулыр. Рукн, седждеден сонъ текрар къыямда экинджи рекятта Эльхамдан сонъ окъулгъан суре ерине энъ аздан учь, беш ве я еди Ихляс шериф окъулыр. Рукн, седжде, селямдан сонъ етмиш кере Субханаллахи вебихамдихи Субханаллахилазим, етмиш кере

Хасбуналлаху вени' мелвекиль, етмиш кере Салават шериф кетирилип, сонъра эллерини кокке ачып мукътедир олгъангъа къадар Пейгъамбер эфендимизнинъ азрети Айше валидемизге огреткен дуа окъулыр.

Ибн Аббаскъа коре исе, Дженаб-ы Хакъ Къадир геджесинде Джебраил алейхисселямгъа ер юзюне энмесини эмир эткен. Онынъ иле берабер етмиш бинъ мелек де эллеринде байракълары олгъаны алда, ерге энелер. Байракъларыны Кябе, Бейти мукъаддес, Турусинагъа тиклейлер. Джебраил алейхисселям мелеклерге «дагъылынъыз» дегенинен, джумлеси дагъылып, ибадетте булунгъан му'минлернинъ эвлерине кирелер. Оларгъа селям берелер, ибадетлерини сейир этип, дуаларына «Амин» дейлер. Мухаммед алейхисселямнынъ уммети ичюн танъгъадже истигъфар этелер. Саба олгъанда о мелеклер кокке котерилелер, анда оларгъа семавий дюнъянынъ сакини:

– Къайдан келесинъиз? – дей.

– Биз дюнъяда эдик. Бу гедже Мухаммед умметининъ Къадир геджеси эди, – дейлер. Семавий дюнъянынъ сакини:

– Аллаһ Таала оларнынъ аджети акъкъында не деди? – деп сорай.

Джебраил алейхисселям:

– Оларнынъ салихлерини афу ве магъфирет эйлемекни буюрды. Салихлерине салихлерини ёлбашчы япты, – дерлер. Семавий дюнья мелеклери Мухаммед уммети Аллах Таалянынъ афу ве магъфиретине наиль олгъанларыны эшитип, зевкъ алалар. Юксек сеснен Аллахкъа тешекюрлер айтып, экинджи семагъа къадар котерилелер. Эр семанынъ сакинлери оларны бойле усулнен та единджи кокке къадар котерелер. Сонъра Жебарил алейхисселям мелеклерге: «Я семанынъ сакинлери, эр биринъиз мааллелеринъизге къайтынъыз», дегенде семанынъ мелеклери мензиллерине дёнелер ве мындаки халкъ олардан:

– Къайда эдинъиз? – деп сорагъанларында семай дюнья эалисине берген джевапларыны буларгъа да бергенлеринде, олар да севинчлеринден Аллах Таалягъа юксек сеснен шукюрлер айталар. Оларнынъ сеслерини, зикрини Дженнети Ме’ва, Дженнети Наим ве Дженнети Фирдевс эшите. Аршы Рахман да бу муждени эшиткенинде джаша. Аллах Тааля эр шейи ашкяр экен, Аршкъа:

– Я Аршым, не ичюн сесинъни юксельттинъ?
– дей. Аршы Рахман:

– Я Раббим, кечкен гедже Мухаммед умме-

тининъ салихлерини афу ве магъфирет этип, салихлерини салихлерине башлыкъ эткенинден мемнюн олгъанымдан сесимни, тесбихимни юксельттим, – дей. Аллаһ Таала:

– Садыкъсынь, я Аршым. Мухаммед уммети ичюн меним огюмде козьлеринъ корьмеген, къулакъларынъ эшитмеген, къальб иле сезмеген нидже ниметлер бардыр, – дей. Базы шархчылар Къадир геджесини, юджелигинден долайы, «Фи лейлетуль къадри» келимесини «Фи лейлетуль азимийк» дие тефсир этелер.

КЪАДИР ГЕДЖЕСИНИНЪ АЛЯМЕТЛЕРИ

Сахих Муслимнинъ риваетине коре, онынъ сабасында кунеш нурларсыз догъар.

Султаны Муфессир Ибн Аббаскъа коре, Къадир геджеси сыджакъ дегиль, сувукъ да дегильдир.

Онынъ эртесине кунеш къызыл олып догъар.

Убаде Ибн Самит дей ки, о гедже шойле бир сефа ола ки, гуя ай догъуп эр ерни айдынлаткъан. Яни айнынъ нурлары ерни насыл айдынлатса, бу гедже де бир иляхий арзы нури дюньяны ойле ярыкъландыр. Серт рузгяр эсmez, ава сакин, кокнинъ юзю ачыкъ олур. Анда сыджакъ ве

сувукъ ёкътыр. О геджеде йылдызлар сёнмез. Сабасына кунешнинъ нурлары олмаз. Шу бедир геджеси киби, Ай насыл догъса, кунеш де ойле догъар, деп буюргъан.

АРИФИ БИЛЛЯХНЫНЪ КЪАДИР ГЕДЖЕЛЕРИНИ ТАЙИН ЭТМЕСИ

Эгер Рамазаннынъ башлангъычы джумаэртеси кунюне расткельсе Къадир геджеси Рамазаннынъ 17-сине догъру келе. Эгер Рамазан базар куню башланса, Къадир геджеси Рамазаннынъ 29-ына догъру келе. Эгер Рамазаннынъ башы салы кунюне расткельсе, Къадир геджеси Рамазаннынъ 27-нджи кунюне догъру келе. Эгер Рамазан чаршембе куню башлангъан олса, Къадир геджеси Рамазаннынъ 19-нджи кунюне келе. Эгер Рамазаннынъ башы джумаакъшамы кунюне кельсе, Къадир геджеси Рамазаннынъ 25-нджи кунюне догъру келе. Эгер Рамазаннынъ башлангъычы джума кунюне кельсе, Къадир геджеси Рамазаннынъ 23-нджи кунюне догъру келе.

Валлаху алем биссевап.

БЕРАТ ГЕДЖЕСИ

حَمْدٌ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾
إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ
إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ

**ХАМИМ, ВЕЛЬКИТАБИЛЬ МУБИН.
ИННА ЭНЗЕЛЬНАХУ ФИ
ЛЕЙЛЕТИН МУБАРЕКЕТИН
ИННА КЮННА МУНЗИРИНЕ**

“БЕРАТ ГЕДЖЕСИ”

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
حَمْدًا ۝ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ۝ إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ مُبَارَكَةٍ إِنَّا كُنَّا
مُنذِرِينَ ۝ فِيهَا يُفْرَقُ كُلُّ أَمْرٍ حَكِيمٍ ۝

БИСМИЛЛЯАХИР РАХМААНИР РАХИИМ

Ха мим велькитабилъ мубин Инна энзельнаху Филейлетин Мубарекетин Инна кюнна мунзирин фиха юфреку куллю хаким.

Рахман ве рахим олгъан Аллахнынъ адынен.

«Ха мим ве Китабы мубин акъкъы ичюн биз оны мубарек бир геджеде эндирдик, онынъ иле къоркъутырмыз. О геджеде эр укюм олгъан иш айрылыр».

БЕРАТ ГЕДЖЕСИ ВЕ БУ ГЕДЖЕНИНЪ ФАЗИЛЕТИ

Берат геджеси Шабаннынъ он бешинджи геджесидир ки, мубарек куньлеримизден бири сайы-

лыр. Бу гедже акъкъында Къура'н-ы Керимде (Хамим велькитабиль мубин, Иннаэнзельнаху Филейтин мубарекетин) денильген.

Муфессирлер султаны Ибн Аббас азретлери бу аетни: «Я Мухаммед, къыямет куню мейдангъа келеджек эр шейге укюм ве къазасыны чыкъаргъан Хаййу ве Къаййум хакъ ве сахтени айыраджакъ Къур'ан акъкъы ичюн биз о Къура'н-ы ази мушанны лейлеи мубарекете яни Шабаннынъ ярысы олгъан Бератта эндирдик», дие тефсир эткен. Экрем азретлеринден итибарен джумле муфессирлер де айны бойле тефсир эткенлер ве бу гедже Къура'н-ы Керимде «Лейлеи мубареке» яни мубарек гедже оларакъ бельгиленген. Аллаһ Таала иляхий огюнде пек фазилетли корьген шейлерини даима мубарек оларакъ бельгилегени киби, бу гедженинъ фазилети бу шекильде бельгиленмекте. Меселя, Къура'н-ы Керимде Къур'аны азимушанда «Мубарек» буюрылгъан ве оны (Ве хаза зикрун миннесемаи маен мубарекен) аетинен мубарек эткен ве кене шу себепке коре, зейтунгъа да (Мин шеджеретин мубарекетин зейтунетин) аетинен зейтунны мубарек дие васыфлагъан. Ве кене Иса алейхисселямгъа да (Веджеальни мубарекен эйне макунте) аетинен де, оны му-

барек дие тасдикъ эткен. Мекке акъкъында «Би-беккетин мубарекетин) аетинен де, Меккени мубарек оларакъ тайинлеген.

Къура'н-ы Керимнинъ мубарек япылмасынынъ икметли себеби, онда окъуп инангъанлар ичюн, амель эткенлер ичюн бир хидает нуры, къальплерге иляхий раатлыкъ ве оны окъугъан, багъышлагъанлар ичюн азаптан къуртулып, дженнет ве дереджеге иришмек фазилетине бинаэндир. Кене де сувнынъ мубарек бельгиленмеси сувнынъ берекетинден бутюн шейлернинъ берекети арткъанындан долайыдыр. Аллах Таала бу акъта бойле буюргъан: Веджеальна минельмаи кюлле шейин хай, эр шей сув иле яшай, деп бильдире. Онынъ берекети шу къадар Ки, къуру топракълар да джанланалар. Инсанлар, айванлар ве джумле небатат эп онынъ берекети иле аяттадыр. Сув олмаса, джумлеси къурур, олюр.

Зейтуннынъ мубарек олмасы Адем алейхисселямнынъ ер юзюнде энъ биринджи ашагъан мейва зейтун олгъанындан келип чыкъа. Зейтунда эр тюрлю къувет, гыда, шифа мевджут олгъаны ичюн, мубарек сайыла.

Иса алейхисселям да мубарек дие бельгиленгендир. Азрети Меръем ичюн къуру хурма тере-

гинде мейва пейда олмасы ве аягъынынъ алтын-дан кучюк бир озенчикнинъ акъмасы ве онъа «Козюнь айдын, огълунъ хайырлы олсун» дениль-меси, эп Иса алейхисселямнынъ берекетинден-дир. Ве кене Иса алейхисселямнынъ хасталарны тедавийлемеси, олони тирильтмеси, софра донат-масы, онынъ берекетиндендир.

Меккенинъ ильк бейт олмасы, онъа дахиль ол-гъанлар узеринде не къадар чокъ гунах олса да, ондан алынып афу этильгени алда, ондан чыкъ-масы Меккенинъ берекетиндендир.

Берат геджесининъ де мубарек олмасы онда, яни о геджеде этрафны иляхий арз (ер) саргъаны, хайыр, му'минлернинъ афу этильмеси берекетин-дендир. Бунъа бинаэн, азрети Алиден накъл этиль-ген бир хадис шерифте: «Аллаh Тааля Шабаннынъ он бешинджи геджеси семаи дюньягъа хытап эте. Мушрик, эхли бид'ат, терки джемаат, муфарикъ умметини ве я да силаи рахимни кескен эр мус-лимни афу ве магъфирет этер», дениле.

Иште, юксек афу ве магъфирет бу геджеде олгъанындан, о мубарек геджедир.

«Бейзавие» киби муим китаплар, «Ха мим»деки бу лейлеи мубарекенинъ лейлеи берат олгъаныны беян этмекте. Ве эксерисининъ делиллери шулардыр.

Дженаб-ы Хакъ Къадир суресинде (Иннаэн-зельнаху фи лейлетиль къадри) буюраракъ «Биз Къур'анны Къадир геджесинде эндирдик» дегени киби, Ха мим суресинде де (Иннаэнзельнаху филейтин мубарекетин) биз оны мубарек геджеде эндирдик, деп буюра.

Икрима азретлери бу мубарек гедженинь Къадир геджеси олгъаныны беян этмесине бакъмадан, дигер муфессирлер Ха мимдеки учюнджи аетни назаргъа аларакъ, эр икметли иш «О геджеде» садир олгъан эмир иле о заман айырыла. Албу Ки, Къадир геджесинде (Верруху фиха бизни Раббихим) онда мелеклер ве рух эр эмирден зияде Раббининь изни иле энгенини беян эте.

Муфессирлер султаны Ибн Аббас азретлери бу эмирнинь Шабаннынь он бешинджи Берат геджесинде мемур олгъан мелеклерге теслим этильгенини беян иле рызкъкъа аит нусха Микаил алейхисселямгъа, дженклерге, зельзелелерге, селлерге, батышларгъа аит нусха Джебраил алейхисселямгъа, амеллерге аит нусха Исрафил алейхисселямгъа, мусибетлерге ве олюмге аит нусха Азраил алейхисселямгъа теслим олуныр ве Берат геджесинде беш хусусиет бардыр.

Бириси, эр муим иш о геджеде сечилир. Экин-

джиси, о гедже магъфирет геджесидир. Учюнджиси, о геджеде Аллахнынъ рахмети мубалягъа иле ташар, дёртюнджиси, о гедже ибадет дереджесининъ фазилет васыфы чокъ юджедир. Бешинджиси, о геджеде фахри кяинатта умумий шефаат танылгъандыр.

Ресулуллах Шабаннынъ он учюнджи, он дёртюнджи геджелеринде уммети ичюн шефаат сорагъанда бир пайы берильген, амма он бешинджи геджеде талабынынъ джумлеси ихсан этильген. Бу гедженинъ бу къадар фазилетли, уммет ичюн хайырлы, берекетли олгъанындан «Къура'н-ы Керим» лейлеи мубареке буюрылгъандыр, деген.

Бу гедже эр иш иляхий эмир иле мемур олгъан мелеклерге берилир. Бу гедже бир эсап геджесидир. Бутюн сене ичинде ишленген гунах ве савапларнынъ эсап-китап геджесидир. Бунъа бинаэн, бу геджени тевбе ве истигъфар иле кечирмек, ибадет ве итаат иле мешгъуль олмакъ къазанчларнынъ энъ муимлеринден, деп бельгиленгендир.

Базы эльязма эски китапларда ве я ондан истисна этильген китапларда бу геджеге аит (Салатуль хайыр) ады иле юз рекятлы намаз язылып, ерине кетирюв ёлундан барылгъан олса да, булар сеадет заманында дегиль де, сонъундан

пейда олгъан шейлердир. Амма бу геджени джанландырмакъ истегеннинъ тевбе этильмеси зарур гунахларыны козь огюнде булундыраракъ, тевбе этмеси, Къур'ан окъумасы, ваазы насиат диньлемеси ве я да техеджджут эм тесбих намазларынен, дуа окъувнен мешгъуль олмасына джанландырув денилир.

Ресулуллахнынъ бу геджеде чокъ намаз къылгъаны, рукн ве седждени чокъ эткени корюнмекте. Азрети Айше валидемиз бу геджеде Пейгъамбернинъ сабагъа къадар ибадет ве итаат иле мешгъуль олгъаныны, рукн ве седждеден аслы бошамагъаныны корип, ниает даянамадан:

– Я Ресулуллах, анам-бабам сангъа къурбан олсун, не ичюн бу къадар нефсингизге джебир этесингиз, Дженаб-ы Хакъ сенинъ кельген-кечкен гунахларынынъ афу ве магъфирет этмедими? – дегенде, Ресулуллах:

– Я Айше, сен бу геджининъ не олгъаныны билесингми? – дей. Айше валидемиз исе «Аллахнынъ Ресулы билир», деп джеваплана. Пейгъамберимиз:

– Я Айше, бу сене ичинде догъаджакъ, оледжек эр бир бала бу геджеде дефтерде къайд олуна. Бу геджеде эр кеснинъ эрзагъы тертип олу-

ныр. Бу геджеде эр кеснинъ арекетлери ве ниет-лери Раббимизге беян олуныр, – деп буюргъан.

Кене даа бир риваетте Азрети Айше валидемиз бу хадисни шу шекильде беян эте. Ресулуллах:

– Я Айше, бу гедже насыл геджедир? – деп суаль бергенде, мен «Аллаһнынъ Эльчиси биле», дедим. Ресулуллах:

– Я Айше, бу гедже Шабаннынъ он бешинджи геджесидир. Дюнъя ишлери, къуллаарнынъ ишлери Аллаһкъа беян олур, – деп аякъкъа турды ве намаз къылмагъа башлады. Седжделерини чокъ узатты. Атта бир кере о къадар чокъ узатты ки, мен онынъ узундан-узун седжде эткенинден къоркътым, мубарек рухы тутулды сандым. Аман янына барып, мубарек аякъларына токъундым. О, седждеде эди. Аллаһ Таалагъа тесбих эткенини коръдим», деген.

Эбу Хурейра азретлерининъ накъл эткен бир хадис-и шерифте Ресулуллах шойле деген:

– Шабаннынъ он бешинджи геджесинде Джеб-раил алейхисселям манъа кельди ве Я, Мухаммед, башынъны семагъа котер, деди. Мен де онъа, бу гедже насыл геджедир, я, дедим. О, манъа:

– Бу гедже ойле бир геджедир ки, Аллаһ Таала онда рахмет къапусындан учъ юз рахмет къапу-

сыны ачар, кендисине ортакъ къошмагъан эр кимни магъфирет этер. Анджакъ фалджы, ичкиджи ве зинагъа къапылгъанлар бундан мустеснадыр. Ондан тевбе этмегендже афу этильмезлер, деп буюрды. Гедженинъ мубарек олгъаныны кене де Джебраил алейхисселям манъа бойле бильдирди:

– Я Мухаммед, башынъны кокке котер, деди. Мен башымны котерип бакъсам, дженнет къапулары ачылгъан. Биринджи къапусында бир мелек:

– Девлет ве сеадет бу гедже рукн эткенлер ичюндир, – дие нида эткенини корьдим.

Экинджи къапусында бир мелек:

– Девлет ве сеадет бу гедже седжде эткенлер ичюндир.

Учюнджи къапуында бир мелек:

– Девлет ве сеадет бу гедже дуа эткенлер ичюндир.

Дертюнджи къапусыда бир мелек:

– Девлет ве сеадет бу гедже зикр эткенлер ичюндир.

Бешинджи къапусында бир мелек:

– Девлет ве сеадет бу гедже Аллаһ Тааладан афу истеп агълагъанлар ичюндир.

Алтынджи къапусында бир мелек:

– Девлет ве сеадет бу гедже муслим ичюндир.

Единджи къапусындаки мелек:

– Девлет ве сеадет сорагъан кимдир? Онынъ истеклери ерине кетириледжек.

Секизинджи къапусында бир мелек:

– Бу гедже истигъфар эткен кимдир? Онынъ гунахлары афу этиледжек, – дие нида эткенини корьдим ве мен бу алда:

– Я Джебраил, бу геджеде къапулар не вакъыт-къадже ачыкъ оладжакълар, – деп сорадым. Джеб-раил: «Танъ аткъангъа къадар», дие джевап берди.

Базы улемалар «Му’минлер ичюн ер юзюнде эки байрам олгъаны киби, кок юзюнде де эки байрам бардыр. Бири Берат геджеси, дигери Къадир геджесидир. Ер юзюнде му’минлер байрамларынынъ бири Рамазан, бири де Къурбан байрамыдыр. Куньдюздир, албуки, мелеклернинъ кок юзюндеки байрамлары геджедир. Чюнки меляйке ичюн юкъу ёкътыр. Инсан ичюн байрамнынъ куньдюз олмасы, геджени исе юкъуда кечирмелерине бинаэндир» дегенлер.

Бутюн муфессирлер (Фихи юфреку эмрин хакимин) аетини тефсир эткенде, Берат геджесине аит шуларны айталар: «Келеджек сенеге къадар Левхи махфузда оладжакъ хайыр, шерр, эджель, рызкъ, дженк, ерде ве кяинаттаки эр бир эмир бу

геджеде мелеклерге теслим этилир» деген. Ве сененинь мубарек геджелери беянында Рахмети иляхийенинь мубалягъалы суретте джошаракъ, шиддетли бир ягъмур киби инсан узерине тѣкюль-генини беш гедже оларакъ бельгилегендир, бу геджелерде дуаларнынъ къабул олунып, ред олун-магъаныны бильдиргендир. ... Бу беш гедже – Къадир геджеси, Берат геджеси, Рамазан байрамы геджеси, Къурбан байрамы геджеси, Джума геджесидир, деген.

Берат геджесинде окъуладжакъ дуа:

اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ كَتَبْتَ اسْمِي شَقِيًّا فِي دِيْوَانِ الْأَشْقِيَاءِ
فَاغْفِرْهُ وَارْكَبْنِي فِي دِيْوَانِ السُّعْدَاءِ وَإِنْ كُنْتَ كَتَبْتَ اسْمِي
سَعِيدًا فِي دِيْوَانِ السُّعْدَاءِ فَارْتَبِّهُ فَإِنَّكَ قُلْتَ فِي كِتَابِكَ
الْكَرِيمِ يَحْوِي اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ رَبَّنَا

أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَقَّنَا مُسْلِمِينَ

**Аллахумме инкунте кетепте исми шекъ-
иййен фидиванил эшкъия'и фемну ху век-
тубни фи диваниссуада'и веинкунте кетеп-
те исми саиден фидиваниссуада'и фесбитху
фейиннеке култе фикитабикелкерими
йемхуллаху ма йеша'у ве йусбиту ве индеху
уммулькитаби Раббена эфригъ алейна саб-
ран ветевефена муслимине**

*Эй, Аллахым!...Меним адымны, айдутлар
диванында язгъан исень ёкъ эт. Бахытлылар
диванында яз. Адым бахытлылар арасында
язылсын ве бахытлылар диванында булунсын.
Китаб-ы кериминъде истегенинъни силедже-
гинъни, истегенинъни Китапта къалдырад-
жагъыннъы буюрдынъ. Эй Раббимиз! Бизге
сабыр ихсан эт ве муслим оларакъ ольдюр...*

МИРАДЖ ГЕДЖЕСИ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ

БИСМИЛЛЯХИР РАХМАНИР РАХИИМ

Исра суресининъ 1-нджи аети

Субханэллези эсра биабдихи лейлен Ми-
нелмесджидильхарами илель Месджидиль-
акъсаллези барекна хавлеху линуриеху мин
аятина иннеху хювессемиуль басир.

Яни: Рахман ве Рахим олгъан Аллахнынъ адынен.

Онъа аетлеримизден базыларыны косътер-
мек ичюн къулуны Месджиди Харамдан этра-
фыны мубарек эттигимиз Месджиди Акъ-
сагъа гедже вакътында алып баргъан эр айып
ве эксикликтен иракътыр. О, эшитиджи ве
корюджидир.

МИРАДЖ ГЕДЖЕСИ ВЕ ФАЗИЛЕТИ

Лейлеи Мирадж Реджеб-и шерифнинъ йигирми единджи кунюне догъру кельген мубарек геджелерден бирисидир. Ресулуллах иляхий джемалыны озь козьлеринен корьгенинден долайы, бамбашкъа бир эмиетке малик геджедир. «Исра» ве «Мирадж» Къур'аны Керимнинъ сурелеридир. Мирадж хусусында базы улемалар оны Руханийми, Джисманийми я да Тюшми, дие учь фикирни огге сурелер. Биз мында учь фикирнинъ бенянындан сонъ, Мирадж ве онынъ фазилети акъкъында сёз юрьсетеджекмиз.

Биринджи фикр, Мираджанынъ джисманий олмасы фикридир. Бир чокъ улемалар шу фикирделер. Оларгъа коре, Ресулуллах юкъламайып, тендюрист алында рухы ве тени иле берабер исра олунгъан. Яни исра – «геджеси юрьмек» манасыны бильдире. Бу фикирде олгъанлар Ресулуллахнынъ Месджиди Харамдан Месджиди Акъсагъа джисим ве тени иле кеткенини беян этелер. Экинджи фикир, Мираджнынъ бир тюш фикридир. Буларгъа коре, Азрети Айше валидемизден мирадж акъкъында соралгъанда Мирадж гед-

жеси Азрети Мухаммеднинъ тени еринден кыбырдамагъан эди, деген.

Бухарийнинъ риваетине коре, му'минлернинъ анасындан бу вазиетни анълатмасыны риджа эткенлер:

– Эй, му'минлернинъ анасы, Ресулуллах Раббини корьдими? – деген суальге Азрети Айше:

– Я, Месрукъ, гъафиль олма... сенинъ сёзюнден сачларым тикленди. Эр ким учь шейни сёйлесе, ялан сёйлеген олур: биринджиси, Мухаммед Раббини корьди, дие ялан сёйлер. Чюнки, Къура'ны Керимде оны козьлер корьмез, О, козьлерни корер, чюнки Дженаб-ы Хакъ муляйим ве хабибдир.

Экинджиси, ярын не оладжагъыны билем, деген кимсе де ялан айта. Чюнки, Къура'ны Керимде «ич бир кимсе ярын не япаджагъыны бильмез», денильген. Сонъра Ресулуллах бир шейни гизледи, сёйлемеди, деген ялан сёйлер, чюнки Къура'ны Керим: «Эй, Ресул, санъа эндирильген шейлерни инсанларгъа бильдир» деп буюрылгъандыр. Муслимнинъ хадислерине коре де, Азрети Айше: «Эр ким Азрети Мухаммед Раббини корьди, десе, бефтан эткен олур», деген.

Учюнджи суфийнинъ беянатына бойле хуляса чыкъарылыр:

«Аллаһ Таала къулыны мааллий ирадеден ма-

аллий муаббетке, мааллий муаббеттен мааллий марифетке(бильгиле), мааллий марифеттен мааллий тевхидге (бирликке), мааллий тевхидден мааллий тефридге (айырылыккъкъа), мааллий тефридден мааллий фанийге, мааллий фанийден мааллий бакъийликке, мааллий бакъийликтен мааллий къавушувгъа, мааллий къавушувдан мааллий такъдимге еткизди. Кенди мевджудиетинден эсер биле къалмады.

Къадим олгъан Дженаб-ы Хакънынъ онъа кема-лы ниметлеринден ондаки булунгъанлар бутюнлей-ин махв олды. Бу анда Хабиби худа фенафиллах мертебесине наиль олур. Фанийлик ве бакъийлик арасында бир къавси эзель, бир къавси эбед олмакъ узьре эки къавс микъдары къалды. Иште, Ресулуллах бу эки къавс арасында гъайып олды. Сонъра бу эки гъайыпта заиль оларакъ Ресуль фанийде къалды. Сонъ Бакъабиллах мертебесине иришти.

Аллаһ Таала озь къулыны бу алемден иляхий муджизелер ве нишанелер алемине, о ерден сыфатлар алемине ве о ерден де, озь затынынъ узурьна алды. Джемалыны онъа мушааде эттирди.

Бу алда джеседи Хакъ иле тасвир этильди. Сурети рух, рухы къальб, къальби де, сыр олып вуджуды хакъны корьди. Бутюн козьлеринен корь-

ди. Хытабыны бутюн кьулакъларынен эшитти. Затыны, сыфатыны бутюн кьальбинен бильди. Чюнки, о алда онынъ козьлери, кьулакълары, кьальби, рухы фаний олгъан, булар бутюн хакътан ибарет кьалды.

Буларны беян эткен сонъ, Къура'н-ы Керимде мираджгъа аит ает-и керимени тедкъикъ ве талиль этеджек ве ялынъыз бунынънен укюм бере биледжекмиз.

Исра суресининъ биринджи аетинде:

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ
الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ مِنْ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿١٠١﴾

Субханэллези эсра биабдихи лейлен минельмесджидильхарамии илельмесджидиль акъсаллези барекна хавлехю линуриеху мин айатина иннех. Хювессемиуль басир.

Яни: *Кендисине* (Мухаммед алейхисселямгъа) кьудретимиз олгъан базы аетлеримизни косьтермек ичюн кьулыны (Мухаммед алейхиссе-

лямны) бир гедже вакъты Месджиди аль-Харамдан этрафына берекет бердигимиз Месджиди Акъсагъа алып кеткен Аллаһ эр тюрлю айып, къусурлардан узакътыр. О, эшитиджи ве корюджидир.

Бу аетнинъ мубареклиги шунда ки, онда «Аллаһ эр чешит айыптан, эксикликтен узакътыр» ибаресинен башлай Ки, мирадж мунасебетинен Дженабы Хакъны межандан узакълаштыра. Чюнки, Аллаһкъа межян берильмез, О, межандан иракътыр.

Бу аетке коре Исра, гедже юрьмек манасыны ташыр. Ресульнинъ геджелейин месджиди Харамдан месджиди Акъсагъа олгъан сейирине ишареттир. Мирадж да месджиди Акъсадан коклерге юкселип чыкъмакъ манасындадыр. Хадислерде, юксекке чыкъарылдым, сёзю олмагъанындан бу адисеге Небининъ мираджи денильген.

Бойлеликнен, Исра месджиди Харамдан месджиди Акъсагъа гедже сейири, мирадж да иляхий Джемалны коръмек, девлетине иришмек ичюн, месджиди Акъсадан коклерге котерильмектир. Затен мирадж кокке юксельткен мердивендир. Бу юкселюв Буракъ устюнде олгъан. Буракъ Ресулуллахнынъ мирадж геджесинде минген рухий атнынъ адыдыр. Беяз тюсли, не эркек, не

ыргъачы, дженнетте булунган махлюкнынъ адыдыр. Мухаммед алейхисселямнынъ сейир этмеси мираджнынъ джисманий олгъанына аляметтир ве делильдир. Ве кене де шу аети керимеде Дженаб-ы Хакъ «Биабдихи» дие буюра. Абди «къул» манасындадыр ки, рух иле тен бирлигининъ адыдыр. Бунга бинаэн, Ресулуллах эфендимизге геджелейин рух ве тен иле бу сейирни япмакъ имкяны берильди ве кене де, Буракъ иле сейир этер экен, Пейгъамбернинъ сувсагъаны ве Джебраилден сув истемеси мираджнынъ джисманий олгъанына делильдир. Чюнки, рухта сувсамакъ исси ёкътыр. Кене де семават къапуларынынъ чалышмасы джисманий олгъанына делильдир. Джебраил ве Буракъ кенарда къалдылар. Бу юкселювнинъ энъ сонъки мертебесидир. Бутюн шейтлер ве саидлернинъ рухлары бу ерге къадар юкселир, бундан юксекке кетип оламазлар.

Сидреи мунтеха (сонъки нокъта, сынъыр, демек) Дженнетнинъ янында Рахман Аршынынъ сагъ тарафында бир терек бар, Туба терегидир. Азрети Джебраилнинъ макъамы мындадыр. Ресулуллах Джебраилни асылынен иште мында корьген. Экинджи корюшюв Хира къобасында олган эди.

Джебраил бу макъамда: «Меним макъамым бу ерге къадар, бир огге адым атсам, янарым», деген. О анда Ресулуллахкъа Аллаһ Таалянынъ ирадеси иле бир «Рефреф» деген мелек назиль олунгъан. Рефреф иште о ады анъылгъан аттыр. Ресулуллах онъа мине. Джебраил оны селямлай. Ресулуллах рефрефинен ойле бир дереджеге коте-рильди Ки, «Неджм» суресинде: «Аралары эки ай къадар ве ондан да якъын олып» дениле. Бу табир инсанларнынъ анъламасы ичюн бир табирдир. Бу табир арапларнынъ адети табирлеринден-дир. Буюклер барыш мукъавелесини тизгенде, эр эки тараф яйларыны чыкъарып бир-бирлерине якъынлаштыргъанлар. Бу ердеки эки яй табири де инсанларнынъ анъламасы ичюндир. О къадар якъынлашмасы, икътидары ве севги дереджесини бильдире.

Ресулуллах бу акъта: «О къадар якъынлаштырылдым Ки, къалемлернинъ чытырдысыны эшиттим», деген. Бу макъамда тариф этильмеси ад-жиз бир нур ичинде ве айны заманда дешет ичинде къалды. Руети иляхиени истеген эди ве дже-малы иляхиеге къавушты. Бу анда:

التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ

Эттехийяту Лилляхи Вессалавату Веттеййбату, дие Аллах Таалагъа итирам ве теменна этти. Му'минлернинъ мираджы олгъан намазда бизлер де, бойле демеймизми? Яни «Бутюн сайгъы ве итибар, бедений, малиевий ибадетлер Аллахкъа махсустыр», демектир. Дженаб-ы Хакъ бу анда хабибине:

السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللَّهِ
وَبَرَكَاتُهُ

Эсселяму Алейке Эйюхеннебийю верахметуллахи веберекатуху, дие буюра.

Яни: «Эй, меним Хабибим, Небим, Аллахнынъ рахмети ве берекети узеринъде олсун» демектир ки, биз де намазларда бойле демеймизми?

Ресулуллах бу анда Раббине:

السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ

Эсселяму Алейна веаля ибадиллахиссалихин деди. Яни «*Бу мубарек селямынь кендилерине ве бутюн салих къуллары узерине*» олмасыны тиледи. Буны эшиткен Джебраил ве семадаки мелеклер эписи берабер:

أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ ﷺ

Эшхедуэнляияхе Иллаллаху Веэшхеду энне Мухаммеден Абдуху Вересулуху, дие Аллахнынъ бирлигини, Мухаммед алейхисселям Аллахнынъ къулы ве ресулы олгъаныны тасдикъ ве шаатлыкъ эттилер. Биз де му’минлернинъ мираджы олгъан намазнынъ сонъунда бу къуванчлы алны хатырляяракъ, бойле сёзлерни айтмаймызмы?

Исмаил Бухарий Катадеден ве Энес ибн Маликтен бу вакъианы бойле беян эте: «Ресулуллах: «Бир кунь Кябеде Хатим денильген ерде янбашлап ята эдим. Бири кокюсимни бу ерден шу ергедже ярды», деп коксине ишарет эте. «Сонъ къальбимни чыкъарды, ичи иман толу бир леген кетирди, къальбимни йикъады ве иманнен толдурып, ерине къойды. Сонъ манъа къатырдан ку-

чюк, эшектен юксек безз бир буракъ кетирди. Адымыны козю еткен ерге къадар баса эди, мени онъа миндирди», деген.

Ресулуллах бойлеликнен месджиди Харамдан месджиди Акъсагъа къадар тешриф эттилер. Месджиди Акъсада бутюн небилерге имам олып, эки рекят намаз къылгъан сонъ эр неби Аллах Таалянынъ кендисине такъдим эткен ниметлерини беян этти.

Ресулуллах да иляхий ниметини беян этеджекте Ибрахим алейхисселям: «Я, Ресулуллах, сен фатихлик ве хатимликке джумлемизден сайландынъ», деген. Яни хадислерде ве аетлерде беян этильгенине коре, о, пейгъамблернинъ сонъкиси олгъан.

Бухарий беян эткен хадиске коре, Джебраил алейхисселям Мухаммед алейхисселямнен бирликте семай дюнъягъа къадар юксельген. Джебраил алейхисселям семай дюнъянынъ къапусыны чалгъанда, къапуджы Исмаил адлы мелек:

– Ким о? – деп сорагъанда, Джебраил алейхисселям:

– Мен, Джебраилим.

– Янынъдаки ким?

– Мухаммед.

– Онъа рисалет ёлланылдымы?

– Эбет, – джевабы эшитильгенинен къапу ачылды. Ресулуллах дей ки:

– Семаи дюнъяда азрети Адемни корьдим, десеи Джебраил манъа:

– Бу сенинь бабанъ Адемдир, онъа селям бер, – деди. Селям бердим. Азрети Адем де манъа:

– Мераба, салих огълум, мераба, салих неби, – деди. Сонъра Джебраил мени экинджи семагъа котерди. Экинджи семанынь саиби де, бизни айны шекильде къаршылады. Экинджи семада азрети Иса иле тийзе задеси азрети Яхьяны корьдим. Джебраил: «Булар Иса ве Яхьядыр, селям бер», деди. Селям бердим, олар да селямымны алдылар. Манъа: «Мераба, салих аркъадаш, мераба, салих неби», дедилер. Сонъ учюнджи семагъа баргъанымда, анда Юсуф алейхисселямны расткетирдим. Селямлаштыкъ, Сонъра дёртюнджи семада Идрис алейхисселям ве бешинджи семада Харун алейхисселям иле селямлаштыкъ. Алтынды семада Муса алейхисселямны корип селямлаштыкъ. Сонъ единджи семада Ибрахим алейхисселямны корьдим. Джебраил: «Бу сенинь буюк атанъ Ибрахимдир», деди. Ибрахим алейхисселям: «Мераба, салих огълум, мераба, салих неби», дие селям берди. Сонъ мени Сидреи мунтехагъа алып бар-

ды. Мемурынъ эви манъа косътерильди. Бир кесе сют, бир кесе шарап, бир кесе бал кетирдилер. Мен сют истедим. Джебраил манъа: «Умметинънинъ къысметини истединъ», деди. Сонъра гедже-кунь-дюзде элли вакъыт намаз фарз олды. Къайткъа-нымда Муса алейхисселям нени сечкенимни со-рады. «Элли вакъыт намаз», дедим. Муса: «Ум-метинъ бунъа чыдап оламаз, мен сенден эвель инсанларны сынап бакътым. Оларны яхшы билем. Дженаб-ы Хакътан енгиллештирмесини исте, деди. Мен къайтып, Дженаб-ы Хакътан хафифлемесини истедим. Дженабы-Хакъ он вакътыны багъышла-ды. Кене Мусанынъ янына кельдим. Эвельки сёзлерини текрарлады. Мен къайттым, Дженаб-ы Хакътан азалтмасыны истедим. Дженаб-ы Хакъ он вакътыны багъышлады. Текрар Муса-нынъ янына къайттым. О, кене эвельки сёзлери-ни текрарлады. Мен кене къайттым. Эксильтме-сини истедим. Дженаб-ы Хакъ да он вакътыны багъышлады. Бойлеликнен, беш вакъыт намаз иле мемур олдым. Азрети Муса бунынъ чокъ олгъа-ныны айтты. Мен исе, талап эте-эте утандым, артыкъ бармам, дедим. О иляхий тарафтан кеч-кенимде «Беш вакъыт намазны имза эттим» де-ген нида эшитильди.

– Ресулуллахкъа мирадж геджесинде беш вакъ-
ыт намаз фарз олмакънен берабер, Аменерресулу
аетлери де бу умметке иляхий олды. Шу аетте:
«Ресуль Раббинден эндирильгенге инанды. Онъа
инангъанлар да, Аллаһкъа, мелеклерине, китапла-
рына, пейгъамберлерине инандылар. Олар дейлер
ки, пейгъамберлеримизни айырмаймыз, эшиттик ве
итаат эттик. Раббимиз, къабаатларымызны багъ-
ышла, бараджакъ еримиз Сенсинъ. Аллаһ кимсе-
ге кучю етмейджек юкни юклемез, эр кеснинъ ис-
теген яхшылыгъы ве яманлыгъы озюндендир.

– Эй, Раббимиз, янъылсакъ я да унутсакъ биз-
ни джезаландырма. Эй, Раббимиз, бизден эвель-
килерге юклегенинъ киби бизге де агъыр юк та-
шытма. Эй, Раббимиз, бизге ташып оламайджакъ
юкни юклемез. Оларны бизге багъышла, бизни
аджы. Сен бизим мевлямызсынъ. Кяфирлерге
къаршы бизге кучь-къувет бер», денильмекте.

Ресулуллахнынъ мирадждан насыл авдет этке-
ни белли дегиль. Ресулуллах мираджнынъ эртеси
куню сабелейин азрети Алининъ къыз къардашы
Уммуханийге бу вакъианы анълаткъан. Уммуха-
ний вакъианы динълеген сонъ: «Я, Ресулуллах, сен
догъру сёйлерсинъ, факъат мункирлернинъ (яни
динсизлернинъ) янында буны сёйлемез, олар айт-

къанларыньны ялангъа чыкъарырлар», деди. Ресулуллах да: «Ёкъ, мен кимседен гизлемем», деп месджиди Харамгъа кете. Къурейшлилер инкяр этеджеклерини тюшюнип, бираз ма'зун турды. Шу сырада Эбу Джехил Ресулуллахнынъ янына келип: «Я, Мухаммед, кене бир шей олдымы?», деп сорай. Пейгъамбер эфендимиз: «Эбет, бу гедже мени мукъаддес эвге алып бардылар. Андан да кокке чыкъардылар» дегенинен Эбу Джехил айреттен шашып къалды. Сонъ: «Бу гедже мукъаддес бейтке барып кельдинъми?». «Эбет». «Буларны къавминъе айтаджакъсынъмы?» «Эбет, сёйлерим». Бундан сонъ Эбу Джехил эль чырпакъ, Харамы шерифтеки тайфаны чагъырды.

– Эй, Кябе огъуулары, эпинъиз келинъиз! – Эр кес келип, Эбу Джехилнинъ этрафына топланды. Эбу Джехил Ресулуллахкъа:

– Манъа сёйлеген шейлеринъни буларгъа да сёйлерсинъми? – деди. Ресулуллах да:

– Эбет, – деп гедже олып кечкен вакъианы тариф этти. Вакъианы динълегенлернинъ эписи айретте къалдылар. Базылары эллерини чырпакъ инкяр эттилер. Иманы зайыф олгъанлар динлеринден дёндилер. Чокълары:

– Къана бакъайыкъ, Эбу Къухафеге яни Эбу

Бекирге сёйлейик, бунъа инаныр экенми? – деп аман Эбу Бекирнинъ янына чаптылар. Бу вакъианы онъа да анълаттылар. Азрети Эбу Бекир буны динълеген сонъ:

– Бу анълаткъанларынъызны керчектен де о, айттымы? – Оларнынъ, эбет, дегенлерини эшитип:

– Эгер о, сёйлесе, догърудыр, инанам. Чюнки о, ич бир заман ялан сёйлемез, – деди. Ресулуллахкъа бу хабер еткенинен дуа буюрып, онъа «Сыддыкъ» деген адны Бере, яни инаныджы, демектир.

“РЕГЪАИБ ГЕДЖЕСИ”

Регъаиб геджеси реджеп айынынъ ильк джума геджесидир. Бу гедже – Аллаһ Таалянынъ огюнде къадир ве кыймети юдже олгъан геджелердендир. Къулларына инам ве ихсаны сынъырсыз олгъанындан себеп, Регъаиб денильгендир. Регъаиб сёзюнинъ лугъавий манасы «регъибе» сёзюнинъ чокълугъыдыр. Регъибе, чокъ, чокъ бахшыш ве ихсан манасыны анылата. Бунъа бианаэн, Регъаиб геджесинде Аллаһ Таалянынъ къулларына буюк ихсанлары олгъаны себебинден, онъа Регъаиб дегенлер. Бойлеликнен, Ресулуллах бир кунъ саба намазынынъ эки рекятлыкъ суннетининъ терк этильмемеси хусусында беян этер экен: «Бу эки рекятта регъаиб бар», деген. Яни саба намазынынъ эки рекятлыкъ суннетинде саваплыкъ джеэтинден кендисине буюк рагъбет бардыр, денильген. Бундан долайы улемалар реджепнинъ бу ильк джума геджесининъ иляхий эмитини беян эткенлер.

Рухуль беян саиби Исмаил Акъкъий азретлери де Регъаиб сёзю меляикелерден асыл олгъандыр, чюнки меляике бу гедже Дженаб-ы Хакънынъ яраттыкъларындан долайы, рагъбет ве ихсандан буюк бир шевкъ ве сеснен Аллаһны зикир этелер, деген.

Базы кимселер бу гедже Пейгъамбернинъ ана рахмине тюшкен геджедир, дейлер амма бу догъру дегиль. Ич бир хадисте бу геджеде Ресулуллах ана рахмине тюшкени беян этильмей. Бу анджакъ агъыздан-агъызгъа кечкен бир риваеттир, догъру дегиль. Эгер догъру олса эди, реджепнинъ ильк геджесинден Ресулуллахнынъ догъгъан ребульэвель айынынъ он экинджи геджеси арасында докъуз ай он кунь кечмеси лязим. Албу Ки, бу анджакъ секиз айдан бираз зиядедир. Илимнинъ исбатларына коре, мукеммель инсанлар анджакъ бу муддет ичинде догъалар. Бунынъ тышында догъгъан сабийлер бедений ве рухий зайыф кимселердир. Албуки, инсаниетнинъ энъ мукеммели ве нумюнеси олгъан Пейгъамберимизнинъ шубесиз Ки, бу муддети там олмасы лязим.

Бу гедженинъ сонъсыз фазилетлери себебинден энъ юксек мертебели улемалар кундюзини оразалы, геджесини намаз кълмакънен кечир-

генлер, атта бир хаберде сененинь беш мубарек геджесинден бири Регъаиб геджеси олгъаныны сёйлейлер. Бу гедже Аллах Таалянынь хас корюнишине наиль олгъан бир геджедир. Бу гедже Аллахнынь ниметлери, рахмети даа чокълашкъан, далгъалангъан, олар ольчюсиз дагъытылгъан бир гедже олгъанындан, шубесиз оны дуа ве ниетлер иле кечирмек лязим. Бу геджеге аит «Ихъяи улум» киби хадислер китабында регъаиб намазы бар исе де ич бир вакъыт керчек хадислерде косътерильмеген. Бир чокъ улемалар тарафындан инкяр этильмеген. Ялынъыз, Бахир адлы бир китап бу Регъаиб намазынынь джемаат иле къылынмасы келишмегенини, чюнки бид'ат олгъаныны беян этмекте.

Биз Ресулуллахнынь ёлунда онынь беянлары узьре кетмекни макъсад деп бильгенимизден, бу киби мубарек геджелерде кечкен намазларнынь къазасыны къылмакъ, къаза олмагъанлар ичюн де тесбих ве техеджджут намазларыны къылмакъ, Къур'ан окъумакъ, дуа окъувнен мешгъуль олмакъ, ваазы насиатлары динълемек, гедженинь бир къысмыны бунъа багъышламакъ керекмиз.

АЛЛАһ ТААЛЯГЪА МУНАДЖАТ

Гонълюм Сени истер Аман,
Я Раббена, Я Раббена,
Весилинъни эдие эт, Аман,
Я Раббена, Я Раббена.

Ёкътыр гонълюмде къарар,
Турмадан даима сени анъар,
Джан дильден сени арар,
Я Раббена, Я Раббена.

Менден мени ал, Раббена,
Сенинъ ёлунъа сал, Раббена,
Манъа ашкътан сёйле, Раббена,
Я Раббена, Я Раббена.

Сени севген халкъ чагъырыр,
Турмаз, догъру санъа барыр,
Ёлунъда джанындан айрылыр,
Я Раббена, Я Раббена.

Кемал къулынънынъ ашкъы эзель,
Санъа сёз бергендир эзель,
Сенсин севгеним тек гузель,
Я Раббена, Я Раббена.

МЕВЛЮТ ГЕДЖЕСИ

*Догъды ол саатте ол султаны дин
Нургъа гъаркъ олды семавати земин.*

“МЕВЛЮТ ГЕДЖЕСИ”

Пейгъамбер эфендимиз Филь вакъиасындан элли беш кунь сонъ ребиульэвель айынынъ он экинджи, базарэртеси геджеси сабагъа якъын Меккеде дюньягъа кельди. Бу миляднынъ 571--нджи сенеси апрель 20, базар эртеси кунюне догъру келе. Мешур космографияджы ве астрономия алими мысырлы Махмуд Фелеки Паша чокъ инджелеген сонъ бу хусуста бизге шу малюматны бере.

Ресулуллахнынъ догъумы ребиульэвель айындадыр. Бу миляднынъ 571-нджи сенеси апрель айына догъру келе. 571 сенеси апрель айында, даа догърусы, он биринджи куню геджесининъ ярысындан докъуз саат бир дакъкъа кыркъ сание сонъ юзь бергенине коре, чыплакъ козьнен айны корьмек мумкюн дегиль. Бойле экен, арап ве Къамерий айнынъ башлангъычыны базардан итибарен этмек лязимдир. Ребиульэвельнинъ докъуз иле он эки арасында булунгъан куньлерде он экиден башкъа базарэртеси ёкътыр.

Базарэртеси кунюнде исе, риваетлерде къайд этильгенине коре, Ресулуллахнынъ догъувы 571 милядий сененинъ апрель 20-си, базарэртеси куню сабагъа догъру келе. Шунынъ ичюн де Пейгъамбери-

мизден не ичюн базарэртеси куньлери ораза туткяныны сорагъанларында, о: «О кунь меним догъгъан кунюмдир, мен о куню дюньягъа кельдим», деген.

Саид Мусейбиннинъ беян эткенине коре, Ресулуллах кунеш догъмакъта олгъанда дюньяны шерешлендирген. Дедеси Абдулмутталиб де Ресулуллахнынъ догъумыны къавмине хабер этер экен: «Бу гедже бир огълумыз олды», деген. (Ресулуллахнынъ Меккедеки дюньягъа тешриф буюргъан эви «Сукуллей»де олып, эсалет бу эвни корьмеге баргъан эдим, амма теэсюф ки, эв йыкългъан. Ялынъыз ерини зиярет эттим).

Ресулуллах догъгъан гедже акъкъында эсапсыз риваетлер, хадислер бар. Шубесиз Ки, эписини язмакъ истер эдик, амма чокъларынынъ уйдурма олгъаныны билемиз.

Мевлютханлар, шаирлер, къыссаджылар Ресулуллахнынъ догъувына аит шаиране ренк бермек истегенлер. Тарих бир шейнинъ акъыкъатынынъ кузьгюси олгъанындан долайы, биз онъа мураджат эттик. Акъыкъатны араштыргъан имам Суютий, Алламе ибн Джевзий бу мевзуда шуларны айта:

– Къыссаджылар ёкъмы? Иште белянынъ энъ буюги олардан келе. Чюнки, булар авам халкънынъ хошуна кельген сёзлерни арарлар ве булар-

гъа къолтутарлар. Сахих кутубинде булар пек азлар. Бундан да гъайры, буларгъа керчек хадислерни эзберлемек кучь ола. Олар бойлеликнен озь къыссаларынен инсанларны талдамакъ истейлер. Сонь оларнынъ меджлисинде джайль инсанларнынъ булунмасы оларны бойле арекетлерге ильхамландыра, деген ве бу, акъикъатнынъ озюдир.

Мухаммед алейхисселям дюньягъа тешрифидюньянынъ энъ буюк хадислеринден бирини тешкиль эте. Онынъ келюви семадаки бутюн пейгъамберлерге бильдирильген ве олардан Ресулуллахны бильдирмек ичюн емин алынган. Онынъ кельмесинен ер юзюндеки залым ислер, арам дуйгъулар биткен, хакъ, акъикъат къавийлешкен.

Сулейман Деденинъ дегени киби, семават ве земин онынъ догъувы иле нургъа толган. Акъикъат арайыджылар онынъ ышыгъы алтында юрьгенлер, аля да бу ышыкъ девам этмекте ве эм къыяметке къадар девам этеджек.

Ресулуллахнынъ дюньягъа тешрифлери акъкъында мукъаддес китаплардан бир къачыны язмакънен кифаеленеджекмиз.

Ибрахим алейхисселям огълу Исмаил алейхисселямнен Бейтуллахны къургъан сонь, шойле дуа эткенлер: «Эй, Раббимиз, япкъанымызны къабул

эт. Сен шубесиз эшитиджи ве билиджисинь. Эй, Раббимиз, экимизни де Санъа бойсунгъанлардан эйле, союмыздан санъа бойсунгъанлардан бир уммет етиштир. Бизге ибадет ёлларымызны косьтер, тёвбемизни къабул эт, чюнки даима тёвбемизни къабул этиджи ве багъышлайыджы Сенсинь. Эй, Раббимиз, оларнынъ ичинден ойле Ресул ёлла ки, оларгъа Сенинь аетлериньни окъусын, Икметни (Къур'ан ве Хадисни) огретсин, оларны эр анги яманлыкътан арындырсын. Керчектен де кучь ве икмет саиби Сенсинь». (Бакъара суреси 127-130-нджы аетлер)

Теврат бу акъта бойле дей: «Рабби, Исмаил акъкъында сени динълеп анъымны берекетлендирдим, оны махсулдар кыларакъ, гъает чокълаштыраджам». Китабы Теквиннинъ бу фикери тедкъикъ этильсе, Мухаммед алейхисселям Исмаил алейхисселямнынъ зурриетинден олып, кыркъ кобекте Исмаил алейхисселямгъа етишкенини коремиз. Аллах Исмаил алейхисселямнынъ несилини берекетлендирген, о кунь Исмаил огъуларынынъ къавмы зуур эткен, Хашимий, Къурейш къабилелери де Исмаил огъуларынданлар.

Тевраттаки Исмаил алейхисселям акъкъында берекетлендирдим, махсулдар этип гъает чокъ-

лаштыраджам деген уммет Мухаммед умметидир. Бундан долайы, Ресулуллах: «Мен Ибрахимнинъ дуасыйым», деген.

Кене де Тевратта Паран дагъларына он бинълернинъ сефери тариф этиле. Паран джогърафияда бугуньки Меккенинъ дагъларыдыр. Мында олгъан он бинълер сефери исе, Мухаммед алейхисселямнынъ Меккени запт этмек ичюн Мединеден кеткен ве тарих иле исбат этильген он бинь кишилик асхаб ордусыдыр.

Иса алейхисселям да къавмына кельгенде: «Эй, Исраил огъуллары!... Мен сизге ёлланылгъан Аллаһнынъ эльчисим. Менден эвель кельген Тевратны тасдикълайыджи, менден сонъ келеджек «Ахмет» адлы Ресулны сизге мужделейиджи бир пейгъамбердирим», деген эди. Инджильде бу актъа бойле дениле: «Аллаһ сизнен эбедий къаладжакъ бир Параклит береджек. Юханна Инджили ве кене Параклит сизге эр шейни огретеджек, сизге сёйлеген шейлеримни хатырлатаджакъ. Юханна Инджили ве кене Параклит кельгенде меним акъкъымда шаатлыкъ этеджек.

Булар тедкъикъ этильсе, Ресулуллахнынъ Инджильдеки бирер муждесидир. Параклит келимеси акъкъында ислям ве христиан алимлери чокъ

давалашкъанлар, албуки «параклит» еудий тилинде хамд этиджи, арапчасы хамд демектир.

Къура'н-ы Керимнинъ «Саф» суресинде беян этильген Иса алейхисселям Ресулуллахны мужделеген, Инджильдеки (Сиз иле эбедий къаладжакъ) ибареси де къыяметке къадар къаладжакъ диннинъ муждесини кетириджи олгъаныны, «меним акъкъымда шеадет этеджек» демесинен де, Къур'анда Иса алейхисселямны бильдирген.

Бойлеликнен, Ресулуллахнынъ келюви эвель-эзельден бекленмекте эди. Къадимлерден берли бекленильген Ресулуллах мешур филь сеферинден 55 кунь сонъ, ребиульэвельнинъ 12-нджи геджесинде дюньягъа кельди. Филь вакъиасыны анълаткъан Филь суреси бизге, филь саиплерине Раббинъ не япкъаныны корьмединъми, дие догъумнынъ якъын олгъаныны ифаде этмекте. Чюнки, корьмеклик филь сеферининъ догъум вакъиасынен якъынлыгъыны ифаде этмекте. Тарихта филь сефери мухарремнинъ 15-инде олып, Ресулуллах да бу сененинъ ребиульэвель айынынъ 12-нджи геджесинде дюньягъа кельмесининъ арасында 55 куньлик бир муддет бар.

Ресулуллахнынъ дюньягъа келюви бутюн инсанлыкъ ичюн энъ буюк шеревли бир кунь оларакъ къайд этиле.

ДЖУМА КУНЮ

إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ
الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ

ИЗА НУДИЙЕ ЛИССАЛЯТИ МИН
ЙЕВМИЛ ДЖУМУАТИ ФЕС'АВ
ИЛЯ ЗИКРИЛЛАХИ

“ДЖУМА КУНЮ”

(ХАЙРЮ ЙЕВМИН ТАЛЯАТ АЛЕЙ-
ХИШШЕМСЮ ЙЕВМУЛЬ ДЖУМУАТИ)

Муслим: *Джемааты муслим узерине кунеш догъгъан куньлернинъ хайырлысы джума кунюдир.*

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١﴾

(БИСМИЛЛАЯХИР РАХМААНИР РАХИИМ)

(йа эййюхеллезийне амену иза нудийе лис-
саляти мин йевмиль джумуати фес’ав иляя
зикриллаахи везерул бей’я заликюм хайрюн
лекюм инкюнтюм та’лемуне)

Яни: «Рахман ве рахим олгъан Аллаһнынъ
адынен.

Эй, иман эткенлер!... Джума куню намаз-
гъа чагъырылгъанынен Аллаһнынъ зикирине

*ашыкъынъыз ве алыш-веришни токътатынъыз.
Эгер бильсенъыз, бу сизинъ ичюн хайырлыдыр».*

ДЖУМА КУНЮ ВЕ БУ КУННИНЪ ФАЗИЛЕТИ

Эр шейнинъ бир улусы олгъаны киби, куньлернинъ де улусы джума кунюдир. Иште, Ресулуллах бир хадиси-шерифинде джума кунюни (Сеййюдюль эййам) яни куньлернинъ улусы, эфендисидеп буюргъан.

Дженаб-ы Хакъ рамазан айыны дигер айлардан усьтюн корьгени киби, джума кунюни де, башкъа куньлерден усьтюн коре. Бунъа бинаэн, шерефи, фазилетли куньлерде япыладжакъ ибадет ве итааткъарлыкъ дигер куньлерге нисбетен эки къат зиядедир.

Мухиддини Арабий бу акъта бойле дей:

– Сененинъ он эки айы ичинде Рамазаны шериф айры ер тутып, Дженаб-ы Хакъкъа багъышлангъан олса, джума куню де, башкъа куньлер узерине бойлеликнен шереве фазилет къазангъандыр. Шимдиге къадар келип кечкен умметлер афта ичинде бу мубарек кунни чокъ арагъанлар. Факъат эр бир миллет озь бильгенине коре, афта ичин-

ден бир кунни сечип, иште шу кунни улуулагъан. Месея, еудий къавмы джумаэртеси кунюни сечип, шу кунни афтанынъ энъ шеревфли куню, деп адландыргъан. Христианлар да базар кунюни афтанынъ энъ фазилетли куню, деп билелер.

Пейгъамбер эфендимиз, Эльчилернинъ сонъкиси оларакъ, ёлланылгъанынен, бу кунъ яни джума куню онынъ умметине багъышланылгъандыр. Иште, Джебраил алейхисселям бир кунъ элинде парылдагъан, ортасында кучюк нокъталы кузьгю иле Ресулуллахнынъ узурна келе де:

– Я Мухаммед!.. Бу кузьгю джума кунюдир. Узеринде уфакъ нокъта о куннинъ ичиндеки мубарек бир сааттир. Бу саат зарфында намаз къылгъанлар, дуа эткенлернинъ дуалары, намазлары мытлакъа къабул олуныр, деп буюргъан. Бунынъ узерине Пейгъамбер эфендимиз еудий ве насраний къавмынынъ сечип, шимдигедже тапалмагъан бу куннинъ, бу шеревфли саатнинъ бильдирилъмесине шукюр этип, седжде япкъан.

Бухарий ве Муслимнинъ риваетине коре, Пейгъамбер эфендимиз бир кунъ джума кунюнинъ фазилетини анълатыр экен:

– Джума кунюнде бир саат бар ки, бир мусульман намаз къылгъаны алда, о саатке догърулап,

Аллаһтан бир шей истесе, онынъ истегини мыт-лакъя ерине кетирир, деген. Ве кене Муслимининъ риваетине коре, Абдуллах ибн Умер азретлери Эбу Хурейра (р.а.) хытап этерек: «Джума кунюндеки иджабет (джума куню тѣвбелер къабул олунгъан вакъыт) саати акъкъында Пейгъамберден бабамнынъ бир шей ривает эткенини эшиттим, деди. О да «Эбет, Ресулуллах дуанынъ къабул олунаджакъ саати имамнынъ минберде отургъан андан намазнынъ сонъуна къадар олгъан вакъыт ичиндедир деп буюрды, дегенини эшиттим, деген джевапны берген. Эбу Селеме Абдуллах ибн Селямнынъ:

– Мен о саатни билем. О саат джума куню экин-диден сонъ кунюдюзнинъ сонъки саатидир. Аллаһ Таала о саатте азрети Адемни яратты. Иште, (ХУЛИКЪАЛ ИНСАНЕ МИН АДЖЕЛИ), дие сѣйлеген.

Джума кунюндеки шеревфли саат акъкъында улемалар чокъ давалашкъанлар. Имам Гъазалийнинъ китабында бу акъта бойле беян этильген:

1. Кунеш догъгъан вакъыт;
2. Кунеш баткъан вакъыт;
3. Джума эзан вакъты;
4. Хатип хутбеге чыкъып хутбени башлагъан вакъыт;

5. Джума намазыны кьылмагъа башлангъан вакъыт;

6. Экинди намазынынъ вакъты, кунеш баткъан вакъыт. (Азрети Фатиме бунъа бинаэн, бу вакъыткъа чокъ эмиет берген, кунеш батаяткъанда хызметчилерини тизип, о саатте төвбе, истигъфар эткени ривает этиле). Лейлейи Къадир рамазан шерифте гизленгени киби, джуманынъ бу аджайип саати де джума кунюнинъ ичинде сакълангъандыр. Бир риваетте Ресулуллах эфендимизге:

– (Субханеке Ляйляхе иллаяа энте йа Ханнану йа Меннану йа Бедиас семавати вель’арди. Йа зельджеляли ве икрам) дуасы арз олунгъанда, Пейгъамбер эфендимиз: «О дуа иле джума саатинде бейнелъ мешрикъ вель магъриб бир шей узерине дуа олунса, саиби ичюн эльбетте къабул олуныр» деп буюргъан.

Бир риваетте де, джума кунюнде имам минберде отургъанда:

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ الْمَلِكُ وَالَهُ
الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ❁

(Ляйляхе илаллаху вехдеху ла шерике лех. Лехюль мульку ве Лехюль хамду ве хуве аля куллишей'ин къадиир) десе, гунахлары афу этилир, деп буюргъан.

– Джума кунюне Сейюдюль эйям буюрылгъаны киби, бир хадис-и шерифте (Эфдалюль эйяами индаллахи мин йевмиль джумуати) яни Аллахнынъ индинде куньлернинъ энъ фазилетлиси джума кунюдир, денильген. Ве кене джума кунюне йевмиль мешхуд денильген. Чюнки, о кунь мелеклер бильхасса му'минлернинъ амеллерине шаат олалар. Бу акъта Ибн Мадже беян эткен бир хадис-и шерифте: «Манъа чокъ салавати шериф кетиринъ. Зира о кунь мелеклернинъ азыр тураджакълары яни шаатлыкъ этеджеклери йевмиль мешхуддыр», денильген.

– Хаким ве Бейхакъий беян эткен дигер бир хадис-и шерифте арефеге шаатлыкъ ве джума куньлери тасдикъ этильген де ваде этильген къыямет кунюдир, денильген. О куньде Адем алей-хисселям яратылгъан, дженнетке ерлештирилген ве о куню де дженнеттен чыкъарылгъан.

– Ресулуллах бир кунь Селман Фарис азретлеринден:

– Я Селман! Джума кунюне не ичюн джума денильген, – деп сорагъан. Селман Фарис:

– Аллаһ ве Ресулы билир, – деп джеваплангъ-анда, Пейгъамбер алейхисселям:

– Бабанъыз Адем о кунь джем олды. Яни джума ичтимадан келир ки, Адемнинъ къальби 40 сене топракъта булунгъан сонъ, о куню рухнынъ ирадеси иле джесед ве рухнынъ джемине ерлештирильгени ичюн, о куньге йевмиль джума денильген, – деген.

– Абдуллах ибн Мунзирнинъ риваетине коре, джума – куньлернинъ сеййидидир, эфендисе ве Аллаһнынъ огюнде энъ буюгидир. Джума кунюнде Аллаһ Тааля азрети Адемни яратты ве айны джума куню ер юзюне эндирди, Азрети Адем джума куню вефат этти. Джума кунюнде бир саат бар ки, бир кимсе о саатте арам олмадан, темиз олгъаны алда, Аллаһ Таалядан не сораса, оны мытлакъа ихсан этер ве къыямет куню де джума куню зуур этер, мелеклер де джума куню учалар, севинелер ве феръяд этелер. Джума куню акъкъындаки хадис шерифлерде бойле дениле:

1. Бухарий ривает эткен бир хадис-и шерифке коре Пейгъамбер алейхисселям, биз заман джеэтинден умметлернинъ энъ сонъкисимиз, лякин дженнетке кирмек джеэтинден умметлернинъ биринджисимиз, деп буюргъан.

2. Эбу Давуднынъ беян эткенине коре, Ресулуллах эфендимиз, энъ фазилетли куньлеримизден бири джума кунюдир. О куню манъа чокъча салават кетиринъиз, зира салаватынъыз манъа арз олуныр, деп буюргъан.

3. Муслимнинъ риваетине коре, узерине кунеш догъгъан куньлернинъ энъ хайырлысы джума кунюдир. О куню азрети Адем яратылды, о куню дженнетке кирильди, о куню дженнеттен чыкъарылды.

4. Бухарийге коре, Ресулуллах, бир кимсе джума куню гъусул этип, яхшыджа темизленип, къокъулы мис сюртип, джамиге барып, эки кимсе арасыны ачмадан намазыны къылгъан сонъ, имам хутбе окъугъанда сукюнет сакълап динълесе, о джума иле келеджек джума арасындаки гунахлары афу этилир, деп буюргъан.

5. Бухарий ве Муслимнинъ риваетине коре, джума куню гъусул этип ильк саатте джамиге барса, бир деве, экинджи саатте барса, бир сыгъыр, учюнджи саатте барса, бир бойнузлы къочкъар, дёртюнджи саатте барса, бир тавукъ, бешинджи саатте барса, бир йымырта къазангъан киби олур. Имам хутбесине чыкъкъанда мелеклер азыр олып, хутбени динълерлер, деп буюргъан.

Анълатма: Бу хадис-и шерифтеки сааттен макъсад вакъытнынъ микъдарыдыр.

6. Муслимнинъ риваетине коре, бир кимсе джума куню гузельдже абдест алып, джума намазына барса ве намаздан сонъ хутбени сукюнет ичинде динълесе, шу джумадан келеджек джумагъа къадар учъ кунъ зияде гунахлары магъфирет олуныр, деп буюргъан.

РЕСУЛУЛЛАХ ЭФЕНДИМИЗНИНЪ МЕДИНЕДЕ ОКЪУГЪАН ИЛЬК ДЖУМА ХУТБЕСИ

Ресулуллах Аллаһ Таалагъа хамд ве сена эткен сонъ бойле деген:

– Эй, инсанлар! Сагълыгъынъызда ахиретинъиз ичюн тедарик корюнъиз. Мухакъкъакъ билесинъиз ки, къыямет кунюнде эр бирининъ башында туруладжакъ ве чобансыз къалгъан къоюндан сораладжакъ ве сонъра Дженаб-ы Хакъ онъа айтаджакъ, амма насыл айтаджакъ? Терджиман ёкъ, пердедар ёкъ. Шахсен дейджек Ки, санъа меним Ресулым келип ич бир шей анълатмадымы? Мен санъа мал бердим, мен санъа ихсан эттим. Я сен кендинъ ичюн не азырладынъ? О кимсе сагъы-

на-солуна бакъаджакъ, бир шей корьмейджек, огюне бакъаджакъ, анда джеэннемден башкъа бир шей коралмайджакъ. Ойле экен, эр ким озюни ич олмадым бир хурма иле олса да, атештен къуртула биледжек исе, аман о хайырны ишлешсин. Оны да тапалмаса, бареме гузель бир сёзнен кендисини къуртарсын. Зира онынънен бир хайыргъа он къатындан еди юз къатына къадар зарар берилир, весселям.

РЕСУЛУЛАХ ЭФЕНДИМИЗНИНЪ МЕДИНЕДЕ ОКЪУГЪАН ЭКИНДЖИ ХУТБЕСИ

– Аллаһкъа хамд олсун, Аллаһкъа хамд этерим ве анджакъ ондан ярдым истерим. Нефислеримиз шерринден, фена ишлеримизден Аллаһкъа сыгъынырмыз. Аллаһнынъ косътердиги догъру ёлуны кимсе инкяр эталмаз. Аллаһнынъ делеялетте ташлагъаныны кимсе хидаетке ириштиралмаз. Келямларнынъ энъ гузели Китабуллахтыр. Онынънен къальбини яраштыргъан ве оны дигер келямлардан усътюн корьген кимсе къуртулыр. Китабуллах келямларнынъ энъ гузели, энъ алясы, энъ догърусудыр. Аллаһнынъ севдигини севинъиз.

Аллаһны джандан, гонъюльден севинъиз. Аллаһны зикр этмектен усанманъыз. Аллаһнынъ келямларындан къальплеринъизге къасевет кельмесин. Зира келямуллах эр шейнинъ алясыны айырып сечер, амеллернинъ хайырлысы, къуллернынъ сечильген Ресуллары ве эльчилерини зикир этер, арам, эялыны беян этер. Артыкъ Аллаһкъа ибадет этинъиз, Онъа бир шейни ортакъ къошманъыз, Ондан акъкъы иле сакъынынъыз.

Сёзлеринъиз гузель ве догъру олсун. Дининъиз де келямуллах иле севишинъиз. Мухакъкъакъ билинъиз ки, Аллаһ Таала ахдыны бозгъанларгъа гъадапланыр.

«ЭШХЕРУЛЬ ХАРАМ – АРАМ АЙЛАР»

Араплап джахилиет девирлеринде даима бир дженк ичинде яшагъанлар. Аяты чёльден ибарет олгъан бу мемлекетте узур яни тынчлыкъ ёкъ эди. Бундан себеп, икътисадият да илерилемеген. Анджакъ йылда бир къач кере ярмалыкълар ачылып, халкъ арам айларда бу ярмалыкъларгъа келип-кеткен. Арап ярымадасына сеяткъа кетмек пек телюкели олгъан. Эшхеруль харам денильген бу арам айлар Реджеп, Зулькъаде, Зульхид-

жа, Мухаррем айлары эди. Бу айларда къан тѣк-мек ясакъ этильгенинден, кимсе силясыны чыкъ-армаз, къан тѣкмез, ярамай лаф айтмаз экен. Бунъа бинаэн, бу айларда Мекке дживарында къурулгъан ярмалыкъларгъа эр кес сербест бара, Меккеде Бейтуллахны ярмалыкътан эвель ве я да сонъ таваф эткен. Бу ярмалыкъларнынъ энъ мешурлары Суку Укказ, Суку Меджджане, Суку Зульмеджаз денильген ярмалыкълар экен. Суку Укказ ярмалыгъы эр сене эшхеруль харамнынъ Зулькъадесинде къурулып, 20 кунъ девам эткен. Бундан сонъ Меджджане ярмалыгъы кельген. Сонъ Хадж айында ярмалыкътан къайткъанлар Меккедеки Бейтуллахны таваф эткенлер. Суку Укказ ярмалыгъы Меккеден учь ферсах яни 15 километр месафеде хурма тереклеринен орътю-ли бир вадий экен. Мында бутюн арап къабиле-лери сагъдан, солдан келип алыш-вериш япкъан-лар. Айны заманда, арап афызлары хутбелер ве шиирлер окъуяракъ, халкъкъа бам-башкъа бир аят багъышлагъанлар.

«РЕДЖЕП АЙЫ ВЕ ФАЗИЛЕТИ»

Араплар джахилиет заманындан берли реджеп айына теменна этип кельгенлер. Реджеп арапчада теменна манасындадыр. Теменна, тазим яни урьмет, сайггы манасыны ифаде этмекнен тазим этильген ай демектир. Багыда азырланмакъ манасыны да ифаде этер. Иште, Ресулуллах бу ай акъкъында: «Лиреджебу фимхи хайрун кесирюн лишшабан» яни Реджеп айында Шабан ичюн хайыр азырланъыз, деп буюргъан. Бундан чыкъарылгъан манагъа коре, Реджеп айы азырланмакъ манасыны бильдире. Айны заманда Реджепке (Шехруллахиль эсам) яни «Аллаһнынъ сагъыр айы» да денильген. Иште, Азрети Осман бир кунь Реджеп айынынъ ильк джума хутбесини окъугъанда, му'минлерге хытап эткен:

– Эй, му'минлер, мукъайт олунъыз Ки, шу ай (Шехруллахиль эсам)дыр. Пейгъамбер де: (Лем йесим Багъде Рамазан илля Реджеп ве Шабан) деп буюргъан яни Рамазандан сонъ «Эсам» анджакъ Реджеп, Шабандыр. Ачыкъланаджакъ олса

эсам (Рамазан ве Шабанда гунах язылмаз) манасына келе.

Бир риваетте Дженаб-ы Хакъ Реджеп айында ич бир къавмгъа азап ёлламагъанындан «Шехруллахиль эсам» денильгендир. Араплар бу айгъа «Шехру Реджим» де дейлер ки, бу айда му'минге эзиет берильмемеси ичюн шейтангъа таш атылувы ичюндир.

Ресулуллах бир хутбесинде бу айлар акъкъында айтыр экен:

– Аллах Таала ерни ве кокни яраттыгъындан айларнынъ адларыны адамакъ да тек Онъа ляйыкъ. Оларнынъ дёрти «Эшхерулхамар»дыр ки, бу айларда адам ольдюрмек арам этильген. О шехри харамлардан бириси де Реджеп айыдыр ки, онъа (Шехруллахиль эсам) да денилир», деп буюрган.

Араплар сененинъ къалгъан бутюн вакътыны дженк иле кечиргенлер. Реджеп айы кельгенде аман сиялар ташлангъан, эр тюрлю къавгъа-давалар, эзай-джефалар токътатылгъан. Бир кимсе Реджеп айы башлангъанда бабасынынъ къатилини коръсе биле, онъа уджюм этмеген. Кендисине сёйленген фена сёзлерге фена джевап къайтармагъан. Чюнки, бу айларда дженк ве къавгъа арам этильген. Араплар да бу айгъа «Реджеби

ферд» дегенлер. Бунынъ себеби арам айларнынъ Зулькъаде, Зульхиджа ве Мухарремнинъ ардысыра кельмеси, Реджеп айынынъ исе, айры булунмасына айттир. Кене Реджеп айына «Мудар» да денильген. Иште, Ресулуллахнынъ шу беяна-тындан бу ад чыкъарылгъан. Ресулуллах:

– Заман, Аллахнынъ семаларны ве ерни яраткъан куньден берли бир эйет узерине девир этмекте. Сене он эки айдыр, оларнынъ дёрти арамдыр. Оларнынъ учю ардысыра келелер. Бириси Джемези иле Шабан арасында (Реджеби мудар)дыр, деп буюргъан. Адларынынъ чокълугъы мусульман фазилетининъ бельгисидир. Бу айгъа «Шехруллах» яни «Аллахнынъ айы» я да «Шехруллахи Ахаб» яни Аллахнынъ севген айы, я да гунахлары темизлемеси долайысындан «Шехрулмутаххар» да денильген.

Улемалар Реджеп айынынъ арифлерининъ эр бирисине бирер мана беререк, бу айнынъ айрыджа фазилетини бильдирмек истегенлер. Буларгъа коре Реджепнинъ «Р» ариффи Аллахнынъ рахметине, «дж» ариффи къулнынъ аркетлерине, «б» ариффи Аллах Таалаянынъ берекети ве ихсанына ишарет экен. Булардан шойле нетидже чыкъармакъ мумкюн ки, къулнынъ вуджуды, Аллахнынъ сонъсыз рахмети, ихсаны иле йий-

къанып темизленир, демектир. Ресулуллах эфендимиз Реджеп айынынъ кельмеси иле: «Аллахумме Бариклена фи Реджеби ве Шабани вебеллигъна Рамазан» деп дуа эткен яни «Аллаһым, бизге Реджеп, Шабанны мубарек къыл ве бизни Рамазангъа ириштир», демектир. Ресулуллах эфендимиз азрети Энеснинъ ривает эткен бир адисесинде:

– Реджеп, Аллаһ Таалянынъ айы, Шабан да меним, Рамазан да умметимнинъ айдыр, – деп буюргъан.

Мевляна Таджедини Арифининъ «Луб» адлы китабына коре, Пейгъамбер:

– Бир кимсе Реджепнинъ ильк геджесинде ибадет этсе, къальплернинъ ольген куню о кимсенинъ къальби ольмез. Аллаһ Тааля башы узеринден хайыр төкер. Анасындан догъгъан киби гунахтан пак олур, – деп буюргъан.

Ресулуллах бу айгъа теменна этер экен, эксерьет оразалы олгъан. Реджепте де ораза туткъанлар Аллаһ Таалянынъ учь тюрлю эйиликлери ве инаетине иришир. Булардан бири – кечмиш гунахларымызнынъ афу этильмеси, экинджиси – къалгъан омюрлерининъ берекети, учюнджиси – сувсызлыкъта эмин олмасыдыр. Бир къарт Пей-

гъамбернинъ Реджеп айы акъкъында айткъанларыны динълеген сонъ:

– Я Ресулуллах, мен къартым, Реджеп айынынъ оразасыны толусынен туталмам, – дегенде, Пейгъамбер:

– Сен Реджепнинъ эвель куню, орта куню ве сонъки куню оразалы олсанъ, эписини ораза туткъан киби олурсынъ, – деп буюргъан. Бир савап ишке он савап берильмекнен, учъ кунъ тутулгъан оразагъа да отуз кунъ ораза тутмакъ савабы берильген.

Хуляса, бу ай Танъры огюнде мубарек бир ай олмакънен, онъа коре инсанларнынъ ибадет ве итаат иле мешгъуль олмалары керек. Базы китапларда бу Реджеби шерифнинъ фазилети акъкъында узундан-узун хадис-и шерифлер беян этильсе де, чокъусы сахих олмайып, мевзусы зайыф корюльгенлеринден тариф этильмедилер. Макъсадымыз бир шейнинъ мукъаддеслиги, фазилетини окъуйыджыгъа бильдирмектир. Сёзнинъ озю, хулясасы бу олмакънен арткъач тафсилятларгъа берильмек лязим корюльмеди.

«ШАБАН АЙЫ ВЕ ОНЫНЪ ФАЗИЛЕТИ»

Айларнынъ Аллаһ индиндеки фазилетлерининъ итибары иле усьтюн олгъанларындан бириси де Шабан айыдыр.

Дженаб-ы Хакъ Небилерини биле фазилет итибары иле бири-биринден айыргъан, усьтюн корьген. Бойлеликнен, саарь вакъты – саатлерининъ энъ кыйметлиси, джума куню – куньлернинъ энъ фазилетлиси, Къадир геджеси – геджелернинъ энъ кыйметлиси, Рамазан айы – айларнынъ энъ кыйметлиси олгъаны киби, ичерисинде Берат геджеси булунгъан Шабан айы да, бу айлардан энъ кыйметлиси деп сайылгъан.

Бунъа бинаэн, Ресулуллах эфендимиз ич бир айда бу айда туткъаны къадар ораза тутмагъан. Бир хадис-и шерифинде:

– Шабан, Реджеп иле Рамазан арасында бир айдыр. Инсанлар онъа дикъкъатсыз оларар. Ал-

буки, Шабанда къулларнынъ амеллери «Хассатен» Аллаһ Таалагъа беян олуныр ве Шабанда мен оразалы олгъаным алда, амельнинъ къабул олунмасыны арз этем, – деп буюргъан.

Бухарий ве Муслимнинъ бир агъыздан азрети Айше валидемизден беянларына коре, Ресулуллах эфендимиз ич бир айда Шабанда туткъан оразадан зияде ораза тутмагъан. Шабан айыны тамамиле оразалы кечирген.

Бу сахих хадислерден яхшы анълаймыз ки, Пейгъамбер эфендимиз бу айгъа чокъ эмиет берген. Бир кунь азрети Айше:

– Я Ресулуллах, бу айда не ичюн чокъ ораза тутасынъыз? – деп сорагъанда, Ресулуллах эфендимиз:

– Я Айше, бу ай къулларнынъ амеллери Алемлер Раббисине юксельген бир айдыр, онынъ ичюн де оразалым, – деген.

Бильхасса, Берат геджеси киби сененинъ энъ муим ве мубарек бир геджесининъ бу айда булунмасы бу айнынъ шериф ве шаныны бир къат даа арттырмакътадыр.

Ресулуллах бу айнынъ куньдюзини оразалы, геджесини намазда тургъаны киби, асхабына да ибадет ве итаатнынъ арттырылмасыны тешвикъ

эткен. Зенгинлер де бу айда рамазангъа азырлыкъ олсун дие, факъырларгъа зекятларыны берген, борджлулар да борджларыны бу айда эда этмеге тырышкъанлар. Бу ай мубарек рамазангъа там бир азырлыкъ айы эди. Бу айнынъ мубарек Берат геджесинден башкъа бир усътюнлиги бардыр Ки, о да кыбланынъ месджиди Акъсадан месджиди Харамгъа деньишмесидир. О да Шабаннынъ он алтынджи куню юзь берген. Ресулуллах эфендимиз о куню «Бени Селеме» месджидинде уйле намазыны кылар экен, бу эмирге бойсунаракъ намазнынъ ярысында Харам-и шерифке дёне. Ресулуллахкъа табынгъан му'минлер де дёндилер. Ялынъыз зайыф иманлыларнынъ къальплери къарарды. Олар динлеринден дёндилер. Бу ерге кыблатайн денильгени алда, эки кыбласы турмакъта олгъан шаатымыз олды.

Азрети Энеснинъ ривает эткенине коре, Ресулуллах Шабангъа Шабан ады берильмеси, Рамазан ичюн хайыр ишленмесинден, Рамазангъа Рамазан ады берильмеси, онда гунахларнынъ янмасындан долайы олгъаныны анълаткъан.

Базы улемалар Шабан адынынъ арифлеринден мана чыкъараракъ, шойле беян этелер: Шабаннынъ «ш» арфи шериф, «Айн» арфи улулыкъ,

«Б» арфи бирлик, «Элиф» арфи ульфет ве «Нун» арфи де нурдан деялет берир. Бу беш эсрарда муджесемленген шейлер кьулгъа багъышлана. Бунъа коре, бунынъ топлу бир мана берильмеси огренильгенде, бу айларда Рахмет ве Берекетнинъ назиль олунгъаны, янълышларнынъ терк этильмеси, бу айлар гъанимет, му'минлер ичюн бир фурсат олгъанынынъ ремзидир, дие беян этильген.

РАМАЗАН АЙЫ

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ

ШЕХРУ РАМАЗАНЭЛЛЕЗИ
УНЗИЛЕ ФИХИЛЬ КЪУРЪАН

“РАМАЗАН АЙЫ”

شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى
لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَىٰ وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ
شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ

Шехру Рамазанэллези Унзиле Фихилькъур’аны Хюден Линнасы ве Беййинатин минель хюда вельфуркъани фемен шехиде минкумушшехре фелйесумху (Бакъара суреси 185-нджи ает)

Манасы: «Рамазан ойле бир айдыр ки, онда инсанларгъа догъру ёл косьтерген, догъруны янълыштан айырыджы ап-ачыкъ аетлери иле Къур’ан эндирильди. Ким де бу айгъа раст кельсе, ораза тутсын».

РАМАЗАН ШЕРИФ ВЕ ФАЗИЛЕТИ

Рамазан шериф бутюн айларнынъ энъ фазилетлиси, Къура’н-ы Керим эндирильген бир айдыр.

Базы алиimler Рамазан адыны «Рамид»ден асыл олгъаныны беян этелер. Рамид кыызгъын таштыр. Араплар он эки айгъа ад берир экенлер, Рамазан айы пек кыызгъын бир айгъа расткельгенинден бу мубарек айгъа Рамидден келип чыкъаракъ, «Рамазан» дегенлер. Рамид айтылгъаны киби араретнинъ шиддети эр тарафны якъкъаны киби, мубарек Рамазан да къуллаарнынъ гунахларыны якъар, ёкъ этер.

Базы алиimler рамазангъа рамазан денильмесининъ сыры джеми гунахларнынъ махв ве иракъ этильгениндедир, дейлер. Базы улемалар исе, Рамазан ягъгъан ягъмур манасында олгъан «Рамид»ден келип чыкъа дегенлер. Насыл, ягъмур ягъгъанда ер юзюни темизлесе, Рамазан айында он бир айда ишленильген гунахлар бу айнынъ мубарек рахметининъ къуджагъына алынып, къулны эр тюрлю гунахлардан темизлей, деп анълаткъанлар.

Алиimlerнинъ бу сёзлери бири-бирини текмиллеп, толдырып: «Бу мубарек айнынъ иляхий къудрети о къадар буюк ки, джумлени къуджакълагъан он бир айнынъ султаныдыр», деген хулясагъа кетире.

Рамазан исми шерифининъ сырына кельсек, бу мубарек айнынъ эр арифининъ озюне хас манасы олгъаныны сёйлейлер. Рамазан сёзюнде беш ариф

бар. Беш арифнинъ беши де айрыджа бир мана ташымакъта. Буларнынъ энъ биринджиси «Р» арифидир ки, Аллах Таалянынъ Ридваныны темсиль эте. Экинджиси «Мим» арифидир ки, Аллах Таалянынъ муаббетини темсиль эте. Учюнджиси «Дат» арифидир ки, Аллах Таалянынъ вакъты темсилдир. Дёртюнджиси «Элиф»дир ки Аллах Таалянынъ нурыны темсиль эте. Бойлеликнен, джеми сырлар бу джумледе муджесемленсе, джеми дегерликлерни озюнде толплагъан Рамазан айы ридван, муаббет, заман ве нур айыдыр. Джеми дегерликлерни кендисинде топлап, бирер къырал нисбети кибидир. Къазанчы эр анги ердеки къазанчлардан усьтюн. Шеэрлер арасындаки нисбети Харамы шерифнинъ дигер шеэрлерге нисбетен мукъаддеслигини анъдыра.

Хуляса шу ки, бу ай айларнынъ султаны, къазанчларнынъ энъ юджеси, кунь ве геджелернинъ энъ къыйметлиси ве фазилетлиси олмакънен бу темсиллер иле ифаде этильген.

Несей ибн Маджеге коре, Ресулуллах бир кунь асхабына: «Сизге мубарек бир кунь олгъан Рамазан кельди. Аллах Тааля бу айда сизге оразаны фарз къылды. Бу айда коклернинъ къапулары ачылыр, джеэннемнинъ къапылары къапалыр.

Шейтанлар зынджырланырлар. Рамазан ичинде бир гедже бар ки, онынъ фейзинден марум олгъан эр тюрлю хайырдан марум олур», деген. Селман Фарисий дей ки: «Ресулуллах Шабаннынъ сонъунда сёйлеген бир хутбесинде «Эй, инсанлар! Буюк, мубарек бир ай якъынлашты, кольгеси башынъызгъа тийди. Ойле бир ай ки, бинъ айдан да хайырлы буюк гедже ондадыр. Ойле бир ай Ки, Аллаһ Тааля оразаны онда фарз къылды. Бу айда эр ким Дженаб-ы Хакъкъа эминликнен ибадет этсе, башкъа бир айда фарз эда эткен киби олур. Бу ай сабыр айыдыр. Сабырнынъ савабы исе дженнеттир. Бу ай ярдым айыдыр. Бу ай му'мининъ рызкъы арттырыладжакъ бир айдыр. Бу айда эр ким бир ораза туткъангъа ифтар берсе, япкъан гунахларынынъ афу этильмесине иришир. Атештен азат олмагъа себеп олгъаны киби, о оразалынынъ мукъяфатындан ич бир шей эксильмегени алда, онынъ мукъяфаты къадар мукъяфаткъа наиль олур. Асхабдан бири Ресулуллахкъа: «Я, Ресулуллах, эпимиз оразалыгъа ифтар этеджек бир шей тапып бермек икътидарында дегильмиз», дей. Ресулуллах бу сахабеге: «Аллаһ Тааля бу савапны тек бир хурма, бир ичим сув я да бир ютум сют иле ифтар эттиргенге де язар. Бу ойле

бир айдыр ки, эвели рахмет, ортасы магъфирет, сонъу да джеэннемден къуртулыштыр. Бу айда ким де ким къулнынъ вазиятини енгиллештирсе, Дженаб-ы Хакъ оны атештен къуртарыр. Ойле исе, бу айда сёйледигим дёрт хусусиетни зияде булундырмагъа арекет этинъиз, бунынъ экиси иле Раббинъизни разы этерсинъиз, дигер экисинден исе, ич бир вакъыт мухтаджлыкъ коръмезсинъиз.

Раббинъизнинъ ризасына себеп олгъан хусусиетлернинъ бириси Ляйляха Ильаллах яни шеадет, дигери де Аллаһтан магъфирет тилемектир. Мухтадж олмайджакъ дигер эки хусусиеттен бириси Аллаһны ве дженнетни тилемектир. Дигери атештен Аллаһкъа сыгъынмакътыр. Эгер ким де ким оразалыгъа бир ичим сув берсе Аллаһ Таала онъа меним хавузымдан ойле бир сув ичирир ки, дженнетке киргенге къадар сувсамакъ недир бильмейджек», деген.

Имам Гъазалий бу хадис шерифлер акъкъында шуларны сёйлей. (Бу ай сабыр айыдыр. Сабырнынъ савабы исе дженнеттир), дегени киби, дигер эки хадис шерифинде (Эссамму нисфисабр) яни «ораза сабырнынъ ярысыдыр», «Эссабри нисфиль иман» яни «сабыр да иманнынъ ярысыдыр», деген. Яни ораза сабырнынъ ярысы, са-

быр исе иманнынъ ярысы олмакъ иле, ораза ибадетлер арасында Дженаб-ы Хакъкъа дуйгъу ве хызмет пейда этер. Сабырнынъ шаны Къура'н-ы Керимде бойле тариф этиле:

إِنَّمَا يُؤْتِي الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

Иннема Йювеффиссабирине Эджрухум Бигъайри хисап.

Яни: Сабыр оразанынъ, иманнынъ ярысыдыр. Ве эр шейге, эр дереджеге сабыр иле иришмек мумкюндир. Ибадетнинъ руху, къапусы да оразадыр. Эр шейнинъ бир къапусы олгъаны киби, ибадетнинъ де къапусы оразадыр. Чюнки, ораза иле Аллахнынъ ве халкънынъ душманы олгъан шейтаннынъ акъкъындан келинир. Ораза инсаннынъ элиндеки къалкъандыр. Инсаннынъ къанына къадар къарышкъан шейтанны ачлыкъ ве сувсызлыкъ къалкъаны иле эт ве къан арасындан бойлеликнен чыкъармакъ мумкюн. Шейтан, залым инсанларнынъ къальплерине якъынлашаракъ тюрлю-тюрлю феналыкълар япмаса эди, инсанлар коклердеки сырлардан назарларыны алмаз эдилер» деген. Къура'н-ы Керимде «кема кутубе

алеллезине мин къабликум» аети иле ораза эвельки умметлерге фарз олунгъаны киби сизге де фарз олунды, дениле. Лякин, эвельки къавмлар вакъыт кечтикче озь акъылларына коре, бу оразаны талиль ве тефсир этерек, отуз куньден ашагъы ве юкъары япып, манасыны бозгъанлар. Еудий къавмы ичюн озь вакътында отуз ораза бар эди. Захитлер(аскеты) айны заманда ораза туткъанда, атта сёз де сёйлемегенлер.*

*Мусанынъ мукъаддес китабында беян этильген ораза 1-Йевми магъфирет оразасы ноябрьнинъ 1-нден 10-на къадар олгъан йевми тевбе оразасы, еудийлер Бабиль эсаретинден авдет эткен сонъ кедерли адиселер иле алякъадар дёрт оразаны теэсис эткенлер. Булар 4-нджи, 5-нджи, 7-нджи ве 10-нджы айлардадыр. Онунджы айнынъ оразасы Къуддус мудафаасынынъ башлангъычы ичюн тутулыр. Дёртюнджи айнынъ оразасы июль 17 къале диварына къурулгъан копюрлер хатырасына тутулыр. Бешинджи айнынъ оразасы Август ибадетханесининъ биринджи ве экинджи кере бозулувынынъ хатиреси ичюн тутулыр. Единджи айнынъ оразасы ноябрь 8-де Джеделья оразасыдыр ки, Къуддускъа еудий валиси тайинленген Джеделья хатиресининъ оразасыдыр. Азрети Мусанынъ денъизден къуртулмасы ха-

тиресине тутулгъан оразадыр ки, адий сенеде мартнынъ 13-нде, кебисе яни узун (високосный) сенеде мартнынъ 14-нден сонъ кельген биринджи, экинджи базарэртеси ве джума акъшамы куньлеринде учь кунь тутула. Ниях геджесинде киевнинъ ораза тутмасы адети де бар. Ана-бабанынъ вефаты сенесинде ораза тутулыр. Базы софулар базарэртеси ве джума акъшамы куньлери де ораза туталар. Хамырсыз байрамы (еудийлернинъ пасхасы, маца), Чадыр байрамыны къайд эткенлер де ораза тутарлар. Буларнынъ чокъусыны телюке ве я да фена муамелелер себебинден синагогалар япкъан.

Бу оразаларнынъ эписи танъдан кунеш баткъангъа къадар девам эте. Буларнынъ арасында йевми магъфирет оразасы бир акъшамдан дигер акъшамгъа къадар 24 саат тутулыр. Хайыр хасенат чокъча булуныр. Эт ашмакътан, тюрлю эгленджелерден вазгечилир.

Эски христианлар да ораза туткъанлар. Ялынъыз ораза сыджакъ айлардан баарь айына алынмасыны сонъундан къарарлаштырдылар. Бу деньишме себебинден, оразагъа даа он кунь къошулды, сонъра даа он кунь къошулгъанда пархез (дигета) тарафына авды. Оразанынъ отуз кунь олувы себебининъ икмети акъкъында бойле дениле: «Адем алейхисселям дженнетте ясакъ этильген

мейваны ашап, Аллаһкъа тевбе эткенинде, онъа отуз кунь ораза тутмакъ эмири берильди. Оразанынъ икметлеринден бири шу ки, Аллаһ Таала яраттыгъы акъылгъа: «Манъа мураджаат эт», деп буюра. Акъыл Аллаһ Таалагъа мураджаат эте. Сонъра Аллаһ Таала: «Энди мураджаатынъны кес», дей. Акъыл кесе. Сонъ Аллаһ Таала: «Я, акъыл, сен кимсинъ, мен кимим?», деп сорай. Акъыл: «Яраб, Сен меним Раббимсинъ, мен исе Сенинъ аджиз къулынъ олам», деди. Дженаб-ы Хакъ: «Я, акъыл, сенден азиз бир шей яратмадым», деп буюрды. Сонъра Алемлернинъ Рабби нефисни ярата. Нефиске хытабен: «Эй, нефис, сен кимсинъ, мен кимим?» деп сорай. Нефис: «Сен сенсинъ, мен меним» дей. Дженаб-ы Хакъ нефиске бинъ йыл азап берди. Сонъра чыкъарып кене сорай: «Эй, нефис, сен кимсинъ, мен кимим?» Нефис кене де: «Сен сенсинъ, мен меним», дей. Алемлернинъ Рабби оны ачлыкъ иле юз йыл азап ичинде тутта. Сонъра ондан: «Сен кимсинъ, мен кимим?», деп сорай. Ачлыкъ тербиесинден тербие алгъан нефис: «Яраб, мен Сенинъ къулынъ олам, Сен исе меним Раббимсинъ» деди. Бойлеликнен нефиснинъ узерине ораза фарз этильди. Бу себептен, ораза нефисни ислят этмектир. Аллаһ

Тааляны танымакъ, Онъа итаат этмекнинъ энъ къыс-къа ве энъ гузель бир ёл олгъаны анълатылды.

Тарихта бутюн динлер оразагъа буюк эмиет берип кельгенлер ве оразаны энъ буюк ибадет, деп бильгенлер. Индлер, чинлер, мысырлылар, юнанлар, романиялылар ве умумен эписи оразаны ибадетнинъ эсасы деп таныгъанлар. Инд брахманлары хасталарны, къартларны биле оразадан азат этмегенлер, мытлакъа оларгъа ораза туттыргъанлар. Арды-сыра он беш кунъ ораза тутулыр, сувдан башкъа бир шей ичильмеген. Къурейшлилер арапларнынъ джаиллик девринде мухаррем айынынъ онунджи куню ораза туткъанлар. Айны шу кунде Кябенинъ ортыюси янъылангъан.

Ресулуллах эфендимиз Рамазан айы фарз олмадан эвель, мухаррем айынынъ он кунюнде оразалы эди. Рамазан айы фарз олгъан иджретнинъ экинджи йылындан сонъ бу оразаны ташлагъан. Эвеллери еудийлер йигирми дёрт саатте бир кере аш ашамакъ шартынен ораза туткъанлар. Ятсыдан сонъ да ашамагъанлар. Мусульманлар да ильк дефа айны ёлдан кеткенлеринде Аллах Тааля Къур'анында: «Аллаһ сизге къолайлыкъ истер, зорлукъ истемез» буюргъан ве танъ аткъангъа къадар ашап-ичмекни мусульманларгъа бильдирген.

Бухарийге коре, Ислям дини беш эсас узерине къурылгъан. Ораза, намаз, хадж, зекят ве келиме-и шеадеттир. Кене де Бухарийге коре, бир арап Ресулуллахнынъ узурьна келип: «Я, Ресулуллах, манъа бир ибадетни огрет ки, дженнетке кирейим», дегенде Ресулуллах: «Аллаһны бир билип, Онъа ибадет этип, Онъа ортакъ къошмазсынъ, фарз олгъан намазларынынъ кыларсынъ, фарз олгъан зекятны берирсинъ ве фарз олгъан оразаны тутарсынъ», деген. О адам да: «Аллаһкъа емин этем ки, бунынъ устюне башкъа бир шей къошмам», деген. О адам кеткен сонъ Ресулуллах эфендимиз: «Дженнетлик бир адамны корип севинмеге истеген бир кимсе бу адамгъа бакъсын», деп буюргъан.

Бухарий, Муслимининъ ривает эткен бир хадис шерифте Ресулуллах: «Бир кимсе рамазан шерифнинъ геджелериндеки ибадетнинъ савабына инанаракъ ве мукъяфатыны беклеерек, Аллаһнынъ ризасы ичюн теравих намазларыны кылса, кечмиш гунахлары афу этилир», деген.

Ахмед ибн Хамбель ве Несейге коре, Ресулуллах: «Аллаһ Таала рамазан оразасыны фарз эткен. Мен де онынъ къыямыны, «Теравихни» сизлер ичюн суннет эттим. Ким иман этерек, са-

вабыны беклеерек ораза тутса, геджелерини дуа этерек кечирсе, анадан догъгъан кунюндекиси киби гунахларындан темизленир», деген. Ве кене де Муслимнинъ риваетине коре, фазилетине ина-наракъ, мукаяфатына умют этерек, Аллахнынъ ризасы ичюн рамазан геджелерини ибадет иле кечирген кимсенинъ кечмиштеки гунахлары афу этилир, деген.

Чешит хадис китапларындан алдыгъымыз бу керчек хадислер бизге ачыкъ-айдын косътере ки, бу мубарек айнынъ геджелерини урьмет эткен кимсе, гунахлары багъышланып, байрамгъа анадан догъгъан киби темиз чыкъар. Байрамнынъ бир сыры да, бу буюк девлетке къавушмакъ до-лайысы иледир. Муслим, Несейй ве ибн Мадже-нинъ беян эткенине коре, «Янъы айны корьгенинъ-изнен ораза тутынъ, оны корьгенде ифтар этинъ, эгер сизге кок юзю гизли къалса, отуз кунъ ораза тутынъ», деп буюргъан.

«Худжджетульбалигъа» адлы хадислер китабы бу хадиснинъ сыры хусусында айтыр экен, ай ай-лары кяде отуз, кяде йигирми докъуз келир, Ре-суллулах эллерининъ он пармагъыны ачып, учь дефа саллаяракъ айнынъ базы кере отуз ве кене беш пармагъынынъ бирини буклеп учь кере аре-

кетле базы айнынъ йигирми докъуз кельмесине «иляхре ве иляхре» диерек ишарет эткен.

Рамазан айы йигирми докъуз кельсе де, кене де отуз куннинъ савабы языла. Бунъа бинаэн бир кунъ эвель ораза тутмакъ олмаз. «Алийюддехлеви» бу хусуста бойле дей: «Бойле оразагъа мусааде этильген олса эди, динимизге кет-кете бозулувлар къарышыр эди. Вакъты кельгенде о вакъыт шабандан нафиле оларакъ тутулгъан ораза, рамазангъа къарышыр ве я да отуз бир я да отуз эки кунъ олмасынен дин бир янъылыккъа огърар эди. Чюнки нумюнеси еудийлерде корюльген».

Ахмет ибн Ханбель Бейхикъийнинъ Джабирден ривает эткен бир хадиске коре, Ресулуллах: «Азиз ве Джелиль олгъан Аллаһ буюрды: ораза къулнынъ атештен къорчалайджакъ къалкъандыр. О меним. Мен онынъ мукафатыны береджем».

Бухарийнинъ риваетине коре, Ресулуллах эфендимиз: «Ораза джеэннемге бир къалкъандыр. Оразалы ярамай сёз айтмасын, джаилликке къапылмасын. Эгер бир кимсе къавгъалашса я да кимнидир сёгсе, эки кере «мен оразалым» десин. Аллаһкъа емин этерим ки, оразалынынъ агъызындан кельген ачлыкъ къокъусы Аллаһнынъ огюнде миск къокъусындан даа хош ве темиздир», деген.

Мухиддин Арабий «Футухати меккие» китабында дей ки: «Миск къокъусы бизге коре, эр кеснинъ къокълай биледжек ве хошладжакъ бир шейдир».

Аллаһ Таала ве мелеклерге коре, миск иле ифаделенген бир рухтыр ки, о мискнинъ тышында вуджуды ве мисли ёкьтыр бир маневий эмирдир. Бу маневий эмир ярын оразалынынъ огюне махсус шекиль иле чыкъкъан вакъытта экинджи фарзнынъ сырыны анълайджакъ.

Мухиддин Арабий бу хусуста шойле икяени тариф эте: «Мухиддин Арабий Харам-ы шерифте муэззинлик эткен Муса ибн Мухаммед адлы бирисининъ уджресине тесадуфен киргенде, бу затнынъ одасында фена бир къокъудан тап джирене ве даа бир чокъларындан бу шикъетни эшите. Ярын барайым да, бу заткъа согъан, сарымсакъ булунгъан ерге меляике якъынлашмагъаныны, буларнынъ къокъусындан хошланмагъаныны тарифлеген хадис шерифнинъ манасыны анълатайым ки, бир даа бойле шейлерни янында тутмасын, деп ниет эте ве юкъугъа дала. О гедже Мухиддин Арабий тюшонде Аллаһ Тааланы коре. «Аллаһ Таала сизинъ къокълап да, джирендигинъиз къокъу бизим къокълагъан къокъугъа уймаз. Сакъын о адамгъа

бир шей сёйлеме», деп буюра. Сабалейин бакъсам, о адам яныма кельди. Вакъианы онъа анълаттым. О, окюр-окюр агълап, седжде, шукюрлер этип, «Бундан сонъ фена къокъу къокъламам», деди.

Мухиддин Арабий анълаткъан икяеден эки мана анълашылып. Оразалы агъызынынъ къокъусы Аллаһнынъ огюнде, мелеклернинъ огюнде инсанлар бильген хош мисктен де алядыр. Биз анълагъан киби шей дегильдир. Аллаһ Таала о оразалы къулыны шу къадар чокъ севе ки, инсанлар исе шу инсаннынъ агъызындан кельген къокъудан иджрене билірлер. Лякин о, башкъа, маневий джеэттен Аллаһнынъ, мелеклернинъ огюнде макъбулдыр. Маддий аятымызда биле ойле дегильми ки, инсан севген эр шейини север ве башкъалары джиренген шей онъа иджренчли корюльмез. Бунъа бинаэн, Мевляна дей ки: «Бир заманларда бир падишанынъ севген везири олгъан. Падиша о везирини эр кестен зияде севе экен. Эр кес везирнинъ бу алына сукълана ве онынъ киби олмакъны истеген. Бир кунь везирлернинъ топлантысында падишанынъ севген везири элинде надир табакълар усътюнде шербетлерни дигер везирлерге дагъытаткъанда ичери падиша кире. Везир падишанынъ севгисинден байылып, элин-

деки кыйметли табакъларны кыра. Падиша о везирнинъ янына келип козьлеринден опе, ильтифат эте. Буны козетип тургъан везирлер бу алгъа такълид этерек, падишагъа макъбул олмакъ макъсадында къолларындаки бардакъларны сындыралар. Амма падиша оларнынъ бу арекетлерини бегенмей, пек ачувлана ве узурындан къува.

Бу къыссадан хуляса шу ки, севимлининъ хатасы севгеннинъ янында хош корюльген везирнинъ алы киби. Хаким Бейхакъийге коре, Ресулуллах деген ки: «Ораза ялынъыз ашама-ичме дегильдир. Ораза, айны заманда, файдасыз лафлардан, бош вакъыт кечирмектен ве ярамай сёз сёйлемектен вазгечмектир. Эгер бири сени сёгсе я да джаильджесине арекетте булунса, озьозюнъе «мен оразалым» демелисинъ».

Таберанийге коре, Ресулуллах: «Эр шейнинъ бир зекяты бар. Теннинъ зекяты да оразадыр», деген.

Бухарийге коре, Ресулуллах: «Адем огълунынъ эр бир амели озьуне аиттир, ораза исе бойле дегиль. О менимдир. Мен онынъ мукафатыны болбол береджем. Оразалы севинеджек эки ферах бар. Бири ифтар эткен вакъты, бири де Раббининъ сымасына етишкен вакътыдыр».

Бухарий ве Муслимге коре, Адем огълунынъ

эр бир эйи амели он мислинден башлап, еди юз мислине къадар мукъяфатланыр. Факъат Дженабы Хакъ: «Ораза ичюн бойле дегиль. Ораза мен ичюндир. Онынъ мукъяфатыны анджакъ мен беририм. Чюнки, къулым зевкъ-арзуларыны, ашамакъ-ичмекни мен ичюн ташлагъандыр», дей.

Хаким Бейхакый, Таберанийге коре Ресулуллах: «Ораза да, Къур'ан да къыямет кунюнде къулгъа шефаат этеджек. Ораза дейджек ки: «Эй, Раббим, акъикъатен мен онъа куньдюзлери ашамакъ, ичмек, зевкъ-шевкъларны ясакъ эттим. Мени онъа шефаатчы эйле». Къур'ан да дер ки: «Мен оны юкъудан узакълаштырдым. Онъа шефаатчы олмама изин бер». Булар шефаат этеджеклер», дегенлер.

Бухарий ве Муслимге коре, Ресулуллах: «Дженнетте Рейян денильген бир къапу бар ки, къыямет куню анджакъ анда ораза туткъанлар киреджеклер. Анда кирген эбедиен сувсамаз», дие буюргъан.

Таберанийге коре, Ресулуллах: «Учь шей Небий, Пейгъамберликнинъ ахлякъындандыр. Бири ифтарны вакътында башлап, акъшам оразаны бозмакъ. Экинджиси темчитни кеч ашамакъ. Учюнджиси намазда сагъ элинъни сол элинъ узерине къоймакъ», деп огреткен. Ахмед ибн Ханбельден ривает олуна ки, Ресулуллах: «Темчитте

ашамакъ берекеттир. Шунунъ ичюн темчитни терк этменъиз. Бир ютум сув биле олса, оны терк этменъиз. Зира, Дженаб-ы Хакъ темчитни девам эткенлерге рахмет этер. Мелеклер де магъфирет олунмасыны истерлер», деген.

Бейхакъийге коре, Ресулуллах: «Оразалынынъ юкбусы ибадет, сукюти тесбих сайылыр. Амели къат-къат олур. Дуасы макъбул, гунахы магъфурдыр», дие буюргъан.

Ибн Маджеге коре, Ресулуллах бир кунь Мааз огълу Саиднинъ эвинде ифтар эте ве бойле дей: «Оразалылар янынъызда ифтар этти. Емегинъизни иштаа иле ашады. Мелеклер исе, сизинъ афу этильменъизни истедилер».

Дар Котнийден ривает этилер ки: «Оразалы бир кимсе унутаракъ ашаса я да ичсе о, Дженаб-ы Хакънынъ онъа рева корьген бир рызыкътыр. Онъа къаза ёкътыр».

Бухарий ве Муслимге коре, ким оразалы экен, унутып ашап-ичсе, оразасыны бозмадан, девам этсин. Чюнки, оны Аллаһ ашатып-ичиргендир.

Несей, Бейхакъийге коре, Ресулуллах: «Умметим Рамазаннынъ фейзини, юксек шерешлерини бильсе эди, бутюн сененинъ рамазан олмасыны истер эди», деген.

Бухарий ве Муслимге коре, Ресулуллах: «Бир кимсе Аллахнынъ ёлунда бир кунь ораза тутса, Дженаб-ы Хакъ онынъ иле джеэннем арасында ернен кок арасы къадар эндек ачар», деген.

Бухарий ве Муслимининъ дигер хадисинде Ресулуллах: «Бир кимсе Аллах ёлунда бир кунь ораза тутса, бундан долайы Аллах Таала оны джеэннемден етмиш сенелик месафеге узакълаштырыр», деген.

Хаким ве Бейхакъийге коре, Ресулуллах: «Эр ораза туткъаннынъ къабул олунаджакъ бир дуасы бар. Оразалы о дуанынъ къабулыны истесе, эр акъшам ифтар вакътында Аллахнынъ афу ве магъфиретини тилесин», деп буюргъан.

Ибн Маджеге коре, Ресулуллах ифтардан эвель: «Аллаһым, эр шейни къучакълагъан рахметинъни сагъынырым. Гунахларны багъышлагъан сенсинъ», деп дуа эткен.

Табераний Мааз ибни Зухрийден ривает этильгенине коре, Ресулуллах ифтардан сонъ: «Аллаһумме леке сумтю ве аля ризкъыке эфрарту», яни «Аллаһым, Сен ичюн ораза туттым. Сенинъ рызкъынен ифтар эттим» деген. Базы риваетте исе, зияде оларакъ: «Фетекъаббель минни иннеке энтес-семиуль алим», яни «Оразамны къабул эт, Сен ази-мушшан эшитиджи ве билиджисинъ» деген.

ОРАЗАНЫНЪ НИЕТ ДУАСЫ

**Аллахумме инни уриду эн эсуме гъаден
фейессирхули фетекъаббеллеху минни.**

Манасы: *«Аллаһым, ораза тутмагъа ниет
эттим. Мангъа къолайлыкъ бер ве оразамны
къабул эт».*

«БАЙРАМ ИСМИ. БАЙРАМ ГЕДЖЕЛЕРИНИ ЯШАМАКЪ»

Байрам хусрандан къуртулып, саадетке ириш-
мекнинъ ремзидир. Алимлер буны бойле анълата-
лар: «Аллаһ Таалянынъ о куньде му'минлерни афу
ве магъфирет этмеси иле ферах ве севинчи арт-
масыдыр». Пейгъамберимиз де: «Байрам олгъан-
да адамлар намазгяхларына чыкъкъанларында,
Аллаһ Тааля оларгъа бакъып, эй, къулларым, мен
ичюн ораза туттынъыз, мен ичюн намаз къылдынъ-
ыз, шимди магъфур олгъанынъыз алда яшагъан
ерлеринъизге къайтынъыз» деп буюрыр», деген.

Бу дюньяда эр бир инсан саадетке иришмек,
сыкъынтыдан къуртулмакъ ичюн бир ёл араш-
тырыр ве бунгъа къавушкъанда, юзю кулер, гонъ-

лю ферах корер ве бу онынъ ичюн байрамдыр. Акъикъий байрам инсанны джеэннемге сюйрек-леген гунахларнынъ юкюнден къуртулмакътыр. Иште, му'минлерге сенедде эки байрам, бу буюк юклерден къуртулып, дженнетке ляйыкъ олгъаны мудждесининъ ремзидир.

Биринджи байрам рамазанда нефис ве шейтан ислерининъ эписини ораза иле енъип, ибадет ве итаат иле къулнынъ Хакъкъа багъланмасынынъ муждесидир.

Къурбан байрамында хакъ огърунда джан ерине къурбан чалмакънен дженнетке иришмекнинъ ремзидир.

Ибрахим алейхисселям козь бебеги, джигер парчасынынъ Аллаһ огърунда федасына мукъабиль къурбан чалмакъ эмир этильди. Бунынънен Аллаһ севгиси эр шейден юксек олгъаныны исбат этти.

Аллаһ Таала да бу имтиангъа мукъабиль онъа къурбанлыкъ къочкъар эндирди. Эвлят, мал инсан ичюн бир джандыр. Инсан булардан кечмесе, дженнетке къавушамаз. Бу байрам, бу имтиан саадетнинъ ремзидир. Джаны ве малыны бу алемде севе-севе бергенлер дженнетке къавуштылар. Бойлеликнен, му'минлер бу байрамда акъ-

икъий саадетке къавушкъанларындан делялеттир.

Байрам къуртулыш кунюдир. Бунъа бинаэн, дюльбер урба киймек, татлы ашамакъ, кулер юзьнен бир-бирини хайырламакъ адет олгъан. Байрам буюклерни зиярет этмек ве дуаларыны алмакъ себеби иле айрыджа буюк бир ниметтир. Шунунъ ичюн де, Дженаб-ы Хакъ Муса алейхисселямгъа: «Мен хаста эдим. Не ичюн мени зиярет этмединъ? Мен ач эдим, не ичюн мени тойдурмадынъ?» деп мураджаат эткенде, Муса алейхисселям: «Эй, эр шейден темиз, узакъ Аллаһым, бу икметни анълаямалмадым», дей. Аллаһ Таала: «Фелянча къулым хаста эди. О, меним севимли къулым эди. Не ичюн хатирини сорамадынъ? Фелян севимли къулым ач эди, оны не ичюн тойдурмадынъ», дие буюра.

Байрамларда зияретлер ве ачларны тойдурмакъ инсанларгъа бам-башкъа бир аят бере. Къальплерни бу зияретлер ве зияфетлерде бам-башкъа бир нур къаплар. О кунь – танышмакъ, севишмек, барышмакъ кунюдир. О кунь – Аллаһкъа якъынлыкъ, сагъламлыкъ кунюдир. Эр кес нургъа иришир, гунахлардан къорчаланыр. Бекледиги саадетке къавушырлар. Къоркъкъан шейлеринден азат олурлар. Бойле бир куньге кир-

меден эвель, геджелери ибадет этмек керек. Акъикъий тевбе, истигъфар керектир. Чюнки, о геджелер Танърынынъ рахмети дагъытыладжакъ геджелердир. Бунъа бинаэн, Ресулуллах: «Байрам геджелерини ибадетле кечиргеннинъ къальбини Дженаб-ы Хакъ къальплер ольген кунюнде тирильтир», деген

Къальпнинъ олюми дюньягъа мейиль берип, Аллахкъа дикъкъатсызлыкъ нетиджесиндендир. Аллах Таала бу куньлерни джанландыргъан о къуллаарына о къадар севги эдие этер ки, бу къул даима шу нур ве севгини ташыр. Бир даа тек дюнья ишлеринен мешгъуль олмакътан вазгечер, имансызлыкъ къоркъусундан къуртулыр. Гедже-нинъ джанландырылмасы:

يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ ۝ قُرْآنَ الْإِنْفِيلِ ۝ نِصْفَهُ أَوْ أَنْقِضْ مِنْهُ فَلْيَلَا

Йа Эйюхель Муземмили къумиллейле илла къалилен нисфехю эвинкъус минху къа-лила.

Яни: Эй, орътюсине бурюнген хабибим... Гед-женинъ бир маалинде намазгъа тур. Гедже-нинъ ярысында яхут бираз сонъ, яхут бираз

эвель, Къур'анны дане-дане окъу..., деп бую-
раракъ, туруладжакъ вакъытны беян эткен.

ГЕДЖЕЛЕРДЕ

Эй, гонъюль! Эй, гонъюль!

Кель фейзи бол геджелерде,
Леббейк буюрыр къулуна мевля геджелерде.
Гъафлетге ятып,
Аллаһ ниметлеринден хаберсиз олма,
Фурсат булуныр тенха корюшнов геджелерде.

Мевта киби супхадек ятма, керем къыл,
Джан тенде экен, ибадет эт геджелерде.
Гъафлеттен уян, бас аягъынь меджлиси ашкъкъа,
Дост къокъусы келир, седа иле геджелерде.

Леббейк буюрыр Рабби ниет эткен къулуна,
Зира, ачылыр ихсан къапусы геджелерде.

ОН ГЕДЖЕ АКЪКЪЫ ИЧЮН

وَالْفَجْرِ ۝ وَلِيَالٍ عَشْرٍ

ВЕЛЬФЕДЖРИ ВЕЛЬЕЙАЛИН АШРИН

“ОН ГЕДЖЕ АКЪКЪЫ ИЧЮН”

Дженаб-ы Хакъ Къура’н-ы Керимде «Феджр» суресинде чокъ къыйметли олгъан тангъа емин буюргъан (Велейалин Ашрин) ве кене де иляхий индинде чокъ къыйметли олгъан он геджеге емин буюргъан.

Дженаб-ы Хакъ Къура’н-ы Керимде иляхий индинде чокъ къыйметли, мубарек дие адландырылгъан шейлерге даима ант-емин иле башлар. Бизим яхшы анъламамыз ве ибадет этмемиз ичюн еминни буюрыр.

Месея, къыямет кунюне емин буюрмасы о дешетли куннинъ мытлакъа оладжагъына ве бунъа коре азырланмакъ кереклигимизни бильдире.

قَدْ وَالْقُرْآنِ الْحَمِيدِ ۝ بَلْ عَجِبُوا أَنْ جَاءَهُمْ مُنذِرٌ مِنْهُمْ
فَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ

«Къаф» суресинде Вель Къур’аниль месджид аетинен иляхий индинде юксек ве урьметли олгъан Къур’ан акъкъы ичюндир ки, о бутюн ки-

тапларнынъ асылы ве сонъу олып, кяфирлерни онынъ иле кьоркьузмакъ, имангъа кетирмек ичюн беян эткен. Кяфирлер буны эшиткенлеринен: «Бу аджайип бир шейдир», деп айретте къалгъанлар. Бойледже, иляхий индинде даима къыйметли шейлерге емин буюрыр. (Веннеджми изахева) «ярыкъ акъкъы ичюн» (Веттини веззейтуни) «инджир ве зейтун акъкъы ичюн» (Ветури синине) «Синай акъкъы ичюн» (Вехазель Беледиль эмин) «Мухаммед алейхисселямнынъ догъгъан шеэри эмин олгъан Мекке акъкъы ичюн» деп буюргъан. Бу киби «Феджр» суресинде Вель феджри вакъты мунаджат яни саарь вакътынынъ акъкъы ичюн буюргъан. Чюнки, бу вакъыт иляхий индинде дуаларнынъ ред олмадыгъы, Аллаһны севгенлернинъ уяныкъ олгъан вакъытларыдыр. Сонъ (Валейалин Ашрин) деп буюраракъ «Он гедже акъкъы ичюн» денильген, сененинъ ичинде иляхий индинде имтиязлы бу он геджеге емин буюргъандыр.

Улемалар бу он геджени чокъ талиль эткенлер ве аджеба, сененинъ анги он геджеси козьде тутылгъан экен, деп тюшюнджеге далгъанлар. Бир чокъ давалардан сонъ, бойле фикирге кельгенлер: Суредде анъылгъан танъ хадж айынынъ ильк танъыдыр, он гедже исе хадж айынынъ он геджеси-

дир. Онунджы куню исе, къурбандыр, дегенлер.

Базы улемалар исе, бу он гедже Мухарремнинъ ильк он геджесидир яни Ашыргъа (Мухаррем айынынъ онунджы геджеси) къадар олгъан геджелердир, дегенлер.

Базы улемалар да, Рамазан шерифнинъ ильк он геджеси я да ичерисинде Къадир геджеси булунгъан он геджедир, деп тахмин эткенлер. Бутюн бу чешитликлер козь огюне алынса, шубесиз, Рамазаннынъ сонъки он геджеси сененинъ энъ къыйметли геджелеридир.

Кене де сахих яни керчек хадислерге коре, Хадж айынынъ Къурбангъа къадар олгъан даа бир он гедже бардыр ки, олар да инди иляхийде чокъ макъбул дие бильдирильген геджелердендир.

Бухарий ривает эткен бир хадисте Хадж айынынъ ильк он кунюнде япылгъан ибадетлер дигер айларда япылгъан эйи амеллерден Аллахнынъ огюнде даа да макъбулдыр, деп буюргъан. Бойлеликнен, Хадж айынынъ он куню ве он гедженинъ къыймети анълатылгъан. Мухарремнинъ онунджы куню инсанлар арасында урьмет этилип, севги иле къайд этильген ве Ашыр дие адландырылгъан.

Ресулуллах Ашырны дигер куньлерден усьтюн корьген. Иште, бир кунь Ресулуллахтан: «Аллаһ Тааля Ашырны дигер куньлерден усьтюн корьгенми?» деп сорагъанлар. О, да:

– Эбет, Аллаһ Тааля Ашырны дигер куньлерден усьтюн кьойгъан. Коклерни Ашырда яратты. Дагъларны, ташларны, къалемни эм де тахтаны ве Адемни шу куньде яратты. Ибрахим алейхисселям да шу куньде дюньягъа кельди. Бу куньде атештен къуртулды. Бу куньде огълунынь ерине чалмакъ ичюн бир кьоюн ихсан этильди. Бу куньде Фыравун сувгъа гъаркъ олды. Эййуб беляны бу куньде башындан аткъарды. Адем алейхиссельямнынь тевбеси бу куньде къабул олунды. Давуд алейхисселямнынь гунахы бу куньде афу этильди. Иса алейхисселям бу куньде дюньягъа кельди. Къыямет де шу куню къопаджакъ, дие ривает этильмекте.

Ресулуллах Рамазан айы фарз олунмадан эвель, Мухарремнинь шу он геджесини оразанен кечирген. Сонъра эндирильгенге коре «он гедженинь акъкъы ичюн» аети керимесини бу учь онларда арап, онъа коре арекет этмек керек.

ХАДЖ АЙЫ

الْحَجُّ اشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ
فِيهَا الْحَجَّ

ЭЛЬХАДЖДУ ЭШХУРУН
МАЛЮМАТУН ФЕМЕН
ФЕРАДА ФИХИННЕЛЬ ХАДЖДЖЕ

«ХАДЖ АЙЫ ВЕ КУНЬЛЕРИНИНЪ ФАЗИЛЕТИ»

Дженаб-ы Хакъ Ибрахим алейхисселямгъа,
Бейтуллахны кьургъан сонъ:

وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَا تَوَكُّبَ رِجَالًا وَعَلَى كُلِّ
ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾

Ве эзин Финнаси Бильхаджджи Йе'туке
Бириджален ве Аля Кулли дамирин йе'тине
Мин Кулли Феджджин Амикъин.

Яни: *Инсанларгъа аджылыкъны илян эт ки,
олар эр бир ерден джаяв я да узакъ ёллардан
ёргъун арыкъ девелер усьтюнде кельсинлер.*
(«Хадж» суреси 27-нджи ает)

Мевзумызны яхшы айдынлатмакъ ичюн ает-
ни талиль этейик. ВЕ ЭЗИН «Эй, Ибраим, чагъ-
ыр», ФИННАСИ «инсанлар арасында», БИЛЬ-
ХАДЖДЖИ «аджылыкъкъа», яни: Эй, Ибраим,
инсанларны аджылыкъкъа чагъыр. Бу эмир аз-
рети Пейгъамберимизге де догърултылып, ин-

санларгъа аджылыкънынъ ваджиплигини хабер эт, деген. ЙЕ'ТУКЕ «санъа кельсинлер», РИДЖА-ЛЕН «джаяв», ВЕ АЛЯ КУЛЛИ ДАМИРИН «ве арыкъ ёргъун девелер усьтюнде», ЙЕТИНЕ «кельсинлер», МИН КУЛЛИ ФЕДЖДЖИН АМИКЪ-ИН «эр тарафтан, узакъ ёллардан», яни умумлештирилип айтылгъанда: «Эй, Ибрахим, инсанларны давет эт де, олсун джаяв, олсун сувдан я да девелернинъ сыртында кельсинлер» демектир.

«Олар озьлерининъ диний ве дюньявий менфатларына шаат олмакъ ичюн ве белли куньлерде яни Къурбан куньлеринде Аллах оларгъа рызыкъ этип берген айванларындан къурбан чалып, Аллахнынъ адыны анъмакъ ичюн союлсын.

Азрети Ибрахим иляхий эмирге бойсунып, Бейтуллахнынъ янчыгъында олгъан дагънынъ тепесине чыкъып, инсанларны Бейтуллахны таваф этмеге давет эткен. Бу сес муджизевий иляхий оларакъ, бабаларнынъ, аналарнынъ, къурсакълардаки зурриетлерге де эшиттирильген, эшиткенлерге аджылыкъ дефаларджа насип олгъан.

Бу кунь биньлернен инсанлар шу сеске бойсунаракъ, дюньянынъ эр тарафындан белли куньлерде Бейтуллахны таваф этмек ичюн, имкянларына коре, пияде я да бир де бир транспорт вас-

тасынен ашыкълар. Бу даветке дюньянынъ эр бир кошелеринде яшагъанлар бойсуналар. Бу даветке сесленгенлер Микъатта яни аджынынъ дюнья урбаларыны чыкъларып, ихрамгъа киргени ве дюнья ишлерини четке быракъларып, Аллахкъа якъынлашкъланы, онгъа якъынлашмакъ ниетинде эки рекят намаз къылгъан сонъ юксек сеснен джевап берген дакъкъаларда башлана. О джевап тельбиедир.

Тельбие аджынынъ Аллах даветине бойсунаракъ кельгенини беян эткен мубарек зикирдир ки:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

Леббейк, Аллахумме, Леббейк. Леббейке Ля Шерике Леке Леббейк. Иннельхамде Венни'мете Леке Вельмульке Ля Шерике Лек.

Яни: Буюр, Аллахым, буюк! Эмрингъе итаат этмеге азырым. Эр вакъыт сенинъ юдже эмирлерингъе итаат этер, боюн эгерим. Сенинъ ич бир ортагъынъ ёкътыр. Сангъа хамд ярашыр. Эр нимет Сендедир. Мульк ве салтанат Сангъа махустыр. Сенинъ эшинъ, ортагъынъ ёкътыр,

демектир. Мындаки Леббейкнинъ манасы икъамет манасына якъындыр ки, сенинъ къапуныда текрар-текрар тураракъ, сенинъ эмир ве ферманыны, даветинъни къабул этерек кельдим, деген аджы Ибрахим алейхисселямнынъ давети Хакъкъа чагъыргъаныны, даима ёлда-изде, деве сыртында, гемиде, авада гуръ сеснен даветке сесленгенини бильдире. Бинълернен аджыларнынъ сеслери Кябенинъ этрафыны инълете. Иште, о давет бугунъ дюньянынъ эр тарафындан эшитильген, эр гоньюльде яшагъан бу седа бирден-бирге микъатлардан сонъ джевапкъа башлангъандыр.

Мухиддин Арабий тельбие акъкъында бойле дей: «Бир намазгъа текбир насыл лязим исе, аджылыккъа баргъан инсангъа да, тельбие бойле лязимдир. Чюнки, Ресулуллах (аджылыкъ къаиделерини менден огренинъ) деп буюргъан».

Бухарийнинъ беянына коре, Азрети Умер дей ки: «Мен Ресулуллахны Меккеге бараяткъанда Зульхулейфеде айваннынъ усьтюне минген алда корьдим. Ресулуллах юксек сеснен:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ ﴿٥﴾

Леббейк, Аллаһумме, леббейк. Леббейке ля шерике леке леббейк. Иннельхамде венни'мете леке вельмульке ля шерике лек, дей эди. Айваннынъ усьтюне ерлешкенинен, эп шу сёзлерни текрарлады. Бу сес асырлар боюнджа девам эткен, Ибрахим алейхисселямнынъ Аллаһ тарафындан Меккени тавафкъа давет этильгени, Аллаһнынъ даветини къабул этильгенини юксек сеснен бильдирмектедир».

Ибрахим алейхисселямнынъ Исмаил алейхисселям иле башта къургъан Бейтнинъ юксеклиги докъуз аршын Хаджеруль Эсведден экинджи рукнге къадар кенишлиги отуз учь аршын, экинджи рукнден дигер кошесине къадар олгъан кеньлик отуз бир аршын олгъаны ривает этиле.

Ресулуллах аджылыккъкъа даир талиматны инсанларгъа иджретнинъ онунджы йылында аджылыккъкъа баргъанда ве юз йигирми бинь асхабына да о куню веда эткен.

Хутбенинъ ильк сёзлеринде:

– Бильмем, амма бу сенеден сонъ бу ерде сизлер иле бир даа корюшалмам, – деген. Бу мубарек сёзнен омюрининъ битеткъаныны бильдирген. Бунъа бинаэн, бу хадж бир веда хаджджы олгъан. Буны сезгенлернинъ козьлери яшлангъ-

ан, бу хутбени динълегенлер бир дешет ичинде къалгъанлар. Бу хутбеге Хаджджуль веда хутбеси дениле.

Ресулуллах эфендимиз иджретнинъ онунджы йылында бу веда аджылыгъы ичюн Меккеге бараджагъы бутюн къабилелерге илян этильди. Джеми къабилелер шевкъ иле азырландылар. Башта аджылыкънынъ къаиделерини огренмек ичюн, Мединеге топландылар. Зулкъаденинъ бешинджи куню Ресулуллах гъусул этип, гузель къокъулар сюртюнип, мубарек сачыны тарады. Азрети Фатиме минеджек деве де азырлатылды. Янына пек чокъ микъдарда къурбанлар алды. Буларны къорчаламакъ Наджие ибн Джендепке авале этильди. Уйле намазыны Месджиди Саадетте къылгъан сонъ, эхли Бейт, асхабы кирам иле Мединеден чыкъты. Зулхулейфе микъадына баргъанда экинди намазы къылынды, сонъра намазлар сеферде олгъаны себебинден эп къыска къылынды. Эртеси куню ихрамгъа кирдилер. Бутюн асхаб да тикильген урбаларыны чыкъарып, Ресулуллахтан ибрет аларакъ, тикишсиз безлер иле ихрамгъа кирдилер. Ресулуллах мында эки рекят намаз къылды. Юксек сеснен тельбие дуасыны окъуды. Бутюн асхаб да онынъ артындан:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ إِنَّ
الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ

Леббейк, Аллахумме, леббейк, Леббейке
ля шерике леке леббейк. Иннельхамде вен-
ни'мете леке вельмульке ля шерике лек,
дедилер.

Уйле намазындан сонъ кьыркъ бинъ кишилик
керван алында джумлеси тельбие этерек, огге кете
эдилер. Бойлеликнен, зультхидждженинъ дёртюд-
жи базар куню саба намазыны кьылып, Меккеге
якьынладылар. Меккенинъ коклери Леббейк,
Аллахумме, леббейк. Леббейке ля шерике леке
леббейк нидалары иле инълей ве сарсылмакьта
эди. Бутюн арап кьабилелери мында эдилер.

Бейтуллах этрафында топлангъан кьалабалыкь
буюк бир улулыкь аляметини ташымакьта эди. Ре-
сулуллах Бейтуллахны корьгенинен, юксек сеснен:

– Я Раббим... Сен бу бейтнинъ шериф ве ша-
ныны юксельт, дие дуа этти. Ве сонъра учь кере
суратнен, дёртюдджисини ашыкъмадан, Бейтул-
лахны дуа иле еди кере таваф этти. Эр тавафта
кошеде ве тавафкьа башлангьыч олгъан Хадже-
руль Эсведге теменна этти, таваф биткен сонъ,

макъамы Ибрахимге келип, «Веттехазу Мин Макъами Ибрахиме мусалла аетини окъуяракъ, эки рекят намаз къылды. Биринджи рекятта заммий суреден сонъ, Кяфирун суресини, экинджи рекятта заммий суреси ерине Ихляс суресини окъуды, Хаджеруль Эсведни бир даа селямлагъан сонъ, Сафа къапусындан чыкъты ве аман Иннессафа Вельммервете миншеаириллахи аети керимени окъуяракъ Бейтуллахнынъ якъынында олгъан Сафа тепелигине чыкъты. Андан Бейтуллахны сейир этти. Сонъра дуалар окъуй-окъуй Марвагъа да барды. Бойлеликнен, еди кере Сафа ве Марваны сай этти, сонъ Марвада аякъ устюнде туруп:

– Эгер бильсейдим, яныма къурбанлыкъ алмаз эдим, Меккеде алыр ве умре ичюн ихрамгъа сарылып, шимди ихрамдан чыкъар эдим. Аранъызда къурбаны олмагъан эр ким ихрамдан чыкъсын, Минада аджылыкъ ичюн ихрамгъа кирсин, амма къурбанларыны кетиргенлер ихрамда къалмакъны девам этсинлер, – деген.

Шу ерде Сурака ибн Малик аякъкъа къалкъып: «Я, Ресулуллах, бу эмринъиз шу кунъге аитми ёкъса даимийми», – деп сорагъан. Ресулуллах: «Даима бойледир», деп джеваплангъан.

Азрети Фатиме къурбанлыкъ кетирмеген ве

аман ихрамдан чыкъкъан. Бу анда азрети Али де бир керваннен Йеменден кельген, Ресулуллах ичюн къурбанлыкъ бир къач деве алып кельген. Буларнен Ресулуллахнынъ къурбанлыкъ девеси де кетирильген.

Азрети Али Азрети Фатимени ихрамсыз корьгенде айретнен: «Бу не ал?» деп сорагъанда, о, Ресулуллахнынъ эмири шойле олгъаныны айта. Ресулуллах: «Эки умре арасында кечкен гунахлар афу этилир. Гунахсыз япылгъан аджылыкънынъ мукъяфаты дженнеттен башкъа бир шей дегильдир», деп анълата.

Умре, ихрамгъа кирип, Бейтуллахны таваф ве Сафа-Мерве арасында сай этмек яни азрети Аджернинъ бу эки тепелик арасында еди кере чапкъаны киби дуа этерек бир къысмыны чапып, бир къысмыны юрьмектир. Сонъ тыраш олмакътыр. Джахилие девринде умреге бармакъны пек кучь бир иш деп бильгенлер. Албу ки, эки парча ихрам алмакъ инсанларнынъ гъурурларына токъунгъан. Албу ки, бу шей Ислямиеттен олмайып, инсанлар бутюн нефиске гъурур береджек эр тюрлю урбадан сыйырылып ихрамгъа кирелер. О ер бир махшер ерини анъдыра. Эр кес мусавий ве мутевази оларакъ, Бейтуллахны таваф этелер. Санки къа-

бирлеринден тургъан бу инсанлар ибрет иле бакъкъан инсангъа бам-башкъа бир алда корюнелер. Бу сурет иле нефсаний арзулардан узакъ оларакъ, эр чешит пислик, къавгъа-дава, ярамай дуйгъулардан узакълашкъан бу инсанлар мелеклерни анъдыралар. Ресулуллах да бу кибилер акъкъында: «Эр ким Аллаһ ичюн аджылыкъкъа келип, фена сёз ве буюк гунахлардан сакъынса, аджылыкътан анадан догъгъан киби къайтыр. Мухиддин Арабий бу хадисни талиль этерек, бойле дей: «Бир сабий ана къарнындан чыкъкъан вакътында тарлыкътан кенишликке, къаранлыкътан нургъа чыкъа. Бейтуллахны ве дигер иляхий ерлерни зиярет этмек ниетинен кельген инсанлар да дюньявий ишлеринден узакълашаракъ, анадан догъгъаны киби, Бейтуллахны кефинни анъдыргъан бир ихрамгъа кирмеси шубесиз анасынынъ къурсагъына къавуштыгъы киби темиздир. Булар шубесиз ярамай сёз ве нефсни эеджанлардан сыйырылмасына багълыдыр. Зира, ярамай сёз ве арекет иле инсанлар эджельге мунасебетини косътерген олулар.

Термизий бу хадис-и шерифни талиль этер экен, анадан догъгъан куню киби аджылыкътан къайтыр, анджакъ бу укъукъий иляхиелерге аиттир. Бунынънен бир сырада, иляхиеден базы

шейлер де къаладжагъы ачыкъ-айдындыр. Месея, къаза намазы ве оразаларыны ерине кетирмек лязимдир.

Занымызджа, Ресулуллахнынъ бу хадис-и шерифинен инсанлар экинджи бир аяткъа, экинджи бир догъувгъа, экинджи бир алемге кирген киби олурлар. Биринджи догъув анадан догъмасы, экинджи догъув исе, Хакъкъа къуллыкъ этиов долайысынен, маневий догъмакътыр. Шубесиз ки, инсан бу кемалатны бирден тапалмаз, анджакъ бойле бир ниети ола билир ве хадж мевсиминде эр тюрлю федалыкълардан узакълашаракъ, Аллаh Таала азретлерине дёнюв иле мумкюн олур. Бу да экинджи догъув демектир. Иляхий рахмет инсанны къучакълая оны инсанлыкънынъ энъ ульвий дуйгъуларына ве кемалына ириштир, демектир.

Ресулуллах базарэртеси, салы, чаршембе куньлери Меккеде къала. Зульхидждженинъ секизинджи, джума акъшамы куню эди. Девесине минип, текрар юксек сеснен:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ
إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ ﴿٥﴾

Леббейк, Аллахумме, леббейк. Леббейке ля шерике леке леббейк. **Иннельхамде венни'мете леке вельмульке ля шерике лек,** дегенде, джеми асхаб да, буюк бир эеджан ичинде бунъа къошулар. Буюк бир керван Меккеден Арафаткъа догъру ёнельди. Бутюн ёллар юз бинълерден зияде аджыларнынъ «Леббейк» селеринден инъледи. Уйле, экинди, акъшам намазларыны Минада къылдылар. Эртеси джума куню кунеш догъгъан сонъ, керван Арафаткъа догъру кетти. Бу юриш тарихнынъ энъ буюк бир саифесини ишгъаль этти. Бу буюк эеджан ичинде эр кес кендисинден кечкен. Базы кимселер бу мубарек кунъде Ресулуллахнынъ оразалы я да оразасыз олгъаныны бильмек истедилер. Азрети Аббаснынъ рефикъасы Зульфадиль Пейгъамберге бир фильджан сют узата. Ресулуллах сютни иче. Иште, о вакъытта асхаб Пейгъамбернинъ оразалы олмагъаныны анълагъан. Чюнки, бу бинълернен асхаб Ресулуллахнынъ бутюн арекетлерини козете ве такълид этмеге тырышкъан. Анда сездиклери зевкъны ич бир ерде сезмегенлер. Джахилие девринде тенеффюс Мешарильхарам денильген ерде олгъан. Ресулуллах Мешарильхарамдан кече, ниает Месджид-и Ибрахим ве Мес-

джид-и Немре денильген ерде чадырыны къура. Ёлларны тоз булуты киби къаплагъан юз бинь-лернен асхаб яваш-яваш Ресулуллахнынъ янын-да такъым-такъым келип ер алгъан.

Март мевсими эди. Арфе де джума кунюне догъру кельген эди. О куню юз йигирми бинь асхаб буюк аджылыкъ эйледи. Ресулуллах: «Арфе куню Аллах Таала кок ве дюньягъа назиль олгъан мелеклерге макътанаракъ, эй, мелеклер, меним къулларыма бир назар ташланъыз. Тоз-топракъкъа баткъанлары алда, рахметимни риджа, азабымдан къоркъаракъ узакъ месафелерден, дюньянынъ эр кошесинден насыл кейфиетнен манъа кельдилер. Сизлер шаат олуныыз, мен оларны магъфирет эттим. Дженнетке кириште зияфет ве ихсан эттим, дер. Мелеклер де: «Яраб, ичинде яланджы, арам ишлер япкъанлар бар» дегенлер. Аллах Таала: «Оларнынъ джумлесини афу эттим», деп буюргъан.

Алимлер бу арфе кунюне Арфе денильмесининъ себеби, къулларнынъ ибадет ве итаат иле чешит ерлерден келип, бир-бирлеринен танышкъанларындан Аллах Тааланынъ магъфирет ве рахмет иле къулларына косътерген танышлыкъ кунюдир, дегенлер.

Ресулуллах деген ки: «Куньлернинъ энъ яхшысы Арфедир. Эгер арфе куню джумагъа догъру кельсе джумагъа расткельмеген етмиш аджылыкътан фазилетлидир».

Ресулуллах Арафаткъа куннинъ уйле вакътында къавушты. Кусва адлы бир девеге минген эди. Арафат вадийсининъ о тарафына кече.

Юз йигирми бинъ асхаб этрафыны саргъан, бутюн козьлер онъа тикильгенлер. Ресулуллах девесининъ устюнде мешур Хаджджюль веда хутбесини окъуды, Ресулуллахнынъ сесини эр кес эшитип оламагъанындан Ребия адлы бир асхаб гурь сеснен Пейгъамбернинъ айткъанларыны аджылыргъа текрарлай. Сёзюнинъ сонъунда Ресулуллахнынъ: «Сизден меним акъкъымда сорасалар не дерсинъиз?» суалине бутюн асхаб козьашларынен: «Я, Ресулуллах, сен огреткен шейлерге шаатлыкъ этермиз», дегенлерине Пейгъамбер шеадет пармагъыны кокке котерип: «Аллаһым, шаат ол!» дей. Шуннынъ ичюн де, уйле вакътында Арафат дагъында хутбе окъулмасы суннет олды. Ресулуллах хутбени битирген сонъ, экинди вакъты якъынлаша. Хабеш Билял уйле намазы ичюн эзан чагъыра ве къамет кетире. Уйле намазы эда этильген сонъ, Билял бир даа къамет кетирип, экиндининъ фарзы къылынды.

Ресулуллах джума куню Арафатта булунгъаны алда, джума намазыны къылмагъан, джума хутбесини окъумагъан, зира Арафат шеэр олмагъанындан, джума намазынынъ шарты беджерильмейджеги джеэтинден эдасы керчек олмаз.

Ресулуллах уйле ве экинди намазыны къылгъан сонъ кене девесине минип Рахме дагъынынъ этегине келе. Кябе ёлунда бираз ял ала. Азрети Адем ве азрети Айше де бу ерде бирлешкенлер. Азрети Ибрахим де шу ерде аджылыкъ къаиделерини ве тюшюни мында тариф эткени себебинден, Арафат денильген. Арафатнынъ этрафы белли муайен алямети махсус иле сарылгъан, анджакъ мында кире бильгенлер аджы ола билирлер.

Ресулуллахнынъ ял алдыгъы ери бугунъ ишаретнен беллидир. Ресулуллах Арафатта деве устюнде кыблагъа догъру бакъкъан алда акъшамгъа къадар дуа иле мешгъуль олгъан. Акъшам эп о ерде экен:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتِمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ
لَكُمْ الْإِسْلَامَ دِينًا

Элйевме Экмельтю Лекюм Динукум ве Этмемту Алейким Нимети Вередиту Лекумуль Исляме Динен аети назиль олгъан.

Бунынъ манасы: *Бугунъ дининъизни текмиль эттим, сизге ниметимни багъышладым, сиз ичюн дин оларакъ Ислям динини сечтим, демектир.*

Бу ает-и керимеде Ресулуллахнынъ сёзю тамам олгъаны анълашылды. Азрети Эбубекир буны эшиткенинен агълады. Кунеш де батмакъ узьре эди. Ресулуллах кене Кусва девесине минди, Усамени де девесининъ аркъасына алды. Муздалифеге догъру кеттилер. Деве ява-яваш юрьмеси ичюн тельбевлерини чеке эдилер.

Юзбинъден зияде аджылар бу ёлларда санки бир денъизни анъдыра эди. Ресулуллах элиндеки мубарек къамчысы иле: (Йя эййюхеннаси эссакине эссакине) «Эй, инсанлар, яваш-яваш юринъиз», деп буюргъан. Муздалифеге еткенде, анда къала. Муздалифе Арафатнен Минанынъ там ортасындадыр. Эр экисине де экишер саат месафедде бир ердир.

Адем алейхисселям Ава валидемизнен къавушкъан, Ибрахим алейхисселям аилесининъ азаларынен мында джем олмасы ве аджыларнынъ мында топланмасы себебинден, Муздалифе дегенлер.

Ресулуллах да Муздалифедеки Кузах адынен белли олгъан дагънынъ этегинде токътагъан. Геджелейин аджылар анда атеш якъкъанлар. Мешарильхарам да шу дагъдадыр. Мешарильхарам Ислямиетни арз этмеге мунасиб ер манасыны анълата.

Ресулуллах Арафаттан авдет этмекни буюргъанда, ёлда бириси девесинден тюшип, абдест ала да: «Я Ресулуллах, мында намаз кылайыкъ», – дей. «Огде кылармыз», – дей Пейгъамбер. Муздалифеге якъынлашкъанларында акъшам вакъты кечкен ве ятсы якъынлашкъан. Хабешийе Билялгъа эзан окъумакъны ве къамет кетирмекни буюра. Азрети Билял эзан окъуп, артындан къамет кетире. Джемаат иле мында акъшам намазыны кылалар. Экинджи бир къамет кетирмеден, ятсы намазынынъ фарзыны кылалар. Бунъа Джеми Техир денильди. Арафатта уйле, экинди башкъа-башкъа къаметлер иле кылынгъаны алда, мында бир къаметнен эм акъшам, эм ятсы намазы кылынды. Чюнки, Джеми Текаддюмде яни уйле ве экинди намазларынынъ джеминде эки къамет олмасы, экинди намазынынъ вакътындан эвель кылынгъаны ичюн ихтар макъамында бир къамет олды. Чюнки, Джеми Техирде яни акъшам ве ятсы намазлары бе-

рабер кылынгъан вакъытта акъшам намазы кылынгъан сонъ, затен ятсы намазынынъ вакъты етип кельгенинден, айрыджа къамет лязим корюльмеди. Бойлеликнен, Муздалифедде акъшам ве ятсы намазларыны джем этмек суннет олды. Бу ер дуаларнынъ къабул олунгъан ер олмакънен, шу уфачыкъ дуаны анна тилимизде бильгенлер ичюн япмасы яхшы олур.

«Яраб, шу корюнген мубарек ер Муздалифедир. Къальплер Сенинъ ашкъынъ ве ризанъ ёлларында тутушып бирлешмек ичюн топланды. Яраб, мен иле, анам, бабам ве джеми му'мин-му'минат ве муслим-муслиматнынъ арасыны къавийлештирип, ризайы ашкъы-шевкъинъле бирлештир. Зира, Сен азимушшан дуа эткеннинъ дуасына дикъкъат этерсинъ, Санъа сыгъынгъанларнынъ юзюни ачыкъ, Санъа ибадет эткенлерге догъру ёлны косьтерирсинъ».

Ресулуллах зульхидждженинъ онунджи куню шефакъ догъмадан, саба намазыны джемаатнен кыылды, сонъра Мешарильхарамда вакъфе буюрды. Бунъа бинаэн, имам Шафий мында турмакъны аджылыкънынъ бир кысмы деп сайды.

Имам Азам башкъа бир хадисни ривает эте-

рек, Мешарильхарамда турмакъны аджылыкънынъ ваджиби деп сайгъан. Ресулуллах бир келямы шерифинде: «Мында бу вакъытта турмакънен къул магъфирет олунаджагъы акъкъында къуванчлы хабер алыр», деген. Ресулуллах Мешарильхарамда дуа биткен сонъ эмджесининъ огълу Фадильге уфакъ ташчыкъларны джыймакъны эмир эте. Сонъ онъа: «Сиз ичюн де булар кибидир. Динде адден ашмакъ яни къарарыны къачырмакътан сакъынынъ. Мутекъаддим уммети динде къарарыны къачыргъанлары акъибетинде эляк олды», дей.

Мында Минада шейтангъа таш атмакъ ичюн таш топлана. Ресулуллах Мешарильхарамдан кунь догъмадан эвель, Минагъа таба юрьмекни эмир эте. Орталыкъ агъарып, дивар корюнгенге къадар Аллаһны зикр иле дуа эткенлер.

Аджыларнынъ бу ергедже чеккен заметлери, раатсызлыгъы ве ибадет эм итаатларына къаршы афу ве магъфирет акъкъында хабер берильдиги ер олгъаны ичюн, «Мешар» ве аля даа ихрам даиресинден чыкъмагъанындан себеп, «Эльхарам» денильген. Шунунъ ичюн де «Мешарильхарам» денильмектедир.

Пейгъамбер ве онынъ асхабы Мешарильхарам-

дан сонъ, ёлларда ськъча «Леббейк, Аллахумме, леббейк» тельбиесинен Минагъа къавуштылар. Ресулуллах Минагъа саарь вакътында етип келе. Мешарильхарамда топлангъан ташлардан еди дане уфакъ ташчыкъны белли ерлерге ата. Бунгъа «Реми» дейлер ки, кунеш догъувындан батышына къадардыр.

Имам Азам мезхебине коре, шимдики заманда анги вакъытта олса-олсун атыла билир. Ресулуллах эфендимизге Минагъа къавушкъан вакъыт саарь вакъты олгъаны ичюн де, о вакъытта аткъан. Таш атыладжакъ ерлер бирер окъ мензили месафесинде тургъан бирер стундыр. Бу стунлар учь ерде олып, оларгъа кучюк шейтан, орта шейтан ве буюк шейтан дерлер. Эр стунгъа едишер дане таш атылыр. Бу таш атувнынъ себеби Ибрахим алейхисселям Исмаил алейхисселямны къурбан этюв арфесинде бу ерлерде кучюк, ортада орта ве сонъунда буюк шейтанлар мусаллат олып, Исмаил алейхисселямгъа весвесе этелер де, Исмаил алейхисселям оларгъа таш ата. Бу амель Танърыннынъ огюнде макъбул олгъаны ичюн, умметке де бойле япмакъ буюрылгъан ве аджылыкънынъ теркибий къысмы олгъан.

Эр бир аджы Аллахнынъ душманы олгъан шей-

тангъа бу арекетлеринен нефретини бильдире. Мухиддин Арабий шу джевре, яни таш атув мерасими хусусында айтыр экен: «Джевре джемаат манасындадыр. Анги союндан олса-олсун атылгъан ташнынъ микъдары учъ таштан эксик дегиль. Демек, джеמידир. Къыш мевсими биткенде, учъ джевре саямыз. Эр бир джевре учъ куньдир. Куньде учъ джевре атылыр. Эр бир джевре еди таштан ибареттир, йигирми бир джевре ола.

Дженаб-ы Хакъны учъ шей иле билемиз: заты, сыфаты ве ишлеринен. Куньде атылгъан учъ джеврден биринджиси заткъа, экинджиси сыфаткъа ве учюнджи иляхий фаалиетине дялялет этер. Биринджи кере таш атар экен, анда турып заты Барининъ тefеккюри (Аллаһны тюшюнмек) мушкюль олгъаныны идрак этип айретте къаламыз. Сонъра къолумыздаки ташларны «Аллаһу экбер» диерек, сыфатыны къальбимизде сюзерек атамыз. Сонъра экинджи кере ташны элимизге алыралмаз маневий сыфатны саяракъ, кене текбир иле атамыз. Учюнджи кере таш аткъанда, иляхий фаалиетни тюшюнerek, биринджи куннинъ вазифесине екюн чекемиз», деген ки, бунда буюк бир эмиет олгъанындан долайы, мында да яздыкъ.

Мина – арзу, дуа ве макъсадгъа наиль оладжакъ

ер демектир. Зира, бу ерде ихрамдан чыкъылыр.

Ашамакъ, ичмек ве эр тюрлю шариаткъа уйгъун ишлер ве темизликлер япылыр. Къурбан чалыныр. Гую дюнъя дженнетине авдет этилир ве макъсатларгъа иришилир.

Бухарийнинъ риваетине коре, Ресулуллах Минагъа тешриф эткен сонъ, ихрамдан чыкъмадан эвель къурбан чалгъан. Бу хареми шерифе тек Аллаһ ичюн багъышлангъан къурбандыр ки, онъа Хеда дениле. Бойледже, къурбан чалмакъ Ибрахим алейхисселямнынъ суннетини гъайрыдан жанландырмакъ демектир.

Ресулуллах Минада юз девесинден алтмыш учюни мубарек эли иле чалгъан, дигерлерини исе азрети Али сойгъан.

Эр бирининъ этинден бирер кесек алып, къазанда пиширгенлер ве асхабы иле берабер ашагъанлар.

Ресулуллах мында мубарек башыны тыраш эттире. Кесильген сачларыны хатире ичюн якъын асхабына бирер-экишер дагъыта ки, бу да ведалашувгъа ишарет эди. Сонъра ихрамдан чыкъып, Меккеге кете.

Бейтуллахны таваф эте, Ибн Аббаснынъ элинден Зем-зем сувуны иче ве уйле намазыны Меккеде къылып, кене Минагъа къайта, Мубарек

тешрифининъ джумаэртеси, базар, базарэртеси ве салы куньлери Минада къала. Мында байрамнынъ экинджи базар куню ве учюнджи базарэртеси мешур олгъан бирер хутбесини окъуды. Дёртюнджи, салы куню Эбат денильген вадийде геджелей. Чаршембе куню Меккеге барып, ведалашув тавафыны эда эте, бутюн асхабы исе, эвлерине дагъылалар. Ресулуллах Меккенинъ ашагъы тарафындаки ёлдан Мединеге авдет эте.

Аджылыкъ Ислямнынъ беш шартындан биридир. Эр бир мусульмангъа омюринде бир кере Бейтуллахны зиярет этмек фарздыр. Ораза беден, зекят мал ибадети олгъаны киби, Хадж эм беден, эм мал иле япылгъан ибадетидир. Беденде сагълыкъ, ёлларда селямет, маддий вазиети де эльверишли олгъан эр бир му'миннинъ миннетдарлыкъ вазифесидир.

Муслимнинъ риваетине коре, Ресулуллах бир кунь хутбе окъур экен: «Эй, инсанлар, Дженаб-ы Хакъ сизлерге аджылыкъны фарз къылды ки, онъа бойсунынъыз», деген. Асхаблардан бири: «Я, Ресулуллах, анги амель энъ эйисидир», деп сорагъанда, Пейгъамбер бойле джеваплангъан: «Аджылыкъны ич бир эксиксиз эда этмек».

Аджылыкънынъ эдебини, эркъяныны ерине кетиререк япылмасы иле шахсен ве ичтимаий буюк

вазифелер япылгъан олур. Айры шахыснынь Аллахкъа якъынлыгъы артар. Айны заманда хадж сиясий бир топлашув, бир конгресс эмиетинде олмакънен, бу конгресске чешит диярлардан кельген инсанлар бир-бирлеринен танышып, эр тюрлю меселелерни аль эткен киби олурлар.

Аджылыкъ итибары иле инсаннынь къадим ве керим Раббине япаджакъ теменна ве седжденинь энъ мукеммель ибадет шеклидир. Онда дюнья ве дюньягъа аит эр шей терк этилип, эр кес мусавий оларакъ ихрамгъа кире ве иляхий бир раатлыкъ ичинде эр кес эллерини багълап тура.

Бу улу бир ибадеттир ки, буны инсан анджакъ корьгенде шевкъини сезе билир. Инсан мында Раббине нисбетен сезген ашкъ ве шевкъини, сайгъы ве урьметини башкъа ич бир ерде дуямаз. Алим ве хахим олгъан Раббимизнинъ къадим бир ибадетханесини таваф эткенлер, рухларында эбедий бир нурнынъ парлагъаныны корерлер. Козьлер яшланыр, гонъюллер иман нуры, шевкъ иле толуп-ташкъаны корюлир. Бир аджы йыллар кечсе де, мында дуйгъан эеджаныны башкъа ич бир ерде дуямаз. Бу мукъаддес зиярет иле Ислямнынъ беш шарты текмиль этильген олып, инсан даа юксек бир дуйгъу саиби олур.

Хадж айны заманда Ибрахим алейхисселям киби буюк бир пейгъамбернинъ макъамыны коръ-меси, онынъ хатыраларыны эшитмеси инсангъа айры бир бахт багъышлар.

Хадж Буюк Пейгъамберимизнинъ догъгъан, буюген ерлерини зиярет этмек, бу – Ислямнынъ ильк кунешининъ парлагъан бир ер олгъаны, ко-кюсинде бинълердже асхабы кирамнынъ хаты-расыны ташыгъаны хусусында тюшюнильгенде, иманлы къальплерде бам-башкъа бир дуйгъу догъар. Бундан да гъайры, мында джианнынъ эр тарафындан айны шевкъ ве иман иле топлангъан чешит ренкли инсанлар, чешит миллетлернинъ векиллериини корьгенде, бам-башкъа бир шевкъ ичинде къалырлар. Аджылыкънынъ талаплары-ны олусынен беджерген бир инсан ичюн омюри-нинъ энъ мукъаддес, энъ бахытлы саатлерини яшар ве буны ич бир вакъыт унутамаз.

АРЕФЕ КУНЮНДЕ ТУТЫЛГЪАН ОРАЗАНЫНЪ ФАЗИЛЕТИНЕ АИТ КЕРЧЕК ХАДИСЛЕР

1. Муслимнинъ риваетине коре, Ресулуллах эфендимизге Арфе кунюнде тутылгъан оразанынъ

фазилети хусусында суаль берильгенде, о, шойле джевап берген: «Кечкен бир сененинь ве келеджек сененинь гунахлары афу олуныр».

2. Ибн Аббас, Ибн Неджджарнынъ риваетине коре, Ресулуллах: «Тервиеле (Хадж айынынъ секизинджи куню) ораза тутмакъ бир йыллыкъ гунахларгъа кефареттир. Арфе куню (Хадж айынынъ докъузынджы куню) ораза тутмакъ исе, эки йылгъа кефареттир», дие буюргъан.

МУХАРРЕМ АЙЫ ВЕ ЙЕВМИ АШР АКЪКЪЫНДА КЕРЧЕК ХАДИСЛЕР

Муслимнинъ риваетине коре, Ресулуллах, Рамазан айындан сонъ оразаларнынъ энъ фазилетлиси Аллаһкъа якъынлыкънен шерешлендирилген мухаррем айында тутылгъан оразадыр, деген.

Бухарий ве Муслимге коре, Пейгъамбер мухарремнинъ онунджи, яни Ашр кунюнде ораза туткъан ве шу кунде ораза тутмакъны эмир эткен.

Абдулла ибн Аббас ривает эткенине коре, Ресулуллах Мединеге тешриф буюргъанда еудий тайфасынынъ Ашр куню не себептен ораза туткъаныны сорагъан. Олар азрети Муса Исраил огъулларыны айны шу кунде Фыравундан къуртулгъанлары ичюн, Дженаб-ы Хакънынъ сонъсыз ихсанына тешекюр бильдиререк, оразалы олгъанларыны сейлегенлер. Ресулуллах оларгъа: «Эй, Еудий къавмы! Мусанынъ суннетине риает хусусында биз сизден зияде урьмет ве сайгъыгъа ляйыкъмыз», деген ве о куню ораза туткъан.

Бейхакъий Ахмед ибн Ханбель: «Ашр куню ораза тутунъ, бу хусуста еудийлерге уймамакъ ичюн я

ондан бир кунь эвель я да онъа бир кунь къошаракъ тутынъ», деген. Яни еудийлерге бенъземемек ичюн мухарремнинъ 9, 10 я да 10, 11-нджи кунь-лери ораза тутаракъ, еудийлерге къапа-къаршы олмамизны буюргъан. Чюнки, еудийлер муарремнинъ тек онунджи куню оразалы эдилер.

Бухарийге коре, Азрети Айше дей ки, джахилие девринде къурейшлилер Ашр куню ораза туткъанлар. Ресулуллах да туткъан. Мединеге кельген сонъ кене о оразаны туткъан, асхабына да тутмакъны эмир эткен. Рамазан оразасы фарз къылынган сонъ, Ашр куню быракъылды, истеген о оразаны тутты, истемеген тутмады.

Муслимнинъ ривает эткенине коре, Ресулуллах: «Келеджек сенеге етиштирген мухарремнинъ докъузынджи куню оразалы олайым», деген. Пейгъамбер эфендимиз омюрининъ сонъунадже Ашр оразасыны туткъаны анълашылмакъта. Анджакъ еудийлерге бенъземемек ичюн «Эгер келеджек сенеге етиштира сенъ, докъузынджи куню де ораза тутайым», деген.

Бундан долайы, мухарремнинъ 9-нджи ве Ашр куню иле ораза тутмакъ мендуптыр (яни япылса савап, япылмаса гунах дегиль). Ресулуллах бир хутбесинде: «Аллаһ Таала вакъытны

яраткъандан берли айларнынъ сайысы он экидир. Дёртю арам айдыр. Мухаррем айы да шу дёрт айнынъ биридир. Бу мубарек куньге йевми Ашр денильмесининъ себеби, икметини базы улемалар мухарремнинъ онунджы куню олгъанындан долайыдыр», деген.

Арапча ашр он демектир. Йевми Ашр яни мухарремнинъ онунджы куню демектир. Бази улемалар бу куньге Ашр денильмеси Аллаһ Таала Мухаммед умметине эдие эткен он кераметининъ онунджысы олгъаны себебинден, дегенлер.

Шунъа коре:

Биринджиси, Реджеп айыдыр ки Аллаһнынъ айыдыр. Аллаһ Таала реджепни бу умметке багъышлады. Зира, бу умметнинъ дигер умметлерден усьтюн олгъаны киби, реджеп айы да, башкъа айлардан фаркъ эте.

Экинджиси, Шабан айыдыр. Шабан айынынъ дигер айларгъа коре фазилети Ресулуллахнынъ дигер энбиялардан усьтюнлиги кибидир.

Учюнджиси, Къадир геджесидир ки, онынъ акъкъында бинъ айдан да хайырлы, денильген.

Дёртюнджиси, йевми фитирдир ки, йевми джезадыр.

Бешинджиси, Зухидждженинъ ильк он кунюдир.

Алтынджысы, йевми Арфедир. Оразасы эки йыллыкъ оразагъа кефареттир.

Единджиси, йевми нахирдир яни Къурбан кунюдир.

Секизинджиси, йевми Бераттыр.

Докъузынджысы, йевми Джумадыр.

Онунджысы, йевми Ашрдыр ки, онда тутулгъан ораза бир йылгъа кефареттир.

Къайд этильген куньлернинъ эр бири бу умметке бахшыштыр ки, Аллах Таала бу куньлернинъ керамети ве берекети иле бу умметнинъ гунахарыны орьте, хаталарыны темизлей, деген.

Базы алимлер Йевми Ашр денильмесининъ себеби – бу куньге Дженаб-ы Хакъ он энбиягъа он керамет бергениндендир, дегенлер.

1. Адем алейхисселямнынъ тевбесини Ашр куню къабул этти.

2. Идрис алейхисселямны алий мекянгъа шу куньде котергендир.

3. Нух алейхисселямнынъ гемисини Ашр куню дагъгъа эндиргендир.

4. Ибрахим алейхисселям Ашр куню догъды, бу куньде Халилуллах дие адландырылды. О куню Немруднынъ атешинден къуртулды.

5. Сулейман алейхисселямнынъ тевбесини

Аллаһ Таала бу куньде къабул этти. Шу куньде мал-мулькюни къайтарды.

6. Эййуб алейхисселямгъа шу куню шифа ихсан этильди.

7. Аллаһ Таала йевми Ашрда Муса алейхисселямгъа денъизден ёл ачты. О куню Фыравун денъизде гъаркъ олды.

8. Юнус алейхисселям йевми Ашрда балыкънынъ къурсагъындан азатлыккъкъа чыкъты.

9. Иса алейхисселям Ашр куню семагъа котерильди.

10. Йевми Ашрда Аллаһ Таала Мухаммед умметининъ итибарыны юксельтти.

Не языкъ еи, азрети Усеин (р.а.) динимиз ичюн элякы иджретнинъ 62-нджи сенеси Ашргъа догъру кельди. О куню азрети Усеин ялынъыз озю атына минерек, мейдангъа чыкъып, душманларына: «Эй, инсанлар, меним ким олгъанымны тюшюнинъиз де ве виджданынъызгъа коре иш тутынъыз. Меним къатлим сизге элял олурмы? Мен сизинъ Пейгъамберинъизнинъ торуны дегиллими? Ресулуллах меним акъкъымда хадис сёйлемедими? Эгер инанмасанъыз, аранъызда бу акъта хабер береджеклер бар. Джабир ибн Абдуллах, Эбу Саид, Зубеир ибн Экрамдан соранъ-

ыз. Менден не истейсинъиз? Аранъыздан биринъизни къатль эттимми? Яхут мал-мулькюнъизге къаст эттимми? Я, фелянча, фелянча мында кель... Сиз манъа даветнаме ёлламадынъызмы? Мени истемей экенсинъиз, быракъынъыз, кери къайтайым», деген.

Къайс ибн Эш'ас онъа: «Сиз Ибн Зейяднынъ эмри боюнджа теслим оладжакъсынъыз», деген. Азрети Усеин (р.а.) исе: «Ёкъ, Ресулнынъ эвляды сизге къолайлыкънен теслим олмаз», дей ве теслим олмай. Душманлар онъа уджюм этелер. Азрети Усеин, санки бир арслан киби, шу къалабалыкънен урушкъан. Душман аскерлери уджюминден, дарбелеринден къоркъып къачкъанлар. Шемир адлы бир хаин айдутларыны топлап, уджюмге кече. Окълар ягъмур киби атылгъан. О анъде бир мел'ун азрети Усеиннинъ сол элине, даа бир мел'ун исе, сол омузына къылычларыны санчалар. Мубарек вуджуды окълардан дельме-тешик ола. Азрети Усеин атындан йыкъыла. Кене аякъкъа тургъанда, бир мизракъ дарбесинен шейт ола. Мубарек башы кесиле. Бу адисеге мелеклер агълар, фелеклер агълар, та ахырзамангъа къадар ашыкълар агъларлар...

БЕЙИТ

Тюшти Усеин атындан бугунь сахрай Кербелягъа,
Джебраил, бар хабер бер султаны энбиягъа...

МУБАРЕК РАМАЗАН МУЖДЕСИ

Келишинъ иле джошайыкъ, теравихлер кылайыкъ,
Хакъкъа шукюр этейик,
Мубарек Рамазан айы хош кельдинъ.
Келишинъе нешели оразалар тутайыкъ.
Хакъкъа шукюрлер этейик,
Мубарек Рамазан айы, хош кельдинъ.

Мужде олсун му'минлерге, мужделер олсун,
Хайырлы олсун джумлемизге, хайырлы олсун.
Шукюр этейик Раббимизге, шукюр этейик,
Къальбимиз нур иле толсун,
Хакъкъа шукюр этейик,
Мубарек Рамазан айы, хош кельдинъ.

Му'минлер барышсын бу мубарек куньлерде,
Му'минлер байрам этсин бу мубарек куньлерде.
Тер-темиз къальплерле Хакъкъа дёнсин бу куньлерде,
Хакъкъа шукюр этейик,
Мубарек рамазан айы, хош кельдинъ.

Рамазан кельгенде эп севинчле джошайыкъ,
Рамазан кельгенде эп бир-биримизни тебриклеийк.

Рамазан кельгенде Раббиге хамду-сеналар этейик,
Хакъкъа шукюр этейик,
Мубарек рамазан айы, хош кельдинъ.

Теравихлер кыла-кыла,
Ресульге саяту-селямлар бере, бере,
Джошайыкъ иман иле даима бу мубарек куньлерде.
Не бахтлы, не мубарек бу ёлда кеткен севингенлерге,
Хакъкъа шукюр этейик,
Мубарек Рамазан айы, хош кельдинъ.

Мундеридже

Сайгъылы окъуйдыжылар!	3
Кириш сѣз	5
Геджелернинъ фазилети	7
Къадир геджеси	23
Къадир геджеси ве онынъ фазилетлерининъ беяны	25
Къадир геджесининъ аляметлери	34
Ариф билляхнынъ Къадир геджелерини тайин этмеси	35
Берат геджеси.....	36
Берат геджеси ве бу гедженинъ фазилети	37
Мирадж геджеси	49
Мирадж геджеси ве фазилети	50
Регъаиб геджеси	65
Мевлют геджеси	69
Джума куню	76
Джума куню ве бу куннинъ фазилети	78
Ресулуллах эфендимизнинъ Мединеде окъугъан ильк джума хутбеси	85
Ресулуллах эфендимизнинъ Мединеде окъугъан экинджи хутбеси	86
Эшхеруль харам – арам айлар	87
Реджеп айы ве фазилети	89
Шабан айы ве онынъ фазилети	94
Рамазан айы	98
Рамазан шериф ве фазилети	99
Оразанынъ ниет дуасы	118
Байрам исми. Байрам геджелерини яшамакъ	118
Он гедже акъкъы ичюн	123
Хадж айы	128
Хадж айы ве куньлерининъ фазилети	129
Арефе кунюнде тутылгъан оразанынъ фазилетине аит керчек хадислер	153
Мухаррем айы ве йевми ашр акъкъында керчек хадислер	155
Мубарек рамазан мурдеси	162